eseuri

Dumitru Hîncu

CONEXIUNI CU "VRĂJITORUL"

Thomas Mann în România

EDITURA VIVALDI

Coperta: DUMITRU POPESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
HÎNCU, DUMITRU
Conexiuni cu "Vrăjitorul" : (Thomas Mann în România) /
Dumitru Hîncu. - Bucureşti : Vivaldi, 2006
Bibliogr.
ISBN (10) 973-9473-81-4 ; ISBN (13) 978-973-9473-81-1

821.112.2.09 Mann,Th.:008(498)+913(498)
929 Mann,Th.

CONEXIUNI CU „VRĂJITORUL"

(Thomas Mann în România)

Copyright© DUMITRU HÎNCU

Toate drepturile asupra acestei ediţii

aparţin Editurii VIVALDI

DUMITRU HÎNCU

CONEXIUNI CU „VRĂJITORUL“

(Thomas Mann în România)

Ediția a doua

Editura VIVALDI
București, 2006

Cuvânt înainte

Împrejurarea că o lucrare de istorie literară se bucură de o nouă ediție este, în sine, un lucru binevenit. Și e cu atât mai mult, când e vorba de studiul lui Dumitru Hîncu Conexiuni cu „Vrăjitorul". Thomas Mann în România *care o merită pe deplin.*

Această ediție a fost pregătită cu prilejul celei de-a 50-a comemorări a morții celui mai mare scriitor german al secolului XX. Iar lucrarea lui Dumitru Hîncu este, realmente, o importantă contribuție la comparatistică, știința comparației dintre diverse literaturi și a receptării lor.

Înrâuririle exercitate de „vrăjitorul" din Lübeck în arealul lingvistic german au făcut obiectul a nenumărate exegeze. Dar până și în ultimul timp pe harta acestor cercetări au rămas multe „pete albe". Cum era și cazul României. Ce se știa acolo despre laureatul Premiului Nobel din 1929 și despre opera lui? Sau ce știa Thomas Mann despre România? A avut el contacte cu viața ei literară și dacă da, cu ce anume personalități? Un complex de probleme care n-a fost

investigat până când Dumitru Hîncu a hotărât să-l lămurească.

Primul capitol al lucrării sale oferă o amplă documentare asupra pincipalelor etape ale cunoașterii lui Thomas Mann în spațiul carpato-dunărean în deceniul douăzeci al veacului trecut. Însă convingător subliniată e și masiva receptare a autorului și operei sale după anul 1945. Evident, întrega ei cuprindere și evaluare critică până în clipa de față nu putea face obiectul Conexiunilor cu „Vrăjitorul". Ea ar trebui inclusă într-un nou volum, a cărui valoroasă introducere o constituie de pe acum Bibliografia selectivă de la finele acestei lucrări.

Multe aspecte, puțin sau deloc cunoscute sunt dezvăluite și sistematic prezentate în capitolele trei și patru, iar printre ele contactele personale sau pe cale epistolară dintre Thomas Mann și autori români sau vorbitori de limbă maghiară din România. În acest context, aș spune că pentru cei interesați de relația dintre literaturile germană și română în veacul douăzeci e surprinzător să constate că în ce-l privește pe Thomas Mann el s-a putut lovi în România și de doi pseudo-autori: unul, un escroc internațional, iar cel de-al doilea un grafoman, ușor psihopat.

Celui dintâi, un anume George Manolescu, i-au fost publicate zilnic memoriile în ziarul „Adevărul de dimineață" între 1 februarie și 18 aprilie 1904. Iar un an mai târziu, editorul Paul Langenscheidt din Berlin le-a scos în volum, în limba germană, sub titlul Ein Fürst der Diebe *(Un prinț al hoților), căci individul acționase mult timp sub falsul nume de Prinț Lahovary. Iar după alte câteva luni i-a mai dat pe piață o carte* Gescheitert *(Decăzut, Eșuat). Și, după cum a mărturisit*

Thomas Mann, lectura lor i-a sugerat, într-o oarecare măsură, ideea ultimului său roman Felix Krull.

Cel de-al doilea, un obscur veleitar, pe nume Aurel Păcurariu, a cutezat, fără să roșească, să-i reproșeze marelui scriitor german că a plagiat Iosif și frații săi *după făcătura lui în versuri* Visul Faraonilor. *Privit retrospectiv, ne vine greu să credem că acesta n-a fost considerat, la vremea lui, ca un ridicol fapt divers, ci a făcut să curgă destulă cerneală. Dumitru Hîncu descrie amănunțit grotescul episod, sprijinit pe documente, printre care și niște scrisori ale lui Thomas Mann.*

Prin această lucrare, Dumitru Hîncu confirmă, o dată mai mult, faima sa de prieten al literaturii germane pentru a cărei răspândire și cunoaștere în România a făcut, de decenii, atâtea lucruri importante. Ele merită cu atât mai mult rememorate în acest an 2006, care marchează a 50-a aniversare a debutului său cu o carte despre Heinrich Heine. Circumstanță ce merită amintită, întrucât ne trimite – tot în acest an – și la o altă coincidență: împlinirea a 150 de ani de la moartea lui Heine, unul din amorurile literare ale lui Dumitru Hîncu. Care într-o recentă carte, Excurs în timp, *mai exact în capitolul* Heinrich Heine în România *a mărturisit fără ocol: „Heinrich Heine e o veche pasiune a mea". Și cum să nu-l credem când, în curgerea anilor a tradus peste o mie cinci sute de pagini din opera lui (ultimele în 1999, în volumul* Situații franceze).

Dar interesul traducătorului și criticului nostru s-a extins și asupra multor altor scriitori germani, foarte diferiți între ei: Alfred Andersch (1960), Heinrich Mann (1971), Arthur Schnitzler (1982) sau Erich Maria Re-

marque (2000), Carmen Sylva (2003), Lilian Faschinger (2004), pentru a numi numai o parte dintre ei.

Un moment important în bogata activitate a lui Dumitru Hîncu îl reprezintă cercetarea istorică, inițiată printr–o monografie despre Mihail Kogălniceanu și continuată apoi în sute de articole și studii. Nu e greu de înțeles, însă, că el și–a putut lua cu adevărat elan în această direcție abia după decembrie 1989. Iar rezultatele cercetărilor sale, întreprinse în arhive românești, germane și austriece și–au găsit expresia într–o altă serie de lucrări, de incontestabil interes, din care mi–aș permite să citez aici măcar două: Un licăr în beznă și Confidențial! București–Berna.

Între comparatistică și istorie, Dumitru Hîncu s–a aplecat, însă, cu succes și asupra imagologiei, disciplină care studiază imaginea despre națiuni, văzute de ele însele sau de altele. Ordine de idei în care voi aminti, cu precădere, lucrarea „Noi și germanii noștri" 1850–1914. *Un studiu imagologic urmat de tablouri dintr–o lume care a fost. Este o carte care, scrisă într–un stil atractiv, plăcut la lectură, oferă – printre altele – cititorului multe relatări ale călătorilor germani pe meleaguri românești în secolul XIX și începutul secolului XX. Ea prezintă un mare interes, aș spune, mai ales pentru cititorul german, întrucât majoritatea izvoarelor analizate îi sunt greu accesibile și, de aceea, abia sau total necunoscute. Un alt tărâm proaspăt desțelenit, îl deschide, de altfel, această lucrare și prin evocarea rapoartelor unor diplomați germani acreditați la București.*

Ea se înscrie, astfel, și ca un pandant la volumul meu Imaginea românilor în spațiul lingvistic german *pe care Dumitru Hîncu a făcut–o cunoscută publicului*

românesc, în 1995, printr-o frumoasă traducere pentru care autorul acestor rânduri îi mulțumește și cu acest prilej pentru efortul depus.

Prof. Klaus Heitmann

Profesorul Klaus Heitmann este o personalitate bine cunoscută atât în patria-i de origine, Germania – unde a fost mulți ani profesor la Universitatea din Heidelberg – dar și în Franța, Italia sau țara noastră.

Este autorul unui mare număr de lucrări în limbile germană, franceză și italiană – de la Philippe de Commynes, Rabelais, până la Appolinaire, Camus, Céline ori Petrarca. O parte din ele – cum a fost, de pildă, „Imaginea românilor în spațiul lingvistic german" – au fost traduse și în țara noastră.

A fost onorat cu numeroase distincții: Prix du rayonnement de l'Academie Française, Doctor honoris causa al Universității din București, Membru de onoare al Academiei Române, Membru de onoare al Uniunii Scriitorilor din România.

ARGUMENT

Desigur, din însuși titlul acestei cărți cititorul își va da seama că ea nu vrea să fie o exegeză a operei, a monumentalei opere a lui Thomas Mann. Obiectul ei este circumscris de dorința de a reliefa, în schimb, diversele fațete ale receptării acesteia în țara noastră – receptare care, vom vedea, a cunoscut și momente nu lipsite de dramatism –, ale legăturilor pe care marele scriitor le-a avut cu personalități românești, ca și ideea pe care el și-o făcea despre români și țara lor.

La originea cercetării a stat descoperirea, în arhive publice sau particulare, a unor documente și scrisori ce pot completa imaginea pe care studiile de specialitate de peste hotare au conturat-o despre personalitatea și opera scriitorului. Apoi, din aproape în aproape, subiectul cucerindu-mă, pe măsură ce m-am cufundat în investigație, am putut constata că ea se vădea a fi cu atât mai fertilă și mai necesară cu cât lucrările bibliografice străine referitoare la opera lui Thomas Mann sunt, din păcate, foarte lacunare atunci când e vorba de surprinderea reverberației ei în România. Am în

vedere cercetări altminteri de mare erudiție și reclamând o competență, o migală și un devotament vrednice de cel mai profund respect, cum sunt: Hans Bürgin, Walter A. Reichert și Erich Neumann, *Das Werk Thomas Manns* (Opera lui Thomas Mann), Frankfurt, 1959: Hildegard Osterhuber, *Thomas Mann in Übersetzungen* (Thomas Mann în traduceri), Peter de Mendelssohn, Herbert Wienner: *Thomas Mann 1875–1975,* München, 1975: Harry Matter. *Die Literatur über Thomas Mann. Eine Bibliographie 1898–1969* (Literatura despre Thomas Mann. O bibliografie 1898–1969. Aufbau Verlag. Berlin și Weimar 1972. Klaus W. Jonas, *Die Thomas–Mann–Literatur. Bibliographie der Kritik* 1896–1955 (Literatura despre Thomas Mann. Bibliografia criticii 1896–1955), Berlin 1972; volumul omagial editat în 1965 de Fundația Inter Nationes din Bonn care, alături de amintirile lui Golo Mann despre tatăl său, cuprinde și o bibliografie a traducerilor din opera acestuia: *Thomas Manns Schriftwerk* (Opera epistolară a lui Thomas Mann), o bibliografie a corespondenței scriitorului publicată de Akademie Verlag, Berlin, în 1963; impresionantul aparat critic ce însoțește volumele de *Tagebücher* (Jurnale) ale scriitorului, editate de Peter de Mendelssohn între 1980 și 1982 și însumând, numai el, circa 1 200 de pagini culese cu corp mic; sau, în fine, *Die Briefe Thomas Mann. Regesten und Register* (Scrisorile lui Thomas Mann. Regeste și catalog), o impunătoare lucrare, în mai multe volume, îngrijită și editată de Hans Bürgin și Hans–Otto Mayer, cu colaborarea Yvonnei Schmidlin de la Arhiva Thomas Mann din Zürich.

În lucrările menționale pot fi aflate și unele referiri la traduceri românești din opera lui Thomas Mann, la

scrisori adresate de el unor personalități sau publicații românești sau la contacte personale cu compatrioți de-ai noștri. Dar, pe toate aceste planuri, trimiterile sunt lacunare și departe de a putea sugera, pe de o parte, amploarea ecoului suscitat în România de opera marelui artist și umanist, iar pe de alta multiplele sale legături cu personalități din țara noastră sau, uneori, interesul său pentru stări de lucruri românești.

Aceste lacune pot fi, de altminteri, ușor de înțeles și de explicat dacă ținem seama de împrejurarea că autorii amintitelor bibliografii nu cunosc limba română și, ca atare, au trebuit să se bizuie pe izvoare fragmentare sau de a doua mână – cum s-a întâmplat cel mai frecvent – în lipsa unei cercetări circumstanțiate asupra receptării operei lui Thomas Mann în țara noastră.

Unii autori au și recunoscut, de altfel, din capul locului inevitabilele capcane de care sunt pândite lucrările bibliografice ce se încumetă a îmbrățișa cercetări efectuate pe tot globul. În introducerea la *Die Literatur über Thomas Mann,* Harry Matter a ținut, de pildă, să precizeze: „Cu un volum de 15 000 de titluri, bibliografia noastră oferă cea mai cuprinzătoare trecere în revistă de până acum asupra investigațiilor referitoare la opera lui Thomas Mann. Au putut fi astfel depistate lucrări în peste treizeci de limbi. Pentru diversele țări, luate în parte, ne-au stat, însă, la îndemână instrumente bibliografice auxiliare ori izvoare foarte deosebite între ele. În multe țări există doar bibliografii de bază sumare ori privind perioade relativ târzii. Până și în câmpul germanisticii lipsesc adeseori sau nu ne-au fost accesibile nouă cercetări ori bibliografii specializate. Încât preocupările față de opera lui Thomas Mann pot fi, de fapt, în unele țări mai

cuprinzătoare decât cum sunt ele oglindite în bibliografia noastră".

În orice caz, acesta este cazul țării noastre și unul din motivele pentru care paginile ce urmează se vor strădui să schițeze, cât mai fidel cu putință, liniile de forță ale unui posibil tablou al relației Thomas Mann – România.

MOMENTE ALE RECEPTĂRII OPEREI

Primele linii ale tabloului relației dintre scriitorul german și țara noastră au fost, firesc, mai întâi șovăitoare și palide. Punctul lor de plecare a fost contactul luat de un intelectual român cu opera lui Thomas Mann înainte de primul război mondial. E vorba de viitorul poet și romancier Emanoil Bucuța, care a citit și a fost fermecat de *Familia Buddenbrook* în 1912, în timpul studenției sale la Charlottenburg. Cea dintâi recenzie asupra aceluiași roman a apărut la Târgu Mureș, în 1919, și a fost semnată de publicistul și romancierul maghiar Molter Károly[1], un excelent cunoscător al literaturii germane și, în genere, al fenomenului cultural german, care avea să se oprească și ulterior, de mai multe ori, asupra operei și personalității lui Thomas Mann. În acea primă recenzie, Molter Károly a insistat îndeosebi asupra accentelor

[1] Vezi: Molter Károly, *Buddenbrooks,* în „Zord Idtő", Târgu Mureș, 15 noiembrie 1919. Articolul a fost reprodus și într-o culegere în limba română a eseisticii lui Moller Károly, cu titlul *Termitele,* prefațată de Alexandru Ivasiuc și publicată în Editura Kriterion, București, 1973, dar fără indicarea locului și datei apariției.

de critică socială ale romanului în cauză sau, cum se exprima el, asupra notei de satiră „care muşcă fructul amar al moralei burgheze". Iar romanul, în ansamblul lui, i s-a părut a fi o adevărată „tăbliţă avertizoare" care semnaliza că „ori morala burgheză se va înnobila, ori purtătorii ei vor pieri!"

Un merit indiscutabil în trasarea tabloului receptării operei lui Thomas Mann în România trebuie recunoscut revistei bucureştene „Adevărul literar şi artistic", o publicaţie de aleasă ţinută şi deschisă tuturor ariilor spirituale, care, număr de număr, consacra spaţii întinse fenomenului cultural de peste hotare şi-şi informa cititorii asupra celor mai noi şi mai semnificative ipostaze ale acestuia. În această revistă a apărut, aşadar, în 1924 prima relatare în limba română despre o lucrare a lui Thomas Mann. Era vorba, de fapt, de semnalarea celei dintâi traduceri franceze a unei cărţi a marelui scriitor. Astăzi ni se poate părea aproape neverosimil sau, în orice caz, greu de conceput că prima carte a lui Thomas Mann care a văzut lumina tiparului în Franţa – în speţă *Tonio Kröger* – a fost publicată abia în 1924, dar e de-ajuns să ne amintim cât de încordate au fost relaţiile franco-germane în preajma celei dintâi conflagraţii mondiale sau ce puternice au fost patimile şi resentimentele stârnite în Europa de Primul Război Mondial pentru a înţelege de ce au trebuit să treacă ani buni înainte ca adevăratele valori să poată fi repuse în drepturile lor firesti. De altfel şi autorul notei din „Adevărul literar" sugera această realitate când constata că: „Traducerea în franţuzeşte a cărţilor lui Thomas Mann, pe lângă faptul că îndreptăţeşte părerea că autorul este unul dintre cei mai talentaţi scriitori ai Germaniei de după război, dar

arată încă o dată cititorului drumul spre a pătrunde în această literatură a nordului, vai! atât de depreciată de câtăva vreme"[2].

După acest prim ecou, în anul următor glasurile românești care-l salutau pe scriitor au prins să se diversifice, iar comentariile asupra operei sale să dobândească mai multă consistență și să fie semnate cu nume binecunoscute în publicistica vremii. În 1925 a apărut astfel, tot în „Adevărul literar și artistic"[3], cel dintâi articol al unui scriitor român despre Thomas Mann. Era, la drept vorbind, vorba de o scriitoare. Isabela Sadoveanu, care – menționând sărbătorirea la München a semicentenarului lui Thomas Mann – remarca: „Puțin cunoscut la noi, ca mai toți scriitorii de limbă germană, nu este mai puțin adevărat că el este cel mai mare scriitor al Germaniei contemporane". Și, subliniind calitățile vădite de Thomas Mann în *Tonio Kröger* – nuvelă pe care, probabil, tocmai o citise (grafia numelui eroului denota, însă, că autoarea articolului avusese în față versiunea franceză) – aceasta conchidea: „Sensibilitatea autorului are aici o tonalitate atât de specială, e atât de sfâșietor accentuată diviziunea sa interioară, atât de tragic resimțită nostalgia neîmpăcată a acestui suflet ce nu mai poate avea o patrie nicăieri și în același timp o poezie, o frăgezime și o măsură atât de fericită, încât cititorul rămâne fermecat..."

Aceeași publicație a adăpostit, de altfel, tot atunci (în nr. 248, din 6 septembrie 1925) și prima caracterizare

---

[2] Vezi: „Adevărul literar și artistic, Anul V, nr. 170, 9 martie 1924.

[3] Vezi: Isabela Sadoveanu, *Thomas Mann: Tonio Kroeger,* în „Adevărul literar și artistic", Anul VI, nr. 246, 23 august 1925.

globală a scriitorului, într–un articol intitulat „Personalitatea literară a lui Thomas Mann".

În alt colț de țară, la Sibiu, unde apărea revista „Klingsor", ce avea să joace un rol de prim ordin în viața culturală a populației germane din România, criticul și romancierul Heinrich Zillich, evocând câteva cărți ce tocmai văzuseră lumina tiparului, iar printre ele și *Muntele vrăjit,* observa: „Cartea lui Thomas Mann este o mare autodezmembrare, o permanentă dar nu naivă interogare și o investigare a propriului drept la exprimare. E o dezbatere cu Timpul, nu o atemporală transfigurare a acestuia"[4]. De altfel, se cuvine să adăugăm, *Muntele vrăjit* a însemnat, în general, o mare revelație pentru toți cei care și în România întrețineau un contact intens și direct cu literatura germană. În corespondența cu bunul său prieten, poetul și filozoful Lucian Blaga, Oscar Walter Cisek, scriitorul german de la noi asupra căruia vom mai reveni în aceste pagini, își vestea, de pildă, bucuros amicul în 1925 că se grăbise să–i expedieze la Cluj un exemplar din *Muntele vrăjit,* știind probabil că primitorul avea să înțeleagă și să aprecieze cum se cuvine importanța acestui roman. La Cluj, Molter Károly publicase tocmai o recenzie despre *Muntele vrăjit,* ce merită a fi citată pentru clarviziunea autorului ei, întrucât acesta o încheiase cu această propoziție, care nu era defel un loc comun pe vremea aceea: „Cu acest pas, Thomas Mann devine acum un clasic".

Și, tot în același an, Thomas Mann a început să trezească și interesul editorilor români. Într–adevăr, în 1925 a apărut prima traducere românească a unei opere de–a lui și anume nuvela *Tristan,* a cărei versiune autohtonă a

[4] Vezi: Heinrich Zillich, *Vier Romane,* (Patru romane), în „Klingsor", Anul II, nr. 9, septembrie 1925, p. 348.

fost semnată de Emanoil Cerbu, un vrednic și talentat tălmăcitor care, vreme îndelungată, avea să dea strai românesc și multor altor opere din literatura germană. De altfel, poate că nu strică să relevăm aici, Thomas Mann a intrat, în general, destul de târziu în conștiința marelui public din Europa. Am văzut că cea dintâi traducere în limba franceză fusese publicată doar cu un an mai înainte, în 1924. Prima versiune italiană a unei opere a lui Thomas Mann – în speță *Tonio Kröger* – a apărut la Milano abia în 1926. E adevărat, în limba spaniolă un volum cuprinzând *Moartea la Veneția* și *Tristan* fusese editat la Barcelona încă în 1920, dar următoarea traducere spaniolă, *Alteță regală,* a fost editată la Madrid în 1928. Ceea ce nu face, în fond, decât să pună și mai bine în lumină împrejurarea că receptarea operei lui Thomas Mann în Europa a fost, mai mult sau mai puțin, simultană și târzie, dacă ne gândim că, în original, *Buddenbrooks* apăruse încă în 1901, *Alteță regală* în 1909, *Moartea la Veneția* în 1913 ș.a.m.d.

În România, un autentic pas înainte către receptarea semnificației operei celui care, după o vreme, va începe să fie supranumit el însuși „Vrăjitorul" – pentru a sublinia intima filiație dintre autor și monumentalu–i roman *Muntele vrăjit* – s–a produs în 1926. Într–o notă de la începutul anului, cu titlul *Der Zauberberg,* „Adevărul literar și artistic"[5] sublinia astfel, e adevărat, într–o formulare cam alambicată, că: „Cea mai proaspătă lucrare a lui Thomas Mann, *Der Zauberberg,* este un fel de cronică a întregii vieți intelectuale și morale care a frământat sufletul german în ultimul deceniu"[6]. Iar ceva mai târziu în cursul

[5] Anul VII, nr. 272, 21 februarie 1926.

[6] Vezi: *Un german european,* în „Adevărul literar și artistic", Anul VII. nr. 291, 4 iulie 1926.

anului, revenind asupra aceluiași subiect, într–o glosă asupra unui articol al lui Manfred Georg apărut în revista franceză „Revue Bleue", publicația bucureșteană afirma din nou: „Abstracție făcând de romanele și nuvelele anterioare, dintre care *Buddenbrooks,* care constituie tabloul cel mai grandios și elocvent al burgheziei germane dinaintea războiului sau nuvela *Moartea la Veneția* – o capodoperă de finețe și sensibilitate – singur numai ultimul său roman *Der Zauberberg* este deajuns pentru a asigura scriitorului cel dintâi loc în Germania contemporană". După care, relevând că, dacă din tot ce se scrisese în ultimii cincizeci de ani ar rămâne doar acel unic roman, el ar „arăta în mod suficient evoluția spirituală a Germaniei". Dar Thomas Mann vedea, de asemeni, lumea, mai observa anonimul comentator. „en veritabe européen" și aceasta făcea din el „un nou tip de scriitor german, în tradiția lui Goethe, a lui Jean Paul, a lui Heine. În acest haos între trecutul și viitorul Germaniei și chiar al Europei, opera lui Mann se ridică dreaptă ca un turn cu două embleme: aceea a țării sale și a Europei noi."

Statura morală a lui Thomas Mann se impunea așadar, treptat, atenției cercurilor culturale din România. „Viața Românească", cea mai importantă revistă de cultură a vremii, anunțând, de pildă, apariția volumului *Sforțări,* nota cu un nedisimulat interes evoluția ce se făcea simțită în gândirea autorului[7]: „«Bemühungen», «Sforțări», este titlul acestei serii de eseuri care alcătuiesc ultima operă a marelui autor al *Familiei Buddenbrook* sau al *Muntelui vrăjit.* Sunt sforțările pe care spiritul le–a făcut ca să învingă natura și care au transformat pe vechiul Thomas Mann în cetățeanul luminat, dezbrăcat

[7] Vezi: „Viața Românească, Anul XVIII, nr. 7–8, iulie–august 1926, la rubrica „Mișcarea intelectuală în străinătate".

de orice prejudecată antiumanistă, liberat de pesimismul schopenhaurian și de romantismul wagnerian, precum și de periculoasele seducțiuni ale colosului rusesc sau ale nirvanei orientale, care exercitau o așa de mare influență asupra adolescenței și tinereții sale". Iar într–un alt număr din același an, esteticianul și profesorul Mihail Ralea, care, după câțiva ani, avea să preia de altfel conducerea „Vieții Românești", comentând semnificația împrejurării că Premiul Nobel pentru pace fusese tocmai decernat miniștrilor de Externe ai Franței și Germaniei, Briand și Stresemann și constatând și o apropiere între cultura franceză și cea germană, multă vreme fără contingente între ele, găsea o încurajatoare semnificație în faptul că: „Mai mulți scriitori celebri ai Reichului, Th. Mann, Rilke, Unruh, Kayser dau mereu interviuri gazetelor franceze, iar unii din ei au ținut conferințe și prelegeri la Collège de France sau chiar la Sorbona"[8]. La Brașov, unde tocmai apăruse o nouă revistă de limbă germană, „Ostland", redactorul–șef al acesteia, Dr. Konrad Nussbächer, ținea să–și inaugureze rubrica de dezbatere a noutăților din câmpul literaturii cu o cronică despre *Muntele vrăjit* căci, considera el: „Când e vorba despre acest roman al lui Thomas Mann, orice revistă care dorește să slujească cultura germană simte cea mai stringentă nevoie de confruntare, imperativul celei mai pasionate atenții, încât, dacă n–am fi presați de necesitatea de a acorda spațiu și multor alte lucrări, cu câtă plăcere i–am consacra paginile unui întreg număr și, pe Dumnezeu, n–am avea de fel conștiința încărcată"[9]. Iar la Cluj, în excelenta revistă social–literară „Korunk", publicistul Fábry Zoltán își informa competent cititorii

[8] Vezi: *Cultura germană și cultura franceză,* în „Viața Românească", Anul XVIII, nr. 12, decembrie 1926.

[9] Vezi: Dr. Konrad Nussbächer, *Der Zauberberg,* (Muntele vrăjt), în „Ostland", Anul 1. nr. 1, ianuarie 1926.

despre cea mai recentă carte a lui Thomas Mann, *Pariser Rechenschaft* (Raport parizian)[10].

Traiectoria creației lui Thomas Mann era astfel urmărită cu tot mai susținută atenție în mediile intelectuale din România. În primăvara lui 1927, deci la scurtă vreme după apariția în Germania a cărții *Unordnung und frühes Leid* (Dezordine și suferință timpurie), ea era prompt recenzată la Cluj[11]. În același timp, la Iași „Viața Românească"[12] semnala operativ publicarea în volum a cunoscutului discurs ținut de Thomas Mann la Lübeck cu ocazia celui de–al șaptelea centenar al alipirii orașului la Liga Hanseatică.

Mai mult, opera scriitorului devenea punct de raliere sau, dimpotrivă, prilej de delimitare a pozițiilor pe care se situau cititorii ei. În felul acesta, în 1928 a fost înregistrată prima discuție în contradictoriu asupra unei cărți a lui Thomas Mann. Ea și–a găsit tărâm de desfășurare în revista „Klingsor" și a avut drept protagoniști un tânăr magistrat cu interes marcat pentru literatură și un diplomat de carieră cu aplecare către filozofie, anume Gerhard von Mutius[13]. Disputa a îmbrăcat forma unui schimb de scrisori.

---

[10] Vezi: Fábry Zoltán, *Thomas Mann számadó–Könyve Párizsról*, în „Korunk", Cluj, Anul 1, decembrie 1926.

[11] Vezi Székely Béla, *Akik már „Küstók megukat...",* în „Korunk", Cluj, Anul 11, aprilie 1927.

[12] Vezi „Viața Românească", Anul XIX, nr. 8–9, august–septembrie 1927.

[13] Vezi Gerhard von Mulius, *Der Zauberberg,* în „Klingsor, Anul V, nr. 2. februarie 1928. Von Mutius a intrat în serviciul Ministerului de Externe german în 1903; în 1918 a fost numit ministru plenipotențiar la Kristiania (Oslo de astăzi), între 1920–1921 a fost conducătorul delegației germane la Conferința de pace de la Paris, după care a condus departamentul Europa de Vest din cadrul Ministerului de Externe al Republicii de la Weimar. Între 1923–1926 a reprezentat Germania la Copenhaga. Între 1926–1931 a fost ministrul Germaniei la București. Autor al mai multor lucrări de filozofie.

Cu pripeala și siguranța de sine a tinereții ce nu ezită să fie foarte categorică în aprecieri, tânărul magistrat – care semna numai cu inițialele numelui său; A.M. – s–a crezut îndreptățit să afirme că *Muntele vrăjit* ar fi o carte atemporală și, la doar trei ani de la apariție, și anacronică. În opinia lui, ea purta stigmatul unei vremi apuse, al unei pături sociale ce nu mai putea „da tonul", iar duelurile de idei dintre personajele ei îi păreau a fi o luptă între umbre, în care izbiturile cădeau în gol.

În răspunsul său – și vădind, deopotrivă, tact și o reală înțelegere a naturii romanului – diplomatul a replicat fugosului său corespondent că autorul dezbătea acolo problemele cruciale ale timpului său. Și că o făcea într–un stil atât de exact, de spiritual și de însuflețit încât, în fața acelei cărți voluminoase, cu acțiune puțină, cititorul „nu numai că nu ostenește, dar încearcă o adevărată bucurie să poată depăna, împreună cu scriitorul, firu–i foarte lung".

Liniile mari ale acestui tablou al receptării operei lui Thomas Mann lasă câteodată, cu bună știință, spații albe între ele, pentru a nu–l încărca cu detalii nesemnificative și fastidioase. Dar asupra modului cum a fost întâmpinată în România decernarea premiului Nobel lui Thomas Mann se cuvine, ni se pare, să stăruim mai amănunțit, întrucât evenimentul a fost comentat în mai toate publicațiile, cotidiene și periodice, dar mai ales de o seamă de figuri de prim-plan ale vieții culturale.

Profesorul Tudor Vianu, care–l citise încă în tinerețe pe scriitor și–l auzise vorbind, în 1922, la Tübingen, a ținut astfel să pună în lumină faptul că, omagiindu–l pe Thomas Mann, „Academia suedeză a înțeles desigur să distingă nu numai pe unul dintre cei mai de seamă

creatori din literatura contemporană și pe unul dintre artiștii cei mai riguroși, dar în același timp și pe scriitorul care, găsindu-se acum în unul din posturile de conducere spirituală a patriei sale, mijlocește în chipul cel mai activ pentru opera plină de făgăduințe a unei sinteze europene". Căci, observa Tudor Vianu, depășind cadrele creației literare propriu-zise, Thomas Mann se manifesta „în domenii felurite ale acțiunii sociale și culturale pentru a deschide de fiecare dată perspectiva unei noi datorii a timpului nostru și calea unei noi îndrumări generale". Și, comparându-l cu Gerhard Haupfmann care „este numai un dramaturg și un povestitor", sau cu Stefan Georg, a cărui operă îi părea că respiră „cel mult un estetism care nu slujește, care se opune vieții", esteticianul român conchidea că la Thomas Mann opera, creația literară nu sunt un domeniu în care „viața culminează pentru a se nega pe sine", ci coincide cu însuși „cuprinsul și ținuta etică a vieții"...[14]

Criticul și romancierul Ion Marin Sadoveanu s-a folosit de prilej[15] pentru a face, mai întâi, un adevărat proces de intenție editorilor epocii, care nu găsiseră cu cale încă să publice lucrările de căpetenie ale proaspătului laureat. „Întrucât ne privește", vitupera astfel criticul, „ignorarea aproape totală a lui Thomas Mann nu e altceva decât un amănunt dintr-un sistem trist, practicat de casele noastre de editură. Atunci când se găsesc editori pentru Dekobra și Mihail Tucan e inutil, cred, să mai ceri traduceri din Mann." Pe de altă parte – avertiza tot el – cine acceptă o carte doar ca pe un zăvor chemat să închidă o clipă searbădă, obosită, saturată a vieții acela să nu se apropie de Thomas Mann

[14] Vezi Tudor Vianu, *Thomas Mann. Premiul Nobel 1929,* în „Arhiva pentru reformă și știință socială", Anul IX, 1930, nr. 1-3.

[15] Vezi Ion Marin Sadoveanu, *Thomas Mann,* în „Rampa", Anul XIV, nr. 3547, 15 noiembrie 1929.

căci, ca în cazul tuturor marilor creatori, opera sa este „temelie, imbold, iar nu aerian, instabil și arabescat ornament".

După care, făcând o sumă de considerații asupra vârfurilor creației de până atunci a scriitorului, Ion Marin Sadoveanu își încheia evocarea cu o apreciere ce mărturisea în același timp gustul sigur și intuiția celui ce o încredința tiparului: „Și astfel astăzi, în al cincizeci și patrulea an al vieții, T. Mann se învește mântează cu marele premiu al întregii lumi, ca o consfințire a luptelor sale adânci cu el însuși și cu sufletul omenesc, și al statornicelor biruințe de realizare, ce vor crește, unice, în timp!".

Un patetic și cald omagiu i-a adus lui Thomas Mann, în revista „Gândirea" din Cluj, Oscar Walter Cisek[16], care tocmai începuse să corespondeze cu celebrul său confrate: „Thomas Mann, a scris atunci Cisek, „e, fără îndoială, un puternic prozator de cea mai nobilă speță și, mai mult decât atât: scriitorul cel mai reprezentativ al lumii moderne germane și un european dintre cei mai proeminenți. Opera lui artistică și constructivă, în sensul unui nou umanism european clădit pe forțele cristalizate ale trecutului, depășește cu mult domeniul literaturii, domeniul artei abstracte. Thomas Mann e unul din cei mai mari umaniști ai timpului".

Revista „Viața Românească" a salutat meritata distincție în două numere consecutive. Mai întâi publicând o notă despre decernarea premiului Nobel pentru literatură din acel an, iar apoi un articol al profesorului și criticului literar Mircea Mancaș[17], care culmina cu aceste rânduri înaripate: „Undeva Thomas Mann întreba cu acea candidă simplitate, dedublată de ironie și spirit

[16] Vezi Oscar Walter Cisek, *Thomas Mann,* în „Gândirea", Anul X, nr. 1–2, ianuarie 1930.

[17] Vezi Mircea Mancaș, *Thomas Mann,* în „Viața Românească", Anul XXI, nr. 11–12, noiembrie–decembrie 1929.

incisiv: «Nu știu de ce sunt astăzi apreciat. De douăzeci de ani fac doar mereu același lucru, scriu, visez, trăiesc din imaginație și fantezii. Sunt un artist: într–un cuvânt, sunt un om de nimic». Îi vor răspunde în sufletul lor", afirma Mircea Mancaș, „toți acei ce au fost duios impresionați de operă, mult prea largă pentru a fi schițată în rândurile de față. Un creator de viață, de perfect omenesc și admirabilă realizare estetică este un binefăcător al umanității de totdeauna.

E, cred, aceasta și explicația mobilului ce a determinat aprecierea juriului în decernarea premiului Nobel pentru anul curent".

Astfel de articole puteau fi aflate în mai toate publicațiile românești de largă circulație în epocă și, desigur, în primul rând, în cele care acordau spații mai întinse fenomenului literar, ca „Adevărul literar și artistic", „Vremea", „Universul literar".

Revista maghiară „Korunk" a sărbătorit și ea recunoașterea internațională a geniului marelui scriitor. E curios, însă, că mult mai puțin au scris despre Thomas Mann revistele și ziarele de limbă germană care apăreau pe atunci în România. S–ar putea, eventual, avansa mai multe supoziții pentru explicarea acestei carențe, dar, cum în felul acesta am risca să ne lăsăm mai degrabă antrenați într–un joc al spiritului decât să surprindem adevăratele cauze, ne vom mărgini să citâm doar o mică întâmplare, nu lipsită de o anume savoare. Astfel ziarul lugojan „Lugoscher Zeitung"[18] a vestit cititorilor săi evenimentul decernării premiului Nobel printr–o unică știre, pe cât de lapidară, pe atât de revelatoare pentru candoarea intelectuală a bravilor săi redactori. Ea anunța scurt si răspicat: „De astă dată, premiul Nobel a fost

[18] Vezi *Josef Mann – Nobel Preisträger*, în „Lugoscher Zeitung", Anul 37, nr. 90, 14 noiembrie 1929).

decernat celebrului scriitor german Josef Mann" și dovedind, o dată mai mult, că nici cele mai solemne momente nu sunt, uneori. scutite de note de umor, fie el și involuntar.

Oricum, sub impresia produsă de decernarea premiului Nodel, în 1930 în vitrinele librăriilor românești s–au ivit două noi traduceri din opera lui Thomas Mann: *Moartea la Veneția,* in versiunea poetului Camil Baltazar și *Micul domn Friedemann,* în tălmacirea lui D. Mihail, publicată într–o binecunoscută colecție de mare tiraj, „Lectura. Floarea literaturilor străine". Apoi *Moartea la Veneția* a mai fost retipărită, în aceeași traducere, în 1936, an în care a mai apărut, în colectia „Biblioteca pentru toți" și *Tonio Kröger,* în traducerea Theodorei Eucharis. Cel puțin despre aceste două ultime traduceri știm, de asemenea, sigur că Thomas Mann a luat cunoștintă și le–a autorizat. Într–adevăr, în *Jurnalul* său din 1936 aflăm mai întâi această însemnare făcută la 6 martie: „A sosit ediția românească din «Moartea la Veneția»„ iar apoi, la 18 mai: „A sosit ediția românească din «Tonio Kroger»".[19]

---

[19] Există, de altfel, și o scrisoare a lui Thomas Mann către editorii primei versiuni românești a lui *Tonio Kröger,* cu următorul cuprins:

Arosa, Neues Waldhotel
28. 1. 1937
Mult stimați domni,

Societatea bancară elvețiană mi–a comunicat că, din dispoziția dumneavoastră, a virat în contul meu suma de 100 franci elvețieni, iar eu vă confirm, cu vii mulțumiri, primirea acestui onorariu pentru cedarea dreptului de editare a lui „Tonio Kröger" în biblioteca dumneavoastră universală.

Cu deosebită stimă,
al dumneavoastră devotat,
Thomas Mann

(Originalul se află în arhiva Muzeului Literaturii Române din București.)

Până la sfârșitul celui de–al Doilea Război Mondial nu au mai apărut alte tălmăciri din Thomas Mann.

Pentru a conferi mai multă culoare și adâncime tabloului receptării operei sale, trebuie să evocăm, însă, măcar câteva alte opinii, formulate de personalități adesea foarte deosebite ca factură spirituală, dar unite prin pasiunea comună pentru promovarea cunoașterii celor mai autentice valori ale culturii universale și printr–o concepție umanistă asupra funcției artei și artistului în viața socială.

Astfel, atunci când romancierul și eseistul Felix Aderca a aflat, de pildă, despre intenția lui Thomas Mann de a scrie *Iosif și frații săi,* el a socotit–o drept un eveniment de necrezut, „întrucât scriitorul german", afirma Aderca, „nu prevestise prin nici una din scrierile lui de până atunci întoarcerea la Iacob, păstorul care s–a bătut în vis cu un seraf"[20]. Explicația pe care eseistul o găsea pentru această surprinzătoare deplasare a interesului lui Thomas Mann către meleaguri și teme exotice era că, bun cunoscător al unor tradiții familiale mercantile și industriale, și după ce le cercetase temelia, marele scriitor băgase de seamă că, de fapt, ele erau numai niște lespezi smulse din muntele altor latitudini și altor vremuri. Oamenii cunoscuți scriitorului – scria Aderca – s–au ivit dansând un dans de câteva sute de ani, repetat din generație în generație, cu variații de parodie. Și, turburat de această nestatornicie care dă vieții spaimele, romancierul marilor tradiții, ca altădată Goethe în căutarea plantei originare din care descind isteriile de forme și culori ale atâtor flori, căuta acum melancolic „marea lespede pe care omul a cutezat să facă întâii pași ai dansului său moral. Steaua polară–n cer, conștiința morală–n suflet – acest gând sublim al

[20] Vezi Felix Aderca, *Pe urmele marilor ciobani,* în „Adevărul literar și artistic", Anul XI, nr. 483, 9 martie 1930.

provincialului Kant, aceasta e tortura și neliniștea lui Thomas Mann". Considerate prin această prismă, observa mai departe Aderca, toate romanele istorice sunt, examinate mai de aproape, romane contemporane. Încât și Thomas Mann, „scriind romanul lui Iacob și al Leei, scrie cu siguranță un roman adevărat al timpului său". Ceea ce, putem noi afirma astăzi, nu era deloc departe de adevăr și mărturisea în același timp acuitatea percepției critice a lui Felix Aderca. Căci, într-un amplu interviu, luat în august 1935 de ziarisiul bucureștean Miron Grindea, Thomas Mann declara într-adevăr: „Am urmărit în Iosif nu romantizarea unei legende, ci o construcție epică de valoare general umană. În cadrul milenar al acțiunii, m-am străduit să încheg un conflict valabil și astăzi, și putând fi interpretat ca o oglindă a frământărilor din ultima vreme".

Romanul *Muntele vrăjit* a fost discutat de alți doi mari debateri culturali ai vremii: D. I. Suchianu și poetul Alexandru Philippide, care mai târziu a și tradus *Mario și vrăjitorul* și *Lotte la Weimar*. D. I. Suchianu[21] a deosebit atunci la Thomas Mann trei mari însușiri. Mai întâi estetismul de cea mai bună calitate (prin care criticul înțelegea proprietatea și simplitatea stilului); în al doilea rând, însușirile de gânditor și filozof ale scriitorului, care știa „să desprindă din învălmășeala lucrurilor sensul lor logic și metafizic; în al treilea rând, arta de a crea oameni vii, de a-i naște în carne și oase, halucinanți de realitate". După care, D. I. Suchianu a stăruit asupra împrejurării că, în *Muntele vrăjit,* Thomas Mann a intuit, pentru prima oară în literatură, că și boala este una din marile categorii ale vieții, o categorie în sensul cel mai filozofic al cuvântului. „Freud a descoperit", a afirmat

[21] Vezi D. I. Suchianu, *Thomas Mann, La Montagne magique,* în „Viața Românească", Anul XXIV (1932), nr. 1 și 2, ianuarie-februarie.

Suchianu, că „dragostea e una din categoriile fundamentale ale vieții. Simmel arăta că moartea e o altă categorie a vieții. Mann a găsit, însă, ceva si mai subtil, a găsit ceva care nu e nici moarte, nici viață, ci amândouă laolaltă; și acest produs este maladia".

Al. Philippide[22] a escaladat *Muntele vrăjit* din alt unghi, considerând că prin Hans Castorp, erou prea puțin eroic, Thomas Mann a făcut un „rechizitoriu obiectiv al întregii mentalități burgheze. Romanul acesta «fără timp» și fără alt desnodământ decât explozia războiului, abia indicată", remarca el, „apare ca o operă rezumând în ea spiritualitatea unei epoci și a unei clase. De aici importanța lui uriașă. Problemele pe care le ridică *Muntele vrăjit* sunt multe și bogate", mai sublinia el. „Aproape că nu e capitol care să nu poată trezi o discuție filozofică, morală, politică, literară, socială. Și aceasta fără a dăuna câtuși de puțin interesului pur literar al romanului, bogat în situații neprevăzute, dramatice sau amuzante și, cu toată îngrădirea voită a scriitorului, chiar senzaționale."

Recunoașterea originalității, semnificației și amploarei mesajului comunicat de opera lui Thomas Mann se implânta astfel tot mai adânc în conștiința unor reprezentanți de primă mărime ai intelectualității românești. Încât atunci când el a împlinit șaizeci de ani, revista „Vremea"[23] i-a închinat un scurt, dar simțitor omagiu, ce aducea aproape cu un poem în proză. „O carieră admirabilă, plină, fără incidente exterioare și pitorești, clasică în toată puterea cuvântului. Clasicismul acesta îl găsim de altminteri și în forma impecabilă, în informația erudită dar totdeauna integrată viu în opera de artă", scria cineva ce semna

[22] Vezi Al. Philippide, *Hans Caslorp, eroul bine crescut*, în „Adevărul literar și artistic", Anul XXVII (1935), nr. 740, 10 februarie.

[23] Vezi V. L., *Thomas Mann*, în „Vremea", Anul VIII, nr. 395, 7 iulie 1935, la rubrica „Fapte și idei".

modest doar cu inițiale. „Tradițional în stil, Thomas Mann e un faustian în fond. Nu e o preocupare omenească de care să fi rămas străin. [...] Dar ceea ce dă operii lui Mann o valoare excepțională este continua sforțare spre Mit, spre General, spre Șoma. De aceea capodopera sa *Zauberberg*–ul e cea mai mare creație a secolului. Dar ochiul său de Demiurg știe să prindă și detaliile microscopice. Inexplicabila și în adevăr divina putere a lui Mann de a pune în picioare epopei ca *Buddenbrooks* și *Muntele Magic* și de a migăli o simplă nuanță, o simplă senzație, în cele câteva pagini ale unei schițe, trece dincolo de domeniul unei aprecieri și explicări literare."

Iar cu excepția unui singur moment, în 1934, când revista „Șantier social–literar", de orientare social–democrată, a avut cuvinte aspre la adresa lui, pentru că se retrăsese de pe lista colaboratorilor publicației anti-

---

[24] Vezi în „Șantier social–literar", Anul II, nr. 2, 12 ianuarie 1934, o notă nesemnată la rubrica „Cronica".

Fie și cu titlu de curiozitate pentru pitorescul ei merită, poate, pomenită o altă critică la adresa lui Thomas Mann, făcută însă nu de pe pozițiile criticii sau istoriei literare ori ale militantismului politic, ci de pe acelea ale... economiei liberale. Astfel, în 1938, Virgil Tempeanu, fost lector la Universitatea din München și profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale din București, publica la Fălticeni, în mica tipografie locală J. Bendit, o broșură cu titlul *Marele negustor german* și subtitlul „După *Buddenbrooks* de Thomas Mann", în care, aproape cu lirism, exalta rolul jucat în istoria Germaniei de marii negustori ce au reușit să devină elemente conducătoare în viața orașelor germane". Ca atare, profesorul Tempeanu găsea că „este foarte firesc, deci, faptul că viața negustorească a impresionat pe scriitorii germani și că nu puține sunt operele care se ocupă de ei, sau au ca eroi principali tipuri reprezentative din aceasta". Deosebindu–se de acest tip de scriitori, Thomas Mann, constata criticul său, a fost însă „crud' cu marea burghezie. Căci, dacă era adevărat că a reliefat în opera sa, „ca document al vremii, stilul ei de viață, metafizica ei: credința în tradiție fără reticențe, fară compromisuri, fără abateri", a păcătuit, în schimb, prin faptul că a adus în critica societății scepticismul și ironia. De aceea, și tot după opinia criticului economist ce se dorea cumpătat în judecata sa, scriitorul „nu merită deci nici supra, dar nici subestimare".

fasciste „Sammlung“[24], pe măsură ce Thomas Mann lua o atitudine tot mai neîmpăcată față de nazism, el a început să fie revendicat și de toți cei care, și în România, se pronunțau împotriva barbariei ridicate la rang de sistem politic. Căci ei găseau acum în cuvintele și demersurile marelui umanist nu numai motive de îmbărbătare și de încredere într–un viitor mai puțin sumbru, ci și un aliat în propria lor bătălie. În martie 1937, de pildă, revista „Reporter“ din București, publicând riposta lui Thomas Mann la retragerea titlului de doctor Honoris Causa al Universității din Bonn, găsea un bun prilej de a pune, în general, în lumină opoziția unui mare spirit față de un regim tiranic. În aceeași lună, cotidianul de limbă germană „Neue Zeitung“ din Timișoara, ce depunea stăruitoare eforturi pentru a uni cât mai largi pături sociale în bătălia contra fascismului, reproducând o chemare a scriitorului în favoarea Spaniei republicane, observa, nu fără apropo, că apelul său era cu atât mai remarcabil cu cât acest mare scriitor german, laureat al Premiului Nobel pentru literatură, „și–a avut inițial rădăcinile–i artistice în burghezia conservatoare“. În august 1938, traducând un articol al lui Thomas Mann despre „Creștinism și socialism“, ziarul „Lumea românească“ din București afla o nimerită ocazie de a face, sub nasul cenzurii draconice, o discretă apologie a unor idei pe atunci subversive și pasibile de a atrage cele mai severe sancțiuni, lăsându–l pe scriitor să spună: „Socialismul nu–i altceva decât hotărârea care se impune ca o datorie [...] de a fi cu acei ce vor să dea pământului un sens omenesc“. Sau: „Vreau să adaug că nici o pasiune religioasă nu trebuie să ne tulbure în căutările care ne inspiră efortul de a obține cât mai multă libertate, omenie și fericire pentru viața celor mulți“. Pentru un bun număr de intelectuali din România

– dar nu numai pentru ei – Thomas Mann era astfel nu doar un mare artist și autentic umanist, un simbol al împotrivirii față de primatul urii și al iraționalismului, ci și o rază de speranță în bezna ce cobora tot mai adânc asupra Europei. De aceea, într–o recenzie, întârziată, la volumul său de eseuri *Leiden und Grösse der Meister* (Suferințele și măreția maeștrilor), recenzie apărută în mai 1939 în „Adevărul literar și artistic", ce–și trăia ultimele zile înainte de a fi suprimat după decenii de glorioasă apariție, poetul Camil Baltazar clama patetic că atâta vreme cât are asemenea scriitori, care să poată agita în văzduh „flamura înțelegerii și spiritualității omenești, un popor nu e pierdut și speranța noastră nu e zadarnică".

*

Cum, cu bun cuvânt s–a mai remarcat, în receptarea operei lui Thomas Mann în România – ca și în alte țări, de altfel, – pot fi deosebite două mari etape, cu notabile deosebiri între ele: aceea interbelică și cea de după a doua conflagrație mondială.

Cea dintâi a fost caracterizată – cum probabil a reieșit și din cele arătate mai sus – de o apropiere mai întâi timidă, iar apoi mai degrabă sporadică, incidentală, circumstanțială de opera scriitorului. Au apărut, am văzut. un număr de traduceri, iar pe măsură ce cărțile îi erau publicate în Germania și apoi în exil, ele erau semnalate și recenzate; Thomas Mann începea să fie considerat ca o figură reprezentativă a literaturii universale și ca una din marile conștiințe ale vremii lui. Dar popularitatea sa în marea masă a publicului cititor nu se putea totuși compara cu aceea a nenumărați scriitori francezi ori englezi infinit mai

puțin importanți sau cu a unui Stefan Zweig, Erich Maria Remarque, Jakob Wassermann sau chiar Emil Ludwig, pentru a ne situa numai în cadrul literaturii germane. Iar o cercetare sistematică a operei sale nu a existat defel.

Se cuvine, totuși, amintit că cei care îi cunoscuseră dinainte opera nu s-au depărtat spiritualmente de ea nici în anii foarte sumbri ai războiului, când în calea contactelor cu activitatea scriitorului s-au interpus bariere greu de trecut. Și imediat ce au avut posibilitatea s-o facă, și-au reafirmat, cu o nouă vigoare, admirația și solidaritatea cu artistul ce nu se lăsase doborât de împrejurări, le înfruntase și se dovedise un autentic vizionar. Și astfel, în primăvara anului 1945, într-unul din primele articole scrise despre Thomas Mann pe pământul martirizat al Europei, profesorul Tudor Vianu[25] îi închina un omagiu cu accente de reală noblețe și înălțare a cugetului. „De ce n-am recunoaște-o?", a scris astfel atunci Tudor Vianu. „Cazul trădării și al poltroneriei intelectuale n-a fost deloc rar în acești cumpliți ani din urmă, și în mai toate țările de cultură ale Europei. Dar printre atâtea demisiuni, abdicări și abjurări au existat și câteva cazuri în care deținătorii valorilor spirituale au cutezat, uneori cu riscul persoanei lor fizice și morale, să afirme că oricât de îndrăznețe ar fi crimele perpetuate împotriva omului, marile lui cuceriri morale, credința în adevăr, în dreptate, în libertate și toleranță se cuvin a fi apărate, dacă este vorba a păstra acea demnitate și frumusețe a vieții omenești, în care recunoaștem motivele pentru care merită să trăim. [...] Din rândurile

[25] Vezi Tudor Vianu, *Thomas Mann,* în „Democrația", Anul II, nr. 20, 18 martie 1945.

acestor intelectuali curajoși, plini de grijă pentru viitorul culturii și plini de încredere în puterea spiritului de a reorganiza viața omenească, după crimele ce au zguduit temeliile și i-au întunecat înțelesul, face parte și marele scriitor german Thomas Mann [...] Facă-se ca glasul lui să fie înțeles și ascultat și ca exemplul vredniciei în luptă a omului care se apropie de optzeci de ani să fie urmat de cât mai mulți dintre artiștii și învățații lumii de azi, al căror rost ar rămânea neisprăvit dacă ceva din lumina și armonia spiritului lor n-ar coborî și în împrejurările practice ale vieții noastre."

Un adevărat salt în răspândirea și îmbrățișarea operei lui Thomas Mann atât de către marele public, cât și de către critica românească s-a produs, însă, câțiva ani mai târziu și a îmbrăcat mai multe aspecte, ce merită a fi reliefate.

Cel mai izbitor dintre ele este, indubitabil, marele număr de traduceri care, într-un răstimp scurt, au făcut din Thomas Mann un scriitor realmente binecunoscut de marea masă a amatorilor de literatură din România. Căci aceste traduceri au beneficiat de tiraje absolut impresionante. *Casa Bruddenbrook,* de pildă, a cunoscut între 1957 și 1975 cinci ediții diferite. Cunoaștem tirajele a patru dintre ele, care au totalizat nu mai puțin de 180 000 de exemplare. *Muntele vrăjit* a apărut în două ediții, care au însumat 105 000 exemplare, *Doctor Faustus* în trei ediții, dintre care două au însumat 38 000 de exemplare. O nouă versiune din *Moartea la Veneția* – după cele din 1930 și 1936 – a avut parte, ea singură, de 70 000 exemplare. Amintirea acestor cifre și calculele pe care le-au presupus țin, poate, de un exercițiu de

aritmetică elementară, ce nu e însă lipsit de evidente semnificații. Și încă n–am pomenit – pentru că nici nu ne–am propus s–o facem – de multe alte titluri ca: volumul de *Nuvele, Iosif și frații săi, Scrisorile* lui Thomas Mann etc. Și mai cu seamă n–am pomenit – dar în acest ultim caz se cuvine, totuși, s–o facem – de edițiile în limba maghiară din *Familia Buddenbrook,* de ediția aceluiași roman în limba germană, de *Mario și vrăjitorul* publicat de două ori în germană sau de traducerile în limba maghiară din *Lotte la Welmar, Alteță regală* ș.a. apărute în România postbelică.

Nu continuăm pentru ca înșiruirea să nu devină obositoare din cauza abundenței titlurilor și a cifrelor de tiraje. Dar nu ne putem împiedica să nu semnalăm, în aceeași ordine de idei, câteva date apărute în studiul *Thomas Mann in Frankreich* (Thomas Mann în Franța) de Hartmut Bugiel, de fapt o teză de doctorat susținută la Facultatea de Filozofie a Universității din Köln. În treizeci și cinci de ani, ne spune, de pildă, Hartmut Bugiel, *Familia Buddenbrook* a apărut în Franța în total în 135 000 de exemplare; *Muntele vrăjit,* cea mai tradusă carte a lui Thomas Mann în aceeași țară, a cunoscut 123 000 exemplare, dintre care 80 000 în „Livre de poche", iar *Doctor Faustus* în 38 000 de exemplare. În fața acestor date, comentariile pe marginea celor arătate mai sus devin, desigur, de prisos. Iar, dacă mai luăm în considerație și populația Franței și iradierea limbii și a tiparului francez în alte țări, fie și numai schițarea gestului unei comparații poate însemna forțarea de uși deschise.

În legătură cu traducerea în România postbelică a operei lui Thomas Mann mai trebuie, însă, reținute și alte contingențe. Anume, personalitatea tălmăcito-

rilor și calitatea efortului lor. Într–adevăr, versiunile românești ale marilor opere ale lui Thomas Mann sunt acum semnate de scriitori de mare suprafață și autoritate culturală ca Al. Philippide, Petru Manoliu, Alice Voinescu, Ion Chinezu sau de germaniști de certă notoritate, familiarizați nu numai cu literatura germană, în genere, ci și cu specificul creației manniene. Ei au știut să biruie cu brio dificultățile transpunerii prozei lui Thomas Mann: structura multietajată a frazei, frecvența propozițiilor incidente, dar mai cu seamă ritmul interior și timbrul atât de specific al marelui scriitor. Și astfel, uneori, actul lor de cultură s–a transformat și într–unul cu autentice valențe artistice de sine stătătoare. Așa se face că traducerea *Muntelui vrăjit* de către Petru Manoliu, de pildă, a fost încununată în 1968 cu un premiu al Uniunii Scriitorilor.

Odată cu această adevărată explozie editorială – sau precedând–o cu puțin – a început și o nouă perioadă de receptare critică a operei lui Thomas Mann. De astă dată cu o deschidere mult mai largă asupră–i, cu alte instrumente de investigare și întemeiată pe o intimă cunoaștere, nu rareori exhaustivă, întrucât opera sa era acum recunoscută ca unul din elementele de căpătâi pentru înțelegerea condiției estetice a prozei moderne. O neobișnuită eflorescență de studii, articole, eseuri, recenzii – într–o măsură cum n–a mai cunoscut–o discutarea nici unui alt scriitor străin din epoca postbelică – s–au străduit a preciza înrâuriri și reverberații, a defini semnificația operei în contextul literaturii germane și pe plan universal, prin asocieri și disocieri față de aceea a unor mari predecesori sau contemporani, a contura liniile ei de forță ori a–i sublinia nota de profund umanism.

Un mare număr de studii au fost consacrate dezbaterii impactului pe care–l are mitul în opera lui Thomas Mann. Cel dintâi care–a făcut–o a fost, surprinzător, Ion Vitner care, în volumul *Meridiane literare,* publicat în 1960, a închinat discutării acestei laturi a prozei scriitorului nu mai puțin de patru capitole: Mitul faustic, Destinul lui Adrian Leverkühn, Arta și umanul, Unitatea problemei umane, toate inspirate, cum e ușor de întrevăzut, de lectura lui *Doctor Faustus.* Căci, afirma criticul: „m–am oprit asupra mitului faustic, în viziunea proprie a lui Thomas Mann, deoarece am sentimentul că *Doctor Faustus* este una din cărțile fundamentale în marea dezbatere asupra destinului artei care are loc în lumea de astăzi". Mai mult, această carte îi părea a fi însăși „cheia întregii opere a lui Thomas Mann", întrucât – evocând solitarismul lui Leverkühn, totala–i indiferență față de contingent și social, disprețu–i față de colectivitatea umană și de umanul propriu–zis, încrâncenata căutare a unei arte detașate de istorie – scriitorul a oferit, în același timp, spectacolul și explicația cauzală a tragicului crepuscul al unei spiritualități de care se distanța și pe care o recuza."

Trei ani mai târziu, reluând discuția asupra semnificației aceleiași opere și procedând la un frumos distinguo între Faustul goetheean și cel al lui Thomas Mann sugerat de romanul *Doctor Faustus,* criticul Șerban Cioculescu[26] afirma despre cel din urmă că este „o uriașă forță polifonică, ale cărei motive contradictorii, bogat colorate, generoase și înalte, slăvesc omul și cultura lui, umanitatea, rosturile ei demne. În ultimă instanță, pentru aceste luminoase țeluri a fost jertfit, de mâna venerabilă a lui Thomas Mann, compozitorul

[26] Vezi Șerban Cioculescu, *Doctor Faustus,* în „Secolul 20", nr. 6–7, Anul III, iunie–iulie 1963.

Adrian Leverkühn". După alți câțiva ani, criticul clujean Ion Vartic[27] descoperea o nouă abordare a temei Adrian Leverkühn, găsind o filiație între eroul lui Thomas Mann și Constructorul Solness al lui Ibsen. Căci și acesta din urmă, i se părea criticului, încheia, ca și Adrian Leverkühn, un fel de pact cu diavolul prin care, renunțând la afectivitate, alegea arta. Și făcând, în general, o apropiere între Thomas Mann și Ibsen, criticul se socotea îndreptățit să afirme că, „deși nu s–a recunoscut în opera ibseniană, urmărit cum era de personalitatea lui Goethe, Thomas Mann dezvoltă multe din motivele preexistente la Ibsen. De aceea și pare adesea comentatorul uimitor de subtil al marelui norveg". În prefața la *Patimile și măreția maeștrilor,* ediția din 1972, Valeriu Râpeanu a reliefat o altă latură a rolului pe care–l juca mitul în gândirea artistică a lui Thomas Mann, urmărind cu virtuozitate firul considerațiilor acestuia asupra celor trei mari și neobișnuiți artiști: Wagner, Goethe și Cervantes, care au creat noi mitologii tocmai datorită faptului că erau moștenitorii unor lungi tradiții.

Nu putem, însă, desigur glosa aici asupra a tot ceea ce s–a scris despre Thomas Mann în ultimele decenii. Și, fatalmente, trebuie să ne mulțumim a releva doar câteva dintre centrele de interes care au reținut atenția criticilor și istoricilor literari.

Astfel s–a scris mult despre Thomas Mann ca romancier al unor decisive confruntări spirituale, despre spațiul ironiei în opera sa romanescă, despre originalitatea aportului său la arta romanului și despre insolitul mijloacelor sale artistice. În această ultimă ordine de

[27] Vezi Ion Vartic, *Spectacol interior,* Cluj–Napoca, Editura Dacia, 1977.

idei, ni se pare că se cere să semnalăm măcar opinia unui critic într–atât de autorizat și de original precum a fost Vladimir Streinu[28], care a făcut o interesantă comparație între Familia Buddenbrook și alte mari „romane de familie" afirmând: „E într–un fel cronica unei mari familii, cum se cunoaște de mai–nainte în alte literaturi ca *Les Rougon–Macquart* de Zola, cum scria, contemporan cu Thomas Mann, englezul Galsworthy în *The Forsyte Saga* și cum avea să scrie mai târziu Roger Martin du Gard în *Les Thibault.* Dar, spre deosebire de aceștia, *Buddenbrooks,* cu toată pregnanța observației sociale, mai totdeauna ironice, cu tot verismul situațiilor, care convinge că lumea observată e propria lume a autorului, se desfășoară într–un halou de poezie nemaiîntâlnită în alte cronici de familie. Amestecul continuu de cotidian și poetic este victoria de geniu a lui Thomas Mann asupra celei mai neîmpăcate antinomii".

S–a stăruit deseori asupra rolului de martor de prim ordin și de mare conștiință a timpului său ce trebuie să–i fie recunoscut lui Thomas Mann, insistându–se cu precădere asupra evoluției sale de la poziția de autor al *Considerațiilor unui apolitic* la aceea a unui umanism militant. Au fost investigate semnificația opiniilor sale despre rolul artistului în viața socială, despre raporturile între diferitele arte, i s–a comentat pe larg corespondența publicată.

Uneori opere din literatura românească au sugerat, fie prin tonalitatea lor, fie prin factura scriitorului, apropieri de posibile modele manniene. Cum a socotit, de pildă, Ov.S. Crohmălniceanu care, în analiza romanului *Sfârșit de veac în București* al lui Ion Marin

[28] Vezi Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară,* vol. IV, București, Editura Minerva, 1976.

Sadoveanu, a constatat că[29]: „De o factură balzaciană (ca temă și caracterologie), romanul își are mai degrabă modelul în *Familia Buddenbrook* a lui Thomas Mann. Pe Ion Marin Sadoveanu îl apropie de factura particulară a acestei vaste construcții epice o evidentă viziune artistică". Alteori, dimpotrivă, aceleași posibile modele odată invocate – precum în cazul lui G. Călinescu[30], care afirmase că romanul *Inimi cicatrizate* al lui M. Blecher „pare o imitație după *Muntele vrăjit* în care sanatoriul alpin de tuberculoși pulmonari a fost înlocuit de unul maritim pentru tuberculoși ososi", au fost respinse ca nefondate. Cum a procedat, bunăoară, tot Ov.S. Crohmălniceanu care, punând în discuție paralela schițată de G. Călinescu, a fost, dimpotrivă, de părere că jurnalul clinic reprezentat de *Inimi cicatrizate,* chiar dacă se întâmpla să coincidă tematic cu *Muntele vrăjit* în reconstituirea existenței la marginea vieții duse de bolnavii de tuberculoză izolați într–o comunitate sanatorială, „nu are substratul simbolic și dimensiunea spirituală a formei de roman concepute de Thomas Mann"[31]. Oricum ar sta, însă, lucrurile, ceea ce ne interesează mai cu seamă aici este, desigur, incontestabila prezență a creației lui Thomas Mann în conștiinta intelectualității românești. Adevăr învederat de altminteri și cu multe alte prilejuri. Cercetând, de exemplu, cu totul altceva în colecția unei vechi publicații ce apărea la Arad – anume „Românul" din anul 1911 – criticul Geo Șerban a fost izbit de o

[29] Vezi Ov.S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale,* vol. 1. București. Editura Minerva, 1973, pag. 509–510.

[30] Vezi G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* Ediția a II–a revăzută și adăugită. București, Editura Minerva. 1982, p. 966.

[31] Vezi Ov.S. Crohmălniceanu, idem, p. 547.

tonalitate ce–i era familiară din *Moartea la Veneția* a lui Thomas Mann. Căci, un călător român, Romulus Cioflec, nu numai că vizitase în același timp cu ilustrul scriitor fastuoasa așezare și, odată ajuns în țară, se grăbise să–și aștearnă impresiile pe hârtie, dar o și făcuse cu accente ce i–au părut criticului a le reproduce, parcă, pe acelea ale celebrului scriitor german. Și, emoționat, criticul i–a readus la lumina zilei mărturia, în speranța că ea și–ar putea lua loc măcar printre anexele voluminosului dosar documentar întocmit de Peter de Mendelssohn, eruditul cercetător al moștenirii literare a lui Thomas Mann. Deziderat care, la rândul nostru, ne îndeamnă să retranscriem fie și un fragment din testimoniul lui Romulus Cioflec, într–adevăr remarcabil prin coincidența de vibrație interioară dintre el și autorul *Morții la Veneția.* Iată–l: „Aici totul îți amintește de moarte. Și negrul palatelor strălucirii de odinioară – arse de vreme ori mucegăite de veșnica umezeală – și gondolele ușoare, care prin culoarea, forma și îmbrăcămintea lor par niște sicrie plutitoare, și tăcerea de pe așa–numitele «Vio» arar întreruptă de sfâșierea discretă a apei de către lopeți ori de clipocitul undelor rostogolite în murdăria de lângă ziduri...

Moarte, ruină și murdărie.

Și totuși nu te mai saturi de Veneția...

Poate apele ei, poate liniștea, poate majestatea zidurilor tăcute și a pustiului uneori fac sufletul să se simtă bine aici... Și, cu toate că Veneția moare, moare de mult – o spune pustiul palatelor și canalelor ei, o spun apele ei neumblate de corăbii – totuși ea trăiește“[32].

[32] Vezi Geo Șerban, *Un martor român,* în „Secolul 20“, nr. 8 (175) din 1973.

De altfel, fapt simptomatic și atestând, ni se pare, cât se poate de elocvent varietatea unghiurilor din care a fost abordată cercetarea operei lui Thomas Mann în critica românească postbelică, până și o temă foarte specială, ca aceea a viziunii scriitorului despre Italia, a fost atinsă de mai multe ori. Iar, cel puțin o dată, cu o competență și o eleganță dublate de o solidă și edificatoare informație de către remarcabila italienistă, profesoara Nina Façon. Într-un amplu studiu[33], autoarea a demonstrat, astfel, convingător că, spre deosebire de Goethe, căruia Italia i-a confirmat excelența idealului clasic al omului, suprapunându-se propriei culturi și fecundând-o, dar fără a o diminua defel, Thomas Mann a pendulat între atracție și refuz față de realitatea italiană. Iar cultura italiană a avut pentru el un rol mai degrabă catalizator decât etic-funcțional – ca în cazul lui Goethe. Thomas Mann, conchidea autoarea, a cunoscut bine Italia, dar n-a aderat, de fapt nici la peisajul, nici la cultura ei.

O suită de eseuri cu notă foarte personală au jalonat și ele fericit receptarea mesajului mannian. Un interesant și atașant, dar câteodată și derutant, paradoxal demers intelectual – mereu sprijinit însă pe o intimă și decantată cunoaștere a operei discutale – l-a constituit bunăoară eseul lui N. Steinhardt *Thomas Mann, de la Tonio Kröger la Doktor Faustus*[34]. Ideea de la care a plecat eseistul era că, de obicei, în istoria literaturii, problema artistului era pusă în acești termeni simpli: cum să iasă el din mediul banal căruia îi aparține? Cu

[33] Vezi Nina Façon, *Thomas Mann și Italia*, în *Varia Italia*, Editura Univers, București, 1975. p. 224-256.

[34] Inclus în volumul *Între viață și cărți*, București, Editura Cartea Românească, 1976.

alte cuvinte, era, în ultimă instanță, o problemă de evadare. Singurul caz contrar ar fi, dimpotrivă, acela al lui Thomas Mann, care ar vădi nu un apel la evadare, ci, dimpotrivă, o aprigă dorință de a se insera în „viața burgheză" (noțiune care, se cuvine s–o precizăm, nu avea la marele scriitor un sens legat de societatea capitalistă și de sistemul ei de valori, ci acela al unui sentiment de ordine superioară, de stabilitate, de disciplină interioară, de lucru îngrijit elaborat și finit). De aici, spune N. Steinhardt, un sistem de lucru pe care și l–ar fi ales orice inginer, întrucât tocmai de la muncă aștepta Thomas Mann liniștea, împlinirea, seriozitatea. Și, tot de aici, o teamă de boemă și de excepțional, o atracție către ceea ce e comun și sănătos, normal și cumpătat, aprecierea în artă a efortului, adică a cantității de muncă depusă și, ca atare, a cărților de mari proporții, care și domină opera lui Thomas Mann, conferindu–i originalitatea și forța. Această temă și această atracție ar alcătui, în opinia lui N. Steihardt, și temeiurile lucrării timpurii *Considerațiile unui apolitic,* în care, mai presus de apologia unui sistem politic și social, s–ar afla tocmai propensiunea către stabilitate și ordine. După cum aceloraşi imbolduri le–ar datora și unul din principalii „și mai autobiograficii" eroi ai lui Thomas Mann sentimentul care–l face să se bucure că–l cheamă Kröger și să se rușineze de prenumele Tonio (dat de mamă, o mediteraneană). „Cum poți trăi netulburat", scria criticul „într–un orășel german (asemănător aceluia unde un ilustru personaj wagnerian osândea «fumurile latine») chemându–te Tonio ca pe o paiață și cum să nu te poți îndrăgosti de ființe atât de fericite și de calme, de oarecari și de solid integrate în obște ca Hans și Ingeborg?" În *Familia Buddenbrook* sentimentul

dominant al cărții ar fi dragostea de căminul părintesc, nostalgia vremurilor frumoase de odinioară, dorul de copilăria străină de grijile și urâțeniile vieții. În felul acesta, romanul ar fi, în viziunea lui N. Steinhardt, o primă apologie a vieții neartistice, a vieții ca atare, trăită, nu cugetată, nu interpretată, nu reflectată ori distorsionată. În *Moartea la Veneția,* profesorul german ar plăti cu moartea atracția către frumusețe și setea de dragoste. Dar ezitările lui Thomas Mann între artă și cumsecădenie, cu manifestă preferință pentru cea din urmă, s–ar releva cel mai bine în *Muntele vrăjit,* unde scriitorul ar rezuma situația într–o dilemă: de o parte stenicul, democratul, liberalul Ludovico Settembrini, iar de cealaltă Leon Naphta, intelectualul, teoreticianul și vestitorul teroarei, însă și în deosebirea dintre cei doi tineri „simpli", „neangajați" și „neștiutori" Hans Castorp și Joachim Ziemssen. Orice șovăială a scriitorului se risipește, însă, atunci când apare un nou personaj, către care converg – sublinia eseistul – toată simpatia și toată dragostea celui dintâi, anume Mynheer Pepperkorn, mâncăciosul, tăcutul și împăcatul olandez ce personifică bucuriile simple ale vieții, adânci și cu adevărat onorabile, pe care (mai mult implicit) le–ar exalta și Thomas Mann. Considerente de același ordin ar explica și marea, neștirbita admirație a lui Thomas Mann față de Goethe. omul care afirmase: „Numesc clasic ceea ce e sănătos" și izbutise să–și aducă la desăvârșire viața și opera stăpânindu–se și modelându–se, dovedind că arta cea mai înaltă poate fi și altceva decât aventură și dezordine. „Goethe, așadar", ne spune N. Steinhardt, „a însemnat pentru Thomas Mann pilda majoră care–i putea justifica strădania de reintrare pe calea artei (care–i și muncă) în «simplitate» și, totodată, apoteoza artistică a cumsecădeniei."

Ba până și *Doctor Faustus* n-ar fi altceva decât o încercare, e adevărat erudită și amplă, de a rezolva vechea ecuație între cei doi membri cărora nu le fusese încă găsit semnul cel mai adecvat. „Leverkühn e un adevărat dement nu pentru că e artist, ci pentru că arta nu constă în experiențe stranii și lipsite de noimă, ci în concentrarea și intensificarea principiilor care stau la temelia lumii; așa încât soluția nu e noaptea valpurgică a muzicianului, ci lumea senină a profesorului, dar la o putere cât mai apropiată de maximul lui."

Tabloul receptării operei lui Thomas Mann în România ar fi însă, evident, nu numai incomplet, ci văduvit de nesemnalarea elocventului exemplu al unui cercetător ce i-a închinat o bună parte a activității sale de critic literar, dacă nu am releva substanțialul aport al lui Ion Ianoși, materializat în articole și studii publicate în reviste literare, în prefețe la diverse versiuni românești ale unor cărți ale lui Thomas Mann, dar mai ales în volumul consacrat ilustrului scriitor, o cercetare critică ce s-a impus, deopotrivă prin seriozitatea, ingeniozitatea și rafinamentul ei[35].

Cum s-a mai observat, ordonându-și materialul sintetic pe cercuri de probleme, renunțând deliberat la metoda expozitiv-monografică, de obicei afecționată în asemenea cazuri și având ca punct de plecare o reală familiarizare cu opera lui Thomas Mann, în egală măsură îndrăgită și admirată, Ion Ianoși a izbutit turul de forță de a îmbina libertatea eseistică cu rigoarea investigației.

[35] Vezi Ion Ianoși, *Thomas Mann,* Editura pentru literatură universală, București, 1965.

Cele șase capitole – „Jocul prefacerilor", „Artistul și vrăjitorul", „Humaniora", „Poezie și adevăr", „Oratoriul apocaliptic", „...durere târzie" – au la temelia lor o idee de bază ce determină întreaga structură a lucrării, anume aceea a „unității în diversitate". Căci, demonstrează autorului, opera lui Thomas Mann este o vastă suită de metamorfoze, de reluări și dezvoltări ale câtorva mari teme, ce corespund însă unei gândiri unitare ale cărei conexiuni, percepute ca un echilibru mereu oscilant și mereu restabilit, reclamă, pentru a fi comunicate, îndelungi amplificări epic–discursive. O temă o cheamă pe alta, o problemă conduce la dezlegările ei succesive, dar aceste legături nu sunt, stabilește Ion Ianoși, doar simple oscilații, ci niște nuclee ale unor zone de interferență ce corespund cu preocupările scriitorului în diversele sale perioade de creație. „Nuvela de tinerețe *Tonio Kröger*", afirmă, de pildă, Ianoși, „este germenele întregii opere manniene. Nu este, oare, și Hans Castorp un burghez rătăcit în imperiul artei, frumuseții, spiritului, genialității, «un petit bourgeois à la petite tache humide», cum îl numește Claudia, transplantat dintr–o lume într–alta, periculoasă și înălțătoare, revendicat de amândouă și clădit pentru viață în imperiul morții *(Muntele vrăjit)?* Șapte ani durează marele examen pe care–l dă Hans în tenebrele muntelui magic, șaptesprezece ani trebuie să se purifice de păcate legendarul Gregorius pentru a deveni sfânt *(Alesul).* Întortocheat este drumul lui Iosif, adolescentul, care sub razele ademenitoare ale lunii se pleacă fermecat asupra propriei sale frumuseți oglindite în simbolica fântână; înainte de a deveni un sculptor al sufletului uman; acel «care hrănește» poporul său va trebui să reziste multor ispite și încercări *(Iosif și frații săi).* Hans Buddenbrook, Klaus Heinrich, Hans Castorp,

Iosif Gregorius, Felix Krull sunt cu toții artiști, în diferite ipostaze, în diferite momente istorice, protagoniști ai aceluiași mare colocviu, care se poartă în termeni proprii numai în două din romanele lui Thomas Mann: *Lotte la Weimar* și *Doctor Faustus,* în două proeminente personalități, artiști prin meserie și destin: Goethe și Adrian Leverkühn."

Călătoria de explorare a lui Ion Ianoși prin fascinantul univers al operei lui Thomas Mann nu se mulțumește, însă, să descopere doar admirabilele simetrii ale acesteia, ci aduce multe și pasionante precizări, utile chiar și celor mai buni cunoscători ai ei, asupra paralelismului dintre gândirea și creația scriitorului, asupra capacității sale de sinteză, asupra polivalenței geniului său, criticul găsind adesea enunțuri a căror acuitate rivalizează cu distincția cu care sunt formulate. Thomas Mann, afirmă Ion Ianoși, „urmărește o singură dialectică între lumină și beznă, între viață și moarte, și năzuința aceasta constantă îi asigură o situație oarecum singulară în proza primei jumătăți a veacului. Rareori vom întâlni un scriitor modern care să poată fi la fel de bine încadrat și printre realiștii tradiționali, ca și printre scriitorii moderniști, un romancier care să fi fost antidecadent și decadent în același timp – ca să folosim o formulare evident liniară –, un scriitor complicat, uneori contorsionat, care să fi avut, totodată, darul extremei limpezimi".

*

Ca și celebra coloană a lui Brâncuși, un tablou al receptării operei lui Thomas Mann poate avea numai un început, nu însă și un sfârșit. Căci el va trebui

mereu completat, adus la zi. Dar întregirile nu vor face decât să releve, cu şi mai multă pregnanţă, că el a luat naştere pe canavaua unei îndelungi şi atente strădanii de a descoperi şi de a încorpora în propriul nostru patrimoniu de cultură valorile specifice ale mesajului unui mare artist şi ale unei mari conştiinţe a veacului nostru.

CEI CARE L–AU VĂZUT, CEI CARE L–AU CUNOSCUT

Mi s–a întâmplat de mai multe ori ca inşi care, printr–o împrejurare sau alta, aflau că lucrez la o asemenea carte să nu–şi poată reprima mirarea şi să mă întrebe, explicit sau doar printr–o interogativă ridicare a sprâncenelor:

– Dar ce legături a avut Thomas Mann cu România sau cu românii?

Ceea ce nu făcea însă, evident, decât să mă întărească în convingerea că trebuie să culeg, să sistematizez şi să propun un tablou, cât mai cuprinzător cu putință, al relațiilor personale pe care Thomas Mann le–a avut – pe diverse planuri – cu mulți oameni de carte de la noi. Relații, e adevărat, câteodată doar fortuite, dar alteori şi circumstanțiate, uneori îmbrăcând doar forma participării la conferințe ale marelui scriitor, însă în alte cazuri şi aceea a unor repetate întâlniri, ba chiar colaborări ori a unor convorbiri ce au prilejuit revelatoare, surprinzătoare confidențe ale autorului *Muntelui vrăjit.*

Și astfel, din aproape în aproape, evocarea acestor momente s–a constituit într–o destul de amplă imagine ce va izbuti, poate, să adauge câteva trăsături complementare atât pentru întregirea ideii pe care ne–o facem despre personalitatea lui Thomas Mann, cât și despre interlocutorii săi români.

O imagine care, pentru început, ni se impune ca o mică surpriză. Căci, printr–un capriciu al hazardului, cel dintâi român care l–a cunoscut pe Thomas Mann nu numai că n–a fost un om de carte, dar a ținut cu îndărătnicie să–și păstreze incognito–ul, să rămână un necunoscut. Omul disprețuia ostentativ orice publicitate și se împotrivea îndărătnic fie și numai să i se pomenească numele. Umoarea–i dificilă poate fi explicată, desigur, prin sănătatea șubredă și vârsta aproape centenară. Dar, pe de altă parte, o veche și fidelă prietenă, care i–a ocrotit cu grijă crepusculul vieții, i–a ferit pragul de orice vizită ce–i putea deranja sau obosi protejatul.

Din fericire, în 1980, distinsul critic și om de mare probitate intelectuală care a fost N. Steinhardt a mai putut convorbi cu el și ne–a transmis apoi – prin intermediul revistei „Secolul 20" (nr. 10–11–12, 1980) – o mărturie cu atât mai notabilă cu cât, după știinta noastră, este și unică în felul ei. Căci bucureșteanul nostru – pe care, vrând–nevrând, va trebui să–l desemnăm doar cu inițiala G. – l–a cunoscut pe Thomas Mann în niște împrejurări despre care, din câte știm, nu mai există alt testimoniu, și anume în anul 1911, când scriitorul era un oaspete frecvent al sanatoriului ce avea să furnizeze decorul pentru *Muntele vrăjit*. Thomas Mann venea să–și viziteze soția internată, iar G., pe atunci în vârstă de numai

nouăsprezece ani, își căuta acolo – în aerul tare, întremător al cantonului Graubünden – o sănătate șubrezită și, se credea, serios amenințată de tuberculoza care, pe vremea aceea, secera necruțător pe cei ce aveau nefericirea să-i cadă pradă.

Printre fotografii îngălbenite de vreme, fotografii de familie sau din călătorii pe alte meleaguri, într-un album de familie al lui G., N. Steinhardt a găsit, și parțial a reprodus, unele dintre ele, în care se mai pot vedea încă destul de deslușit camerele, saloanele, terasele sau sala de mese a sanatoriului, așa cum le găsim descrise în *Muntele vrăjit.* Dar, mai presus de toate, o seamă de fotografii ne transmit aspectul real al unora dintre personajele ce i-au servit drept model scriitorului. Evident, Thomas Mann le-a schimbat numele, dar o comparație între simulacrele lor fotografice și eroii din carte confirmă autenticitatea identificării lor. Într-adevăr, Hans Castorp, eroul din *Muntele vrăjit,* se deosebește prea puțin de un tânăr german pe nume Dietz, internat pe atunci la Davos și îndrăgostit lulea de o rusoaică ce-și făcea anual cura prescrisă de medici. Dar aceea care în roman a devenit neuitata Claudia Chauchat, o făptură „nemediocră, necomună și nesimplă", era, de fapt, o doamnă moscovită pe nume Mariusea Șeikina, care accepta bucuros să se fotografieze în grup împreună cu ceilalți bolnavi.

Și tot din același izvor știm acum că nici doamna sud-americană, mamă a doi băieți *(Madame tous les deux),* nu a fost un fruct al imaginației scriitorului, ci o ființă care a existat aievea. O doamnă distinsă, mereu îmbrăcată în negru.

Iar avatarurile ei reale au fost de altă natură decât cele cu care ne-a familiarizat romanul. În 1911, doamna sud-americană a venit la Davos, unde era internat primul ei născut, însoțită de fratele mai tânăr al acestuia. Fire foarte cucernică, a încercat să-l convertească și pe G. la catolicism; fiul mai mic nu-și părăsea decât foarte rar camera. Dar un destin necruțător a făcut ca acolo unde mulți alții își găseau alinarea bolii, el să se îmbolnăvească subit și grav și să moară curând, în timp ce fratele mai mare a rămas mai departe în sanatoriu unde, poate, s-a vindecat.

Domnul G. l-a mai revăzut pe Thomas Mann după nouăsprezece ani de la cunoștința lor întâmplătoare la Davos. Și anume în 1930, la München, unde bucureșteanul nostru se afla în trecere. După o firească ezitare – căci scriitorul era acum o glorie mondială și, ca atare, foarte solicitat – G. s-a încumetat, totuși, să-i scrie un bilet, pomenind de zilele petrecute împreună la sanatoriu. Și, spre marea lui surprindere. scriitorul și-a amintit de românul cunoscut odinioară. Mai mult, a venit să-l ia de la hotel și l-a găzduit timp de trei zile în vila sa din împrejurimile frumosului oraș bavarez. Timp în care, pentru a apela din nou la mărturia lui G., au tăifăsuit despre oamenii și zilele de altădată, au evocat mesele copioase de la sanatoriu și pe locatarii acestuia, s-au întrebat de soarta Mariusiei Șeikina – despre Dietz știau că a murit lăsându-și averea Mariusiei, dar aceasta a refuzat-o – și de aceea a altor eroi secundari ai dramei care, grație lui Thomas Mann, dobândiseră dimensiuni grandioase și perene. O dată mai mult, ficțiunea se dovedise astfel mai puternică și mai durabilă decât realitatea, care rămăsese undeva în

urmă, într–un trecut destinat estompării treptate, dar, iată, nu și definitivei uitări.

Prima întâlnire dintre un intelectual român și Thomas Mann a avut loc în 1922, la Tübingen. Tudor Vianu – viitorul estetician și profesor, critic, istoric literar și poet – lucra pe atunci în orașul universitar german la teza sa de doctorat *Das Wertungsproblem in Schillers Poetik* (Problema valorizării în poetica lui Schiller), ce avea să fie publicată un an mai târziu. Întâlnirea dintre tânărul doctorand român și Thomas Mann a fost de scurtă durată și datorată doar unei întâmplări. Scriitorul venise să conferențieze în fața studenților și profesorilor din amintitul centru universitar, iar Vianu s–a numărat printre entuziaștii săi ascultători. Dar impresia pe care i–a făcut–o scriitorul – ce nu era încă prea bine cunoscut nici în patria sa – a fost atât de puternică, încât și–a păstrat nealterată prospețimea și după mai bine de un deceniu și jumătate, când Tudor Vianu a descris–o în cadrul unui studiu despre Thomas Mann inclus în volumul *Generație și creație,* apărut în 1936 în colecția „Biblioteca pentru toți" a editurii Universala–Alcalay. Disecând sensul evoluției constatate în gândirea scriitorului de la faimoasele *Considerații ale unui apolitic* la opțiunea pentru o democrație socială, Tudor Vianu, acum un glas cu mare autoritate în viața culturală românească, conchidea vădit îndurerat de situația de exilat la care era constrâns scriitorul: „Prietenul Republicii de la Weimar s–a izbit de ostilitatea noului regim. Silit să–și părăsească patria, el duce acum existența unui surghiunit, în care felul înnăscut al omului în lupta cu sine și cu lumea poate să–i apară pe bună dreptate ca un destin".

Descripția personalității lui Thomas Mann nu cuprinde decât câteva rânduri, însă merită a fi relevată cu atât mai mult cu cât – după cum am văzut – face parte dintr-un studiu scris și publicat într-un moment când scriitorul era ostracizat și violent atacat de către guvernanții naziști, care tocmai îi retrăseseră cetățenia germană. Ceea ce din partea criticului român era nu numai un act de solidaritate intelectuală, ci și civică.

Dar iată cum și l-a amintit Tudor Vianu pe Thomas Mann – despre care avea să mai scrie de multe ori –, creionând un tablou ce poate părea acum puțin surprinzător pentru cei care au înaintea ochilor mai ales fotografiile din ultima parte a vieții autorului *Familiei Buddenbrook:* „Este un om de talie potrivită, modest în ținută și aparență, fără nici unul din semnele care disting, mai cu seamă în țările sudice, pe scriitori și artiști și care n-ar putea atrage într-un fel oarecare luarea aminte dacă n-ar fi debilitatea sa, în care se păstrează parcă amintirea multor încercări ale trupului și culoarea închisă, brună-cărămizie, a feței sale, particularitate care izbește neapărat".

Un tablou mai amănunțit și mai plin de culoare asupra impresiei pe care o producea Thomas Mann asupra auditorilor săi în aceeași epocă ne-a lăsat, însă, poetul, romancierul, novelistul și filologul brașovean Bernhard Capesius. De fapt, din 1924, Capesius se strămutase la București, ca director al gimnaziului german din Capitală și adunase în jurul său un cerc de intelectuali, precum Rainer Biemel, Oscar Walter Cisek, Erwin Wittstock ș.a., care aveau să-și facă curând un nume și dincolo de hotarele țării. În 1928, în cursul unei călătorii în Germania, Capesius l-a întâlnit la Berlin pe fostul său elev, viitorul poet

Georg Maurer, care tocmai își căuta cu febrilitate o modalitate proprie de exprimare a personalității sale artistice. Fostul profesor i–a procurat o invitație la o seară de lecturi a lui Thomas Mann, la Academia de Arte[36], după care, întors în țară, într–o relatare ce pendula subtil între schiță și eseu, a imaginat tulburarea și răscolitorul proces sufletesc pe care trebuie să le fi trăit tânărul pus brusc în contact cu arta celui mai mare scriitor german al veacului său. Tulburare și incertitudine în propriul talent, resimțite însă probabil și de Capesius care, curând după aceea, avea să–și întrerupă o carieră literară ce începuse și evoluase sub bune auspicii.

Reconstituirea serii de lecturi a lui Thomas Mann începe cu descrierea tânărului poet care, într–o seară de ianuarie, străbate grăbit bulevardul Unter den Linden, pentru a coti apoi spre Pariser Platz, unde se află impunătoarea clădire a Academiei de Arte. Tânărul nu e prea elegant îmbrăcat, dar nu dă totuși o impresie de sărăcie. Obrazul palid, fața îngustă, ochii adânci, visători, lasă lesne să se ghicească intensitatea vieții sale lăuntrice. Încât, prin întreaga sa înfățișare exterioară, el nu distonează, de fapt, de aspectul general

[36] Acest context bio– și autobiografic a fost recunoscut de Capesius mult mai târziu, și anume în niște frânturi de amintiri *(Bruchstücke aus meinen Lebenserinnerugen)* publicate în revista „Karpaten Rundschau", nr. 41 (1173) anul VII (XVII), 11 octombrie 1974. Cu această ocazie, Capesius a făcut și o mică eroare de datare, înșelându–se, în speță, asupra anului când a avut loc seara de lectură a lui Thomas Mann, pe care a plasat–o în 1929, deși schița–eseu apăruse încă în 1928.

Într–adevăr, ea a fost publicată, sub titlul *Thomas Mann liest vor* (Thomas Mann citind din opera sa), în „Klingsor", frumoasa revistă brașoveană de pe vremuri, în numărul din luna mai 1928, p. 163–168. Numele tânărului prieten al autorului a fost atunci trecut, cu discreție, sub tăcere din considerente ușor de înțeles.

al publicului ce afluează spre holul celebrei instituții de cultură berlineze.

Cu mâini ușor tremurânde, își agață paltonul la garderobă, apoi, cu capul plecat și pași stângaci, urcă încet treptele, dar se oprește intimidat dinaintea solemnului și aparent severului controlor al invitațiilor. Puțin speriat, se scotocește grăbit prin buzunare, găsește însă invitația și, în sfârșit, poate intra în sala de conferințe, nu fără să se întrebe totuși îngrijorat dacă se cuvine ca el, un tânăr neștiut de nimeni, să se așeze alături de atâția domni și doamne impunătoare. Cum e, însă, nemâncat, teama că, rămânând în picioare ar putea fi apucat de ameteli, îl determină până la urmă să se decidă pentru un loc în mijlocul ultimului rând de scaune. Sala se umple văzând cu ochii și în scurt timp e nevoie să se mai aducă scaune; dar, cu toate acestea, mulți domni, și chiar și doamne se înșiră incomod de-a lungul pereților.

Tânărul nu cunoaște pe nimeni din cei aflați acolo, însă face prinsori cu el însuși. Își spune, astfel, că un domn scund și foarte bătrân care tocmai se ivește dintr-o încăpere alăturată e, probabil, președintele Academiei de Arte, că un altul, cu obraz sănătos și rozaliu, trebuie să fie ministrul Culturii... În sfârșit, după fotografii apărute în revistele ilustrate, izbutește să identifice câteva celebrități literare, inși ale căror nume răzbătuseră până la dânsul aureolate de nimbul și respectul cu care erau rostite... Iar acum îi putea vedea și aievea, cu ochelari, cu pântece rotunde și conversând între ei...

În întreaga sală domnește, totuși, o atmosteră de încordată, înfrigurată așteptare. „Dar iată" – notează Capesius – „marele scriitor se ivi pe neașteptate și,

înclinându-se ușor, se așeză îndărătul mesei puțin înălțate deasupra sălii, în fața peretelui cu ferestre. Lampa de masă cu abajurul ei masiv acoperea publicului aproape o treime din obrazul conferențiarului. Cum, însă, tânărul nostru se așezase în mijlocul rândului său de scaune, îi putea vedea bine părul negru, nasul puternic, proeminent, gura mare și mustăcioara de deasupra ei. Marele scriitor avea aerul unui om căruia îi place să meargă mult pe jos, purta un frac bine croit, iar privirea sa nu era defel aceea a unui exaltat.

Odată așezat, începu să citească și, chiar de la primele fraze măiestrite ale prozei sale clare, sobre, dar artistice, în fața tânărului se ivi un tablou de o magică, orientală frumusețe: un terebint – un închinător durat parcă din bronz –, lumina albă a Lunii – contururi depărtate de munți în noaptea albastră –, și, când și când, sunete lugubre și estompate. Și tânărul continuă să viseze vrăjit de aceste imagini pe care scriitorul le zugrăvea cu o rece obiectivitate și care, la rândul lor, chemau altele, mai cutezătoare, scuturate de un freamăt. Deodată își dădu seama că nici nu-l mai asculta pe scriitor, se sperie, apoi încercă iar să prindă firul și auzi frânturile unei discuții între un evreu și un slujitor al lui Baal.

Disputa intelectuală era descrisă cu mult spirit, iar incursiunile din planul religiei și istoriei vădeau impresionantele lecturi ale scriitorului în aceste domenii. Brusc, pe fețele ascultătorilor se așternu o expresie de ușoară înveselire. Sulemenit ca o femeie, Iosif continua să zăbovească sub terebint, în timp ce bătrânu-i părinte Jakob venea spre el cutremurat deopotrivă de dragoste și mânie; cele întâmplate cu

Ruben, năbădăiosul prim născut al lui Israel, care o batjocorise pe cea mai tânără nevastă a tatălui și fusese pedepsit de acesta, s–ar fi putut petrece la fel de bine și în familia Buddenbrook. Într–adevăr, ce ciudat era să poți privi prin deschizăturile corturilor și să urmărești de aproape viața de familie a acestor strămoși! Viața lor nu era cu mult mai bună decât a senatorilor din Lübeck în anul de grație 1890. Însă la fel de amuzantă de descris.

La un moment dat, în nișa ferestrei de lângă masa conferențiarului, tânărul zărește două tinere femei care, de la spatele scriitorului, nu–l pot vedea pe acesta și deci, vrând–nevrând, trebuie să–și lase privirile să rătăcească asupra sălii. Cine să fie? Cea cu părul negru n–o fi chiar fiica scriitorului? Dar nu, nu se poate. Născută în timpul războiului, fiica lui nu poate să aibă decât cel mult doisprezece ani. Și totuși, frumusețea ei are ceva din aerul familiei, ceva din trăsăturile sud–americane ale bunicii. Și gândurile tânărului încep să prindă aripi. Dar dacă privirile ei le–ar căuta pe–ale lui? Dar dacă ea ar atrage luarea aminte a tatălui asupra chipului lui, care trădează geniul, iar marele scriitor ar veni spre dânsul și i–ar spune prietenos: „Dragă tinere (sau ceva de felul ăsta) dă–mi și mie să citesc ceva din lucrările dumitale". Atunci da, ar însemna că a sosit, în sfârșit, clipa mult așteptată, clipa mult râvnită, și poeziile, nuvelele, dramele sale, încuiate acum într–un birou dintr–o mansardă aflată undeva în nordul Berlinului, ar fi cercetate de niște ochi de cunoscător, și–ar dezvălui valoarea și și–ar începe marșul biruitor prin literatura mondială.

Reveriile tânărului se împletesc, însă, mereu cu realitatea tangibilă, cu tabloul real al uneia din serile de lecturi ale lui Thomas Mann, prin care scriitorul se verifica deopotrivă pe sine și efectul pe care o nouă operă de a sa îl putea avea asupra publicului. Tocmai de aceea și stăruim asupra acestei mărturii a lui Capesius, care nu are prea multe corespondențe în alte țări. Așadar:

„Marele scriitor făcu o scurtă pauză. Sorbi o înghițitură de apă și frunzări iscoditor o parte din manuscrisul încă necitit, aflat la dreapta sa. În clipa aceea se întâmplă, însă, ceva foarte neplăcut. Dintr–un colț al sălii se auziră niște aplauze timide, urmate îndată de altele și până la urmă, parcă ușurați, o bună parte din cei de față aplaudară și ei. Scriitorul își încreți puțin fruntea, dar rămase calm la locul lui și când aplauzele se potoliră, istovite, rosti sec: „«Vă rog, puțină răbdare, nu mai e mult». Și–și reluă lectura".

Și din nou reacția tânărului (sau, poate, a lui Capesius). Ascultătorul se simte cuprins brusc de fierbințeala rușinii. Sigur, el n–a aplaudat, dar îi e rușine pentru ceilalți ascultători, atât de lipsiți de tact, încât să–și mărturisească fără sfială vădita oboseală și îi e puțin rușine și pentru scriitor care, după cum se pare, nu știe cum să se înfățișeze publicului dintr–un mare oraș prins în vălmășagul vieții moderne, pe scurt e rușinat de toată întâmplarea. Și se întreabă: a mai venit măcar vreunul acolo mânat de reculeasa admirație față de marele scriitor, care lui i–a dăruit atâtea clipe de aleasă desfătare? Oare cei mai mulți n–au venit doar numai pentru că se cuvenea să fie de față, pentru ca să vadă celebrități sau, în măsura în care și ei sunt celebri, să fie, la rândul lor, văzuți?...

Reflecțiile care mai urmează, ezitările, procesele de conștiință ale tânărului poet sunt anacronice și nu mai reclamă să stăruim asupră-le.

Câțiva ani mai târziu, Emanoil Bucuța, romanticul și delicatul poet – primul poet intimist român, cum i-a spus G. Călinescu –, l-a cunoscut și prezentat pe Thomas Mann într-o altă ipostază. De altfel trebuie să amintim că Bucuța a fost și primul scriitor român care l-a citit în original pe autorul *Familiei Buddenbrook,* operă pe care a descoperit-o – cum am văzut – încă înainte de primul război mondial, în niște împrejurări pe care e mai bine însă, desigur, să-l lăsăm chiar pe el să le povestească[37]. „L-am descoperit pe Thomas Mann singur, târziu, prin cea mai caracteristică dintre operele lui. Poate că astăzi studenții de la Facultatea de limba și literatura germană coboară cu studiile lor și mai jos de anul 1832, anul morții lui Goethe. Pe vremea când mai eram eu cetățean academie, asemenea minuni nu se întâmplau. Și de aceea când, într-o zi din toamna lui 1912, am răscolit prin fișierul unei biblioteci din Charlottenburg și am luat acasă, în odaia mea din Pestalozzistrasse, pe *Buddenbrooks,* n-aș putea spune ce m-a împins: ciudățenia numelui sau alt motiv exterior, pentru că pe autor nu-l cunoșteam. El se născuse în 1875 și romanul apăruse, cu cele vreo 750 de pagini ale lui, încă pe la 1901. Aș fi avut timp să prind de veste și de unul și de celălalt. Singura dramă pe care a scris-o Thomas Mann, *Fiorenza,* din zilele lui Savonarola, era din 1905, iar al doilea

[37] Emanoil Bucuța și-a publicat considerațiile despre opera lui Thomas Mann și amintiri despre întâlnirile lui cu acesta în două articole, ce nu se deosebesc prea mult între ele. Unul, cu titlul *Mari scriitori de astăzi* a apărut în „Boabe de grâu (anul V. nr. 8, august 1933), iar celălalt, intitulat chiar „Thomas Mann", în „România literară", anul II, nr. 82. 30 septembrie 1933.

roman, *Königliche Hoheit,* ieșise în 1909. Trebuia să dau însă peste scriitor și opera lui din întâmplare. Ceea ce n–a împiedicat să ne câștige de atunci și pentru totdeauna."

Încât atunci când a socotit că, în atmosfera pestilențială de după 1933, noii stăpâni ai Germaniei dezonorau însăși marea cultură a acesteia prigonindu–l pe Thomas Mann, Emanoil Bucuța – deși situația–i oficială de conducător al Direcției Culturii poporului (care, printr–o fantezie administrativă, ținea de... Ministerul Sănătății!) îi impunea o circumspecție în exprimări pe care, cu siguranță că nu o împărtășea și în foru–i interior, s–a făcut heraldul și scutierul scriitorului german. „Vremelnicia nu duce decât nisipul și lustruiește piatra. Cei care îl iubim pe scriitor n–avem de ce ne teme. Peste loviturile care îl caută", afirma poetul, „n–avem decât să facem doi pași până la raftul unde ne așteaptă cărțile cu textul dens și puține alineate, ca să ne pătrundem din nou de toată sfințenia artei scriitorului..."

Să venim, însă, la momentele când Bucuța l–a văzut și ascultat pe Thomas Mann. Mai întâi, acest lucru s–a întâmplat la o reuniune a P.E.N. Clubului britanic, la Londra, „poate prin 1926", cum spune Bucuța. Venirea lui Thomas Mann coincidea tocmai cu lansarea pe piață a primei versiuni engleze a *Muntelui vrăjit.* Și, exemplu frapant pentru festele pe care le poate juca trecerea timpului și pentru relativismul opiniilor chiar într–o materie în care, la prima privire, n–ar trebui să existe discordanțe, Emanoil Bucuța, spre deosebire de senzația pe care o încercase Tudor Vianu cu doar patru ani înainte la Tübingen, l–a văzut pe oaspetele german astfel: „Înalt, subțire, cu ceva

liniar până la colțuros, de militar sau de diplomat. Președintele adunării, John Galsworthy – celebrul autor al lui *Forsyte Saga* – l-a salutat, iar Thomas Mann s-a sculat să răspundă, fără efort și sigur de sine, în englezește. Umorul lui, își amintea Bucuța, era altul decât umorul gazdelor, care îl ascultau cu luare aminte și uneori înțelegeau. Omul de apă, de pe malul aproape al aceleiași mări, găsea vorbele de larg și de cântec de sirene, care treceau prin gravitatea lor insulară și-i făcea să vibreze în ascuns".

Cea de-a doua întâlnire s-a petrecut nu mult după aceea, la o expoziție internațională a cărții organizată la Florența. Thomas Mann fusese invitat de secțiunea germană a expoziției să vorbească despre legătura lui afectivă cu Italia, în cadrul unei manifestări de propagandă pentru cartea din țara lui de baștină. De astă dată, publicul era mai numeros și mai amestecat decât la Londra, iar oaspetele trebuia să cuvânteze în germană, în fața unor ascultători mai impulsivi și cu reacții mai imprevizibile. Thomas Mann – ne comunică peste vreme Emanoil Bucuța – a fost însă și de astă dată la înălțimea misiunii lui. „Tonul păstra în general aceeași rigiditate, dar tot ceea ce intra în el, ca într-o albie de râu tăiată în marmoră, era cald și colorat, drumurile scriitorului spre țara portocalilor, minunea Veneției cu ape și cupole de aur, mândrețea Florenței cu visuri de artă și chiparoși. Citisem atunci studiul mai larg despre Goethe și Tolstoi și conferențiarul vorbea într-adevăr cu glasul și cu îndrăznelile de acolo, întreg în fiecare foaie a scrisului și în fiecare manifestare a spiritului lui..."

În fine, o a treia întâlnire ar fi trebuit să aibă loc în vara anului 1933, la adunarea de la Raguza a P.E.N.

Clubului, la care Thomas Mann „n–a fost lăsat de țara lui să ia parte. Alții vorbeau acum în numele lui", comenta cu o discretă amărăciune scriitorul român, devenit între timp și oficial cultural.

Tot în anii aceia tulburi și apoi foarte înnegurați pentru Germania și pentru Thomas Mann, doi alți ambasadori ai culturii românești au beneficiat de o îndelungă și stabilă întovărășire spirituală cu fascinanta sa personalitate. Ba au colaborat chiar cu el, în cadrul Comitetului permanent pentru Litere și Arte al Ligii Națiunilor. Mă refer la criticul plastic și profesorul de istoria artei George Oprescu și la poeta Elena Văcărescu.

Comitetul permanent pentru Litere și Arte fusese înființat în 1930, după ce forul internațional genevez hotărâse să dizolve un mai vechi și costisitor Institut de Cooperare Intelectuală, cu numeroase subcomisii și cu sediul la Paris. Se considerase, totuși, că o Comisiune pentru artă și știință trebuia nu numai menținută, dar și înzestrată cu atribuții mult lărgite și cu o libertate de mișcare care să o ridice mult deasupra statutului unui obișnuit comitet de experți din subordinea Ligii Națiunilor. Și tocmai de aceea nici nu i se stabilise un program rigid de activitate, iar reuniunile ei nu trebuiau să țină seama de o ordine de zi riguroasă. Principala–i misiune era aceea de a organiza – grație personalităților de prim rang care o alcătuiau – ample și fertile schimburi de idei asupra celor mai importante probleme culturale ale epocii, de pe urma cărora să rezulte o sumă de concluzii practice, care să fie supuse statelor membre ale Ligii.

Și, într–adevăr, o bucată de vreme – sau, mai exact, atâta timp cât relațiile interstatale au mai părut

a marca, chiar dacă cu excepții, o dorință de edificare a unei lumi pașnice – lucrările Comitetului permanent au îndreptățit speranțele puse în el. În orice caz, în ce-l privește pe Thomas Mann, dintr-un amplu articol publicat de scriitor în două numere consecutive ale bine cunoscutului cotidian elvețian „Neue Züricher Zeitung", la 9 și 10 octombrie 1932, știm că, de unde la început el se cam îndoise de utilitatea respectivelor întâlniri, ulterior îndoiala i s-a preschimbat în speranța că prin contactul personal al unor spirite proeminente, prin discuțiile lor purtate deopotrivă cu seriozitate și prietenească conștiinciozitate, prin năzuința comună către o lume mai bună, înfăptuirea acesteia din urmă putea realmente fi, într-o anumită măsură, încurajată, chiar dacă numai mediat și sub formă de eboșe.

Așadar, speranța lui Thomas Mann se întemeia mai cu seamă pe calitatea participanților la colocviile Comitetului permanent pentru Litere și Arte. „Cine suntem?", întreba el retoric în amintitul articol. „Las să-mi treacă pe dinaintea ochilor figurile renumiților mei colegi. Suntem francezi, cehi, germani, italieni, austrieci, scandinavi, englezi, români, spanioli, unguri și sud-americani." După care, a trecut să-i și numească: poetul Paul Valéry, istoricul de artă Henri Focillon, romancierul și publicistul spaniol Salvador de Madariaga, compozitorul Béla Bártok, dramaturgul și prozatorul Karel Čapek, poetul britanic John Masefield, poetul și romancierul bolivian Adolfo Costa du Rels, esteticianul vienez Josef Strzygowski și mulți alții. Pe participanții români i-a caracterizat astfel:

„Elena Văcărescu, poeta română, maestră a baladei, care face parte încă din 1920 din organismele Societății Națiunilor ca delegată a statului român la

«Institutul de Cooperare Intelectuală»; de o elocventă cordialitate și însuflețită de un nobil entuziasm pentru demnitatea și misiunea poeziei, și concetățeanul ei George Oprescu, profesor la Universitatea din București, care și el a făcut parte, în calitate de secretar, din Comitetul de Cooperare Intelectuală, un om de o căldură sufletească ce trezește prietenia și de o mare sensibilitate a spiritului". Și i-a citat și mai departe, într-un alt paragraf, ca autori ai unor intervenții despre semnificația operei lui Goethe sau despre legăturile dintre „scriitorul universal" și diferite țări și națiuni, susținute cu ocazia primei sesiuni publice a Comitetului permanent pentru Litere și Arte din primăvara lui 1932.

Tot din aceeași mărturie a lui Thomas Mann mai putem stabili acum că prima întrunire a Comitetului permanent pentru Litere și Arte a avut loc la 6 iulie 1931, în spațioasa și confortabil mobilata sală ce da spre o terasă închisă a Palatului Națiunilor din Geneva. „Participanții: în majoritatea cazurilor mai întâi străini unul de altul, dar cunoscându-ne totuși bine unul altuia opera, venind fiecare din productiva-i însingurare, dar cu toții plini de dorința de a-și dizolva rigoarea acestei singurătăți într-o locvace sociabilitate. Ne-am așezat în jurul mesei lungi, am convenit asupra liniilor mari, asupra sensului și a scopurilor acelei întâlniri. [...] Curând s-au făcut auzite propuneri în legătură cu cele mai bune mijloace de a realiza aceste țeluri. Și, mai cu seamă, am fost cu toții de acord ca legăturile dintre participanți să fie menținute și după despărțirea noastră, printr-un schimb de scrisori care să privească interesele comune ale spiritului și ale popoarelor și care să fie, eventual, și publicate."

Cu regret trebuie să constatăm că acest din urmă deziderat nu a fost împlinit. Iar dintre cei doi membri români ai Comitetului permanent pentru Litere și Arte, numai Elena Văcărescu s-a referit public la lucrările acestuia. Și anume într-un interviu acordat lui Petru Comarnescu, publicat în revista „Vremea" (Anul VI, nr. 284, 23 aprilie 1933) sub titlul: „Ce-a găsit Elena Văcărescu după atâția ani de lipsă îmbucurător și întristător în România". Așadar, cu acel prilej Elena Văcărescu a relatat: „Vorbesc în fiecare an și la Comisiunea VI a Cooperației Intelectuale. Aici ne aflăm pe un teren mai bine cunoscut de dumneavoastră. Se știe, însă, mai puțin în țară de existența unui recent Comitet permanent pentru litere și arte, un fel de expresie sublimată a Comisiunei de Cooperație Intelectuală. Mi s-a făcut cinstea să fiu numită în acest Comitet, alături de Paul Valéry, Focillon, Thomas Mann și alte câteva personalități europene de prim rang. Ne reunim în sesiuni anuale – anul trecut la Frankfurt, unde am comemorat pe Goethe, anul acesta la Madrid, unde vom discuta despre Viitorul Culturii.

Și să nu se creadă că e vorba de simple discuții academice, rezultate precise și practice se obțin din aceste schimburi de vederi, rezultate pe care Societatea Națiunilor le poate transforma în realități de mâine".

Din nefericire, știm că Liga Națiunilor nu a putut împlini misiunea pentru care fusese creată și speranțele pe care o lume întreagă și le pusese într-însa. Ea n-a putut deveni un organism care să faciliteze soluționarea prin mijloace pacifice a diferendelor din viața publică internațională, necum să

împiedice dezlănțuirea unei noi conflagrații mondiale. Această realitate nu poate, totuși, estompa valoarea intrinsecă și înălțimea morală a schimbului de idei promovat de Comitetul permanent pentru Litere și Arte, în cadrul căruia reprezentanții români au scris un frumos capitol de gândire și acțiune puse în serviciul celor mai generoase și mai perene idealuri ale omului. Un capitol care poate fi reconstituit grație volumelor de *Entretiens,* cu stenogramele dezbaterilor Comitetului, publicate după fiecare sesiune a acestuia. Aceste volume ne descoperă, pe de altă parte, că reprezentanții români au fost alături de Thomas Mann atunci când, în 1935–1936, marele scriitor a început să se ridice, cu accente de autentică măreție, împotriva ideologiei noilor barbari ai veacului trecut.

Mai întâi, totuși, câteva cuvinte despre sesiunile Comitetului permanent pentru Litere și Arte. Cea dintâi a avut loc în mai 1932, la Frankfurt–pe–Main, cu prilejul centenarului morții lui Goethe și a fost prezidată de Jules Destrée, fost ministru al Științelor și Artelor din Belgia, membru al Academiei regale a țării sale, precum și al Academiei belgiene de literatură și artă franceză. Ea a fost urmată de cea despre viitorul culturii, ținută la Madrid, în mai 1933 și condusă de Marie Sklodowska–Curie. În luna octombrie a aceluiași an a fost organizată la Paris o „Discuție" despre viitorul spiritului european, al cărei moderator a fost Paul Valéry. În 1934, Comitetul s–a reunit la Veneția și a dezbătut, între 25 și 28 iulie, tema „Artele și realitatea contemporană. Arta și statul". În 1935, componenții săi au discurat despre „Formarea omului modern"; în fine, în 1936, continuând de fapt discuția din anul precedent, a avut loc la Budapesta o largă

dezbatere asupra rolului umanităților în formarea omului modern și a posibilităților de definire a unui umanism contemporan, prezidată din nou de Paul Valéry.

Din simpla înșiruire a temelor acestor sesiuni, care ne relevă numaidecât amploarea și însemnătatea subiectelor abordate, ne putem ușor da seama că nu este aici nici locul, nici momentul să procedăm la un examen exhaustiv al activității delegaților români. Ca atare, ne vom mulțumi să subliniem doar incidența dintre opiniile lui Thomas Mann și acelea ale lui George Oprescu și Elena Văcărescu în problema crucială a amenințării venite din partea ideologiei fasciste căreia trebuia să-i facă față omul modern.

În 1935, când valurile tulburi ale iraționalismului se revărsau în puhoaie urât mirositoare asupra gândirii libere din Europa și din întreaga lume, într-un referat în care noblețea gândurilor și eleganța formulărilor puneau și mai bine în relief afirmațiile sale categorice, Thomas Mann a schițat un înfricoșat tablou al celor întâmplate „în anumite țări" – pe care oricine le putea, însă, prea bine recunoaște din subtextul afirmațiilor sale. În aceste țări, arăta Thomas Mann, „micul burghez a învățat că rațiunea era suprimată, că inteligența putea fi insultată și că aceste sperietori, ce nu sunt lipsite de atașe cu socialismul și internaționalismul, ar fi de fapt cauza mizeriei sale. Și, din ordin de sus, el a început să tune și să fulgere împotriva rațiunii, a învățat să rostească fără să se bâlbâie termenul dilicil, dar reconfortant, de iraționalism". Mai mult, atrăgea atenția Thomas Mann: „Debarasată de orice piedică, o cultură derizorie, lamentabil surescitantă, își răspândește pretutindeni falsele ei noțiuni și tezele ei nocive, galimatiasul ei

mistagogic și nerușinatele ei pretenții milenare"[38]. În afara violenței, insul abrutizat de această ideologie nu mai crede decât în minciună, – declara scriitorul – dar în cea din urmă cu și mai multă fervoare decât în violență. Și, de aceea, pentru a recurge o dată mai mult la cuvintele lui Thomas Mann: „Printre ideile europene pe care, grație ascensiunii sale, el le socotește definitiv abolite, adică: adevărul, libertatea și dreptatea, cea mai vrednică de urât și mai insuportabilă i se pare adevărul. Pe care el îl înlocuiește cu mitul[39]. Termen care, în vocabularul lui intelectual, joacă un rol la fel de proeminent ca eroismul".

Era, cum vedem, o disecție, remarcabilă prin precizia ei, a temeliilor pe care se rezemau toate variantele ideologiei fasciste, indiferent de straiul național pe care–l puteau îmbrăca într–un loc sau altul. Cu toate acestea, unora dintre participanții la colocviul de la Nisa comunicarea lui Thomas Mann li s–a părut cam prea sumbră, ba chiar exagerată în concluziile ei. Profesorul George Oprescu, intelectual cu vederi democrate și care putea cunoaște din propria–i țară cât adevăr cuprindeau cuvintele și avertismentele marelui său contemporan, i s–a alăturat, însă, fără rezerve. „Am fost impresionat și mișcat citind expozeul lui Thomas Mann. Nu sunt de acord cu opinia domnului Zimmen,[40] care consideră că acest expozeu este prea pesimist și că nu corespunde realității

[38] Aluzie străvezie la rodomontadele ridicole ale ierarhilor naziști care afirmau că cel de–al Treilea Reich era menit să dureze o mie de ani.

[39] Trimitere neechivocă la galimatiasul pseudo–științific din opul ideologului nazist Alfred Rosenberg, *Mitul secolului XX*.

[40] A. Zimmen era profesor de Relații internaționale la Universitatea din Oxford.

faptelor", a declarat astfel profesorul Oprescu în intervenția sa. „N–aș vrea să dau exemple precise, dar am avut prilejul să mă conving personal că tot ceea ce afirmă Thomas Mann în studiul său este purul adevăr. Or, această situație care în unele locuri din Europa este exact așa cum o descrie Thomas Mann, deși în Anglia și alte state e incontestabil mai bună, creează o stare de spirit ce justifică aprehensiunile pe care unii dintre noi le–au exprimat aici. Nu e bine să ne facem iluzii." Profesorul Oprescu considera, de altfel, că o parte din vina pentru amintita situație o purtau chiar „intelectualii și, mai ales, profesorii de orice fel, care nu și–au făcut datoria și nu au reacționat. După părerea mea, ei sunt în bună parte vinovați de faptul că oamenii acceptă acum concepții absolut contrarii celor ce mai aveau curs încă acum câțiva ani, concepții incompatibile cu ideea de libertate și demnitate a persoanei". Greșeala lor consta – tot după opinia remarcabilului critic de artă și profesor al Universității din București – în faptul că ei nu se împotriveau atunci când „anumite guverne" luau măsuri ce restrângeau libertatea individuală sau contraziceau datele științei. „Eu sunt absolut convins", își completa ideea profesorul Oprescu, „că, dacă în anumite țări, nu vreau să dau nume, profesorii ar fi rezistat, o seamă de lucruri nu s–ar fi putut întâmpla."

Și, revenind la expunerea colegului de la Universitatea din Oxford, care afirmase că, „la fel cum cumpărătorii se feresc în genere de produsele cărora li se face prea mare reclamă, tot astfel și națiunile vor evita să îmbrățișeze idei în jurul cărora se face multă zarvă", profesorul Oprescu replica și explica mecanismul și nocivitatea aparatului de propagandă

aflat sub controlul statelor totalitare: „După părerea mea, exemplul e greșit ales. Când e vorba de bani omul dă dovadă de mai mult sau mai puțin bun simț... Dar când în joc sunt idei intelectuale, concepte pe care oamenii nu le pot nici aprecia, nici verifica, lucrurile se schimbă. Cum vreți dumneavoastră ca un țăran să știe foarte exact dacă ceea ce un guvern îi cere în numele patriei e adevărat sau nu? Cum vreți ca el să știe ce este noțiunea de rasă? Cum vreți ca el să-și dea seama de ceea ce trebuie să fie cu adevărat viitorul unei țări mari? El primește astfel de idei gata făcute, iar guvernele tocmai pe acestea se străduiesc să le impună. Dacă lucrul le-ar fi indiferent, ele nu s-ar sinchisi de el. Dar cum nu le este, se ajunge la faptul că prima lor grijă este de a pune mâna pe tot ce poate fi utilizat pentru a crea indivizilor convingeri: presă, cinema, radio, școală".

În anul următor, la Budapesta, Comitetul permanent pentru Litere și Arte a discutat, cum am amintit puțin mai înainte, despre rolul umanităților în formarea omului modern. Vorbitorii au încercat să definească mai întâi ideea de om în civilizația greco-latină, rolul istoric al umanităților clasice, elementele încă vii ale acestora, iar pe de altă parte contribuția adusă în formarea omului de astăzi de literaturile moderne și contemporane, de studiul limbilor și al literaturilor străine, de științe și de modele științifice, de civilizația industrială sau, pe scurt, s-au referit la posibilitatea de a circumscrie componentele unui umanism contemporan.

În cursul dezbaterii temei „Spre un nou umanism", Thomas Mann a avut din nou o intervenție foarte substanțială și remarcată, întrucât dovedea că cel

care, e drept, în urmă cu mulți ani, scrisese faimoasele *Betrachtungen eines Unpolitischen* (Reflectiile unui apolitic) ajunsese acum – în fața exploziei de fanatism, orbire și ignoranță a fascismului – la concluzia necesității adoptării și apărării unui umanism militant, combativ.

„O dată mai mult", le-a spus astfel scriitorul german ascultătorilor săi „umanismul nu este doar filologie. Și mai cu seamă acum e înțelept, ba chiar necesar, să-l definim altfel. Cel mai bine și mai simplu ar fi, poate, să-l considerăm drept *contrarul fanatismului,* întrucât în felul acesta arătăm că el nu are nimic scolastic și că nu vrea să însemne erudiție. Căci umanismul este, mai degrabă, o stare de spirit, o dispoziție intelectuală, o stare sufletească ce presupune dreptate, libertate, cunoștințe și toleranță, bunăvoință și seninătate, dar și *îndoială,* nu ca scop în sine, ci pentru căutarea adevărului, ca efort plin de solicitudine pentru acest adevăr. [...] O asemenea atitudine și dispoziție se numește pe drept cuvânt «umanism», întrucât este prin excelență o dispoziție intelectuală, o altitudine a *spiritului,* clădită pe mândria pentru spiritul uman, pe ceea ce deosebește omul de alte creaturi și-i rezervă multe suferințe, dar și cele mai înalte bucurii; suferințe și bucurii pe care mari și nobili martiri le-au aflat atunci când s-au arătat gata să depună eroic mărturie pentru onoarea spiritului uman, s-o depună până la moarte.

Poate că ar trebui, doamnelor și domnilor, să dorim ca în lumea de astăzi să existe mai mult eroism de acest fel, mai multe exemple decât s-ar părea că există. Ceea ce ne trebuie nouă astăzi este un umanism *militant,* impregnat de convingerea că

principiul libertății, al toleranței și al îndoielii nu trebuie să se lase exploatat și înăbușit de un fanatism ce nu cunoaște nici rușinea, nici îndoiala, de convingerea că are nu numai dreptul, ci și datoria de a *se apăra.* [...]. Iată, pe scurt, ce-mi stătea la inimă și doream să spun în acest moment și în această adunare. Cine spune umanism spune implicit temelii, condiții intelectuale vitale pentru Europa, și de aceea mi s-a părut necesar să vorbesc despre legătura ce trebuie să unească, într-un unic elan, bunătatea naturală a umanismului și fermitatea bărbătească, în așa fel ca Europa să poată dăinui".

Și tot atunci, într-un referat intitulat „Cum să reîntinerim umanismul?", Elena Văcărescu, o poetă și o femeie cu o statură intelectuală despre care ni se pare că nu s-a vorbit încă destul la noi, și-a expus considerentele ei cu accente ce o situau indubitabil în aceeași familie spirituală cu marele scriitor german. „Nu în zadar", a exclamat ea, „termenul de umanism include în el noțiunile de om și umanitate. Această implicație etimologică trădează o alta, de ordin moral și psihologic. Cu alte cuvinte, vreau să spun că umanismul a existat și a funcționat nu pentru știința pură și nici pentru literatură sau artă, ci în primul rând și mai presus de toate pentru om, considerat în esența umanității sale". Umanismul – sugera mai departe poeta – studiază omul sub toate fațetele și relațiile sale, însă în limitele vizibile ale acestor fațete și relații. Și, tocmai de aceea, conchidea Elena Văcărescu, el e rațional și raționalist și orice misticism îi este străin.

Între reuniunile de la Nisa și Budapesta ale Comitetului permanent pentru Litere și Arte, deci în vara anului 1935, au mai fost, însă, și alți doi intelectuali

români care s-au bucurat de privilegiul de a-l cunoaște personal pe Thomas Mann. Anume în iunie, la Praga, scriitorul Oscar Walter Cisek și în august, la Salzburg, ziaristul Miron Grindea, redactor la „Adevărul" și editor al revistei „Adam".

Oscar Walter Cisek era de mult nu numai un bun cunoscător al operei lui Thomas Mann – cu care făcuse cunoștință de la cincisprezece ani, în casa părintească dintr-o stradă mărginașă a Bucureștiului –, ci și un însuflețit propagator al ei. Dar și Thomas Mann îl citise pe Cisek[41]. Mai mult, îl sprijinise la

[41] După cum a arătat chiar Oscar Walter Cisek (v. *Erste Begegnung in Prag* (Prima întâlnire la Praga) în „Neuer Weg" (anul 17, nr. 5173, 12 noiembrie 1965), o primă scrisoare a lui Thomas Mann a primit, după publicarea nuvelei sale *Die Tatarin* (Tătăroaica) în revista „Deutsche Rundschau", care apărea în Germania. Ea avea următorul cuprins:

München, 16 XII 1928

Mult stimate domnule Cisek,

De la primirea amicalei dumneavoastră scrisori și a numărului din „Deutsche Rundschau" cu nuvela Dv. a trecut, recunosc, rușinos de mult timp – vă rog să mă iertați. Dar între timp am fost plecat în niște călătorii obositoare și viața m-a silit să-mi neglijez corespondența, ceea ce ulterior se răzbună – o să vedeți și dumneavoastră – printr-o cumplită suprasolicitare. V-am citit de mult nuvela și tot de mult am simțit și nevoia să vă mulțumesc, în primul rând pentru spiritul și sentimentele prietenești cu care mi-ați trimis-o. Este o lucrare foarte frumoasă și reușită, care realizează tot ce-și propune, iar din punct de vedere artistic exprimă cele mai bune tradiții germane, fără fasoane și opinteli, cu mijloace calm stăpânite și nobile. Mi-a făcut plăcere să constat siguranța cu care ați privit și descris mediul exotic, natura și oamenii săi, precum și forța controlată cu care împărtășiți sensibilității cititorului această lume depărtată, străină, fecundă. Vă felicit sincer pentru această reușită și sunt sigur că exprim impresia tuturor cititorilor lui „Deutsche Rundschau" atunci când văd că putem aștepta multe lucruri agreabile și viguroase din partea talentului dumneavoastră frumos cultivat.

Al dumneavoastră devotat,
Thomas Mann

începuturile carierei sale scriitoricești. Așa se face că, într-o scrisoare din 1929, Cisek îl putea vesti bucuros pe Blaga: „Acum am un bun editor (un editor german – n.n.), care la toamnă are să-mi publice un volum. Arnold Zweig și Thomas Mann, care mi-a trimis o scrisoare cu elogii mai presus de orice așteptări, m-au ajutat «foarte mult». Și, într-adevăr, în toamna ace-

---

O a doua scrisoare a lui Thomas Mann a fost prilejuită de apariția romanului *Unbequeme Liebe* (Iubire incomodă) al lui Cisek. Cu care ocazie Thomas Mann îi scria:

München, 21 X 32

Mult stimate domnule Cisek,

Vă mulțumesc mult pentru noua și frumoasa dumneavoastră carte. Ea confirmă și împlinește ceea ce avem dreptul să așteptăm de la talentul dumneavoastră plin de gust, sigur și solid. Nu există prea mulți povestitori pe care să-i poți asculta cu atâta plăcere și încredere. Nu mă îndoiesc că „Unhequeme Liebe" se va bucura de tot atâtea laude și interes ca și binecunoscuta dumneavoastră nuvelă. În acest spirit, vă transmit cele mai calde urări pentru viitoarele dumneavoastră planuri și lucrări.

Al dumneavoastră devotat,
Thomas Mann

Și a mai existat și o a treia scrisoare a lui Thomas Mann către Oscar Walter Cisek, după ce acesta îi trimisese romanul său *Der Strom ohne Ende* (Fluviul fără sfârșit)

Iată textul ei:

Küssnacht-Zürich 29.11.37
Schiedhaldenstrasse 29

Mult stimate domnule Cisek,

Eu mai am încă dureri, mă resimt de pe urma lor și nu prea pot să scriu. Dar vă citesc cu admirație cartea viguroasă, bogată, mustind de natură și vă felicit din inimă pentru excepționala realizare pe care ați izbutit-o printr-o muncă plină de dăruire.

Al dumneavoastră devotat
Thomas Mann

luiași an, editura Gebrüder Enach din Hamburg i-a publicat lui Cisek volumul de debut *Die Tatarin.*

Un prim prilej al lui Cisek de a-l cunoaște personal pe Mann se ivise, dar și fusese ratat de el, în 1921. Aflat atunci la München, tânărul Cisek văzuse afișele care anunțau o seară de lecturi a lui Thomas Mann, dar nu izbutise să asiste la eveniment. În 1930 îl cunoscuse, la Viena, pe Klaus Mann, care realizase un adevărat tur de forță vorbind timp de o oră despre literatura germană contemporană, fără a pomeni nici un cuvânt despre tatăl lui, iar în iarna anului 1937 o întâlnise, la Praga, pe Erika Mann, fiica scriitorului, care conducea acolo o trupă de cabaret politic, „Die Pfeffermühle" (Râșnița de piper), ce n-avea să dăinuie, însă, prea mult din cauza dificultăților financiare, în ciuda succesului pe care spectacolele ei acide și spirituale îl aveau în opinia publică democrată a țării-gazdă.

E, deci, ușor de înțeles nerăbdarea cu care aștepta să-l vadă, în sfârșit, pe cel care-i entuziasmase adolescența și maturitatea cu opere pentru care avea o nesfârșită admirație și o sumă de certe afinități spirituale și sufletești. Iar Thomas Mann venise la Praga invitat tocmai să citească în public din opera lui. Întâmplarea făcea ca, în seara aceea de iunie, celebrul scriitor să împlinească șaizeci de ani și, după lectură, urma să participe la o recepție dată în cinstea lui, recepție la care primise și Cisek o invitație. Încât acesta

---

Originalele scrisorilor nu mai există. Ele s-au pierdut în 1947, într-un hotel din Zürich, odată cu multe alte obiecte personale și manuscrise ale lui Oscar Walter Cisek. Soția sa mai posedă doar fotocopii după cele trei scrisori, pe care Cisek a avut buna inspirație de a le reproduce înainte de a pleca din București.

din urmă avea să–l vadă chiar de două ori în aceeași seară.

Să–l lăsăm, însă, pe el să ne istorisească impresiile din acea seară, pe care nu avea să o uite nici după trei decenii, când a descris–o[42] cu un patos sublimat și intelectualizat ce străbate din fiecare rând, într–un soi de ciudată mișcare subterană, fără zgomot. „Mă așteptam firește", avea să scrie autorul *Tătăroaicei,* „să am în fața mea un bărbat îmbrăcat excepțional de îngrijit. Presupuneam la autorul prozei din nuvela *Tonio Kröger* și din *Muntele vrăjit* – proză de neconceput fără reelaborarea conștientă a unor elemente anglo–saxone, scandinave și romano–latine sub scoarța unei situații germanice – o seriozitate accentuată, mai mult sau mai puțin potrivită vârstei de șaizeci de ani a autorului. Glasul scriitorului era clar și ferm, lipsit de orice afectare inutilă; fiecare frază, fiecare cuvânt era transmis auditoriului cu o rară și senină ușurință. Thomas Mann nu–și ascundea nicidecum bucuria care–l stăpânea când ne servea poantele și picanteriile primelor fraze, pe care el însuși le gusta cu atențiunea cuvenită. Parcă–l văd și astăzi cum surâdea când pronunța cuvintele: „....*Mager,* ein gebildeter Mann"[43]. Căci în această frază de introducere, în acest prim capitol din romanul *Lotte la Weimar,* era vorba de un chelner surprinzător de cultivat, un cetățean conștient din orășelul de reședință al lui Goethe. După primele minute de atenție încordată, am și ajuns la convingerea: neîndoios, Thomas Mann este cel mai tânăr bărbat de șaizeci de ani pe care l–am întâlnit vreodată.

[42] Oscar Walter Cisek, *Întâlniri cu Thomas Mann,* în „Secolul 20" nr. 1,1964.

[43] Slab, un om cultival (în germ. în original).

În cazul lui, tinerețea nu se manifestă printr–o gestică spectaculoasă sau necontrolată. Toată prezența lui era însă numai încordare – și, incontestabil, îi plăceau cuvintele pe care le așternuse, cu răbdare și zel, pe hârtie. Ba, mai mult, se bucura de gustul savuros al frazelor și nu se putea abține să nu ne comunice acest simțământ onest. Cam în felul acesta și cu o asemenea plăcere trebuie să fi citit tânărul Tolstoi din *Război și pace* sau Laurence Sterne din *Tristram Shandy.* Aveam impresia că Thomas Mann se delecta, în timp ce pronunța fiecare silabă. Tinerețea din acest bărbat de șaizeci de ani era stăpânită cu un arc de oțel care cedează numai unei constante presiuni."

Dar Cisek a fost plăcut surprins nu numai de vitalitatea artistică a lui Thomas Mann, ci și de stoicismul, de bărbăția cu care acesta făcea față torentului de calomnii împroșcate asupră–i de scribii din fițuicile naziste. Și, de aceea, ieșit în stradă în seara aceea de vară și–a spus în gând: „El este ținta atâtor atacuri grosolane pe care Gobbels și «trabanții» lui le împrăștie zilnic? E cu neputință! Unde a rămas, oare, amărăciunea, iritarea, suferința cumplită, tragedia și disperarea din acele pagini de jurnal scrise de Thomas Mann în 1933 și 1934, publicate apoi în volumul *Leiden an Deutschlanft* [Suferințe din pricina Germaniei]? Unde a rămas veninul care, fără doar și poate, îi otrăvise existența? M–aș fi așteptat ca, după atâtea peripeții, după oboselile pricinuite de atacurile suferite, dar și respinse, să întâlnesc un om epuizat sau cel puțin obosit. Sub vesta smokingului la două rânduri, acest mare scriitor, dușmănit cu fanatism de turma unor netrebnici, își umfla pieptul ca Iosif, feciorul irezistibil din paginile romanului".

Ceva mai târziu, în cursul recepției date în cinstea lui Thomas Mann, Cisek a avut cu acesta o convorbire asupra căreia vom mai reveni. Și l–a revăzut și în anul următor, mai exact în mai 1936, când Thomas Mann a venit la Praga, de la Viena, unde, în cadrul Societății Academice de Psihologie Medicală, ținuse o conferință omagială cu ocazia aniversării a optzeci de ani de viață ai lui Sigmund Freud. De astă dată, marele scriitor a vorbit, în sala Bursei din capitala Cehoslavaciei, în fața unui public mult mai numeros decât prima oară despre relația – întrevăzută de Freud – dintre substanța miturilor și dinamica inconștientului.

Cisek nu s–a putut întreține cu el decât timp de câteva minute. Dar, în acest scurt răstimp, interlocutorul său i–a făcut o confidență care, fără îndoială, merită a fi reținută de istoria literară și, în orice caz, de biografii sau exegeții operei lui Mann, care știu că el nutrea o constantă și profundă admirație pentru Kafka. Evocând ambianța pragheză, care–i amintea ceva din atmosfera *Procesului* lui Kafka, Thomas Mann i–a spus la un moment dat lui Cisek: „Nu cunosc scriitor în proză la care golurile aparente doar la prima lectură și pânzele din desfășurarea acțiunii să fie mai elocvente. La el, spațiul dintre două fraze spune mai mult decât o sută de explicații la alți scriitori. Pentru mine, Ana Karenina este cel mai măreț roman dintre toate marile romane. Dar, sincer, nu–mi dă totuși atâta de gândit cât *Procesul*. După ce ai citit o carte de Kafka, după ce ai închis–o, trăirea senzației hotărâtoare abia începe și o pornești parcă pe un drum afurisit de singuratic. Nu crezi?“

Atunci, această atât de categorică prețuire a lui Kafka l-a cam descumpănit însă pe Cisek, care a rămas dator cu răspunsul. Iar apoi a rămas cu impresia că ezitarea lui l-ar cam fi contrariat pe Mann.

A treia oară – și ultima – Cisek l-a văzut și ascultat pe Thomas Mann în 1947, la Berna, în sala de conferințe a Bibliotecii orașului. De la precedenta lor întâlnire trecuseră așadar unsprezece ani, un răstimp zbuciumat, care-și lăsase urmele și asupra aspectului fizic al scriitorului, deși acesta continua, totuși, să se mențină remarcabil de bine. Nu mai arăta, însă, ca de 45 de ani, precum în 1935, ci de 55, dacă nu și mai bine, observă Cisek. Să nu uităm însă că Thomas Mann avea atunci 72 de ani! Se mai trăsese la față, slăbise. Pe scurt, se prezenta – cum ne spune tot exegetul său bucureștean – așa cum îl mai putem vedea și noi astăzi din fotografiile lui Karsh, celebrul fotograf canadian. „Lectura, care și de data aceasta îi făcea autorului o plăcere cu totul deosebită, îi înseninа fața. Puteam observa limpede că acest suveran prozator, atât de sever și nemilos cu sine, se complăcea acum «în a juca puțin teatru»", aflăm tot de la Cisek. „Fragmentele alese de el îi și ofereau destule scene și amănunte spectaculoase, în care umorul era deseori prezent. Desfășura înaintea noastră capitolele din *Doktor Faustus* în care apărea profesorul de compoziție Kretschmar, tutorele «eroului» Adrian Leverkühn, dar și profesorul universitar Kumpf, «o caricatură a lui Martin Luther», pentru care Thomas Mann vădea simțăminte vădit critice."

A fost un mare succes, ascultătorii au fost entuziasmați, dar fața scriitorului nu a schițat nici măcar o umbră de zâmbet când și-a adunat filele

manuscrisului. Era obosit. Împreună cu mai mulți alții din cei ce-l ascultaseră, Oscar Walter Cisek s-a strecurat și el în camera rezervată conferențiarilor, unde Thomas Mann dădea autografe; Cisek i-a înmânat volumașul de nuvele cu scoarțe cenușii al ediției princeps din *Der Gesetz* (Legea). Thomas Mann a ridicat capul, l-a recunoscut numaidecât și, adresându-se soției sale, i-a spus: „– Katja, îți amintești? Am discutat la Praga împreună despre *Muntele vrăjit.* A fost o seară frumoasă."

După care, scuzându-se că „mai avea treabă", l-a rugat pe Cisek să vină, în aceeași seară, în holul hotelului Bellevue.

Evident, Cisek s-a străduit să fie cât se poate de punctual, dar, când a intrat în hol, l-a și zărit pe Mann ieșind din cabina ascensorului. Dialogul a început cu această frază a marelui scriitor, ce exprima mai mult decât o simplă constatare; ea respira, cum spune Cisek, o senină satisfacție: „– În unsprezece ani, poți să și mori, dar noi doi ne-am gândit bine la lucrul ăsta și n-am făcut-o."

La lumina blândă a unor becuri aflate nu departe de ei, trăsăturile lui Thomas Mann se deslușeau mai limpede, mai pregnant decât în sala bibliotecii. Tâmplele păreau, mai scobite, iar bărbia și maxilarul mai pronunțate decât odinioară.

Fără să-și dea seama că-l scruta atent, Oscar Walter Cisek a fost trezit brusc de neașteptata întrebare a lui Mann: „Mă privești?"

Apoi, după ce s-a interesat despre ceea ce mai scrisese între timp Cisek și despre prietenul lor comun, editorul Peter Suhrkamp, căruia naziștii îi zdrobiseră coastele în cursul unui interogatoriu,

Thomas Mann i-a dat de înțeles că era gata să-i povestească o serie de peripeții din timpul șederii sale în Statele Unite.

„Ai aflat despre boala mea?", s-a interesat el, totuși, mai întâi.

„Nu", i-a răspuns Cisek. „Nu m-am gândit la nici o boală care ar fi fost în stare să vă doboare. În schimb, între timp am citit, firește, mai toată proza literară și politică semnată Thomas Mann și am ascultat discursurile și alocuțiunile dumneavoastră la radio. De altfel, câteva exemplare din romanul *Lotte la Weimar* au sosit la București curând după apariția lui la Stockolm. Au fost expuse într-o vitrină de pe Calea Victoriei și într-o singură dimineață au fost toate vândute."

Thomas Mann a schițat „un mormăit foarte reținut" și a privit atent covorașul dintre fotoliile lor. După care a început să-i povestească lui Cisek, domol și fără să se întrerupă, o sumedenie de amănunte despre anii petrecuți pe coasta apuseană a Statelor Unite, despre existența cotidiană la Beverly Hills, la Santa Monica, la Los Angeles, despre succesele bunului său prieten Bruno Walter, despre Charlie Chaplin, despre irezistibilul umor al lui Arthur Rubinstein... A vorbit despre florile, ierburile și tufele decorative din grădina casei lui de la Beverly Hills, de parcă ar fi fost niște mici viețuitoare, despre soția și fiica lui, despre ceilalți membri ai familiei. Prețuia foarte mult, cum avea să ne comunice peste ani Cisek, calitățile intelectuale ale fiului său Golo, „un om uimitor de inteligent, cu un viitor promițător sau chiar strălucit".

La un moment dat s-a oprit însă și a observat:

„Dar de ce să-ți vorbesc eu despre mine? Despre mine știi și dumneata destule. Ceea ce nu înseamnă însă că, de multe ori, nu vorbesc cu plăcere despre mine."

Apoi, amintind de un proiect care îl preocupa în ultima vreme, a mărturisit:

„Uneori mă gândesc la comedia al cărei pseudo-erou, serios și în același timp destul de ridicol, ar urma să fie reformatorul nostru Martin Luther. Îmi plac pastișele și caricaturile – caricaturile serios concepute. Nu există nimic mai dificil decât o astfel de «aventură» în proză."

Convorbirea și confidențele lui Thomas Mann au fost brusc întrerupte de portarul care anunța sosirea Packard-ului. Marele scriitor părăsea Berna. În aceeași clipă au apărut în hol soția și fiica lui. Iar, după alte câteva momente, pe treptele de la intrarea hotelului a urmat o despărțire reținută și laconică, un gest de rămas bun cu mâna stângă al lui Thomas Mann. Ultimul adresat lui Oscar Walter Cisek.

Noi să ne întoarcem însă la sfârșitul verii lui 1935, când jurnalistul Miron Grindea l-a căutat și întâlnit pe Thomas Mann la Salzburg și, la foarte scurtă vreme după aceea, s-a trezit față în față cu el, întâmplător, și la Lucerna.

M. Grindea plecase să intervieveze un număr de personalități proeminente ale acelei epoci înnegurate de brutala ofensivă a fascismului, dar și străfulgerată de pasionata coalizare a forțelor democratice pentru conjurarea primejdiei, tot mai evidente, a unui nou măcel mondial. Cu numai două luni înainte, la Paris, se ținuse Congresul internațional pentru apărarea păcii și culturii și „Cuvântul liber", revista bucureșteană de

demnă ținută intelectuală și netă orientare antifascistă – condusă de curajosul pamfletar și scriitor care a fost Tudor Teodorescu-Branișteș – voia să prezinte publicului românesc opiniile unor autentici făclieri ai spiritului care, fiecare în câmpul său specific, personifica tocmai valorile negate și amenințate de fascism, dar afirmate și apărate de toți cei ce înțelegeau nocivitatea și primejdia mortală pe care acesta o reprezenta. Și, de aceea, etapele periplului lui Miron Grindea s-au numit: Salzburg și Villeneuve, Lucerna, Zürich și Paris, unde el a putut intervieva pe îndelete scriitori ca Romain Rolland, Stefan Zweig, Șalom Aș, Georges Duhamel sau André Malraux, pe celebrul regizor Max Reinhardt, muzicieni de primă mărime ca Bruno Walter sau Arturo Toscanini etc. Pe Thomas Mann l-a putut găsi în împrejurările astfel relatate în interviul apărut în „Cuvântul liber" din 21 septembrie 1935.[44]

„Pentru foarte mulți dintre pelerinii adunați la Salzburg, seria marilor spectacole și concerte se termină după 15 august, adică după primul concert simfonic dirijat de Arturo Toscanini. Am mai rămas, totuși, o săptămână pentru a-l auzi vorbind pe Thomas Mann. Celebrități nu lipseau vizitatorilor în aceste zile. Dimpotrivă, personalitățile, „vedetele" se adunaseră în proporții excesive, stârnind praf de admirație pe toate străzile și cărările.

Venirea lui Thomas Mann însă, prezența lui într-un cadru atât de festiv echivala, pentru câțiva, cu un eveniment în plus. Și l-am așteptat"...

[44] Din data aflată sub o dedicație acordată ziaristului de către Thomas Mann putem stabili că discuția de la Salzburg a avut loc la 23 august 1935.

Scriitorul a vorbit, în sala Mozarteum, despre Richard Wagner. Lui Grindea el i s–a părut mic de stat, cu ochi rătăcitori, cu fălcile rumene. „Vorbește tăios, cadențat. Nu improvizează nimic. Citește tot timpul. Fără a fi obositor, modul de a se exprima al lui Thomas Mann cere o mare încordare.“ Și totuși „o sală nu tocmai plină, dar frenetică de intelectuali“, l–a aclamat la începutul și la sfârșitul conferinței aproape câte un sfert de oră. Publicul era alcătuit mai mult din străini, dat fiind că localnicii, aflați aproape de hotarul cu Reich–ul nazist și invadați de propaganda acestuia, îl socoteau „cam indezirabil“ pe oaspetele lor.

Textul publicat în „Cuvântul liber“ nu ne lasă să intuim cum a ajuns Grindea la Thomas Mann. Aflăm doar că întrevederea a avut loc la hotelul „Österreichischer Hof“ și, ca mai totdeauna în astfel de cazuri, în prezența doamnei Mann. După care, convorbirea a mai avut, cum am văzut, o neașteptată prelungire, puțin mai târziu, la Lucerna.

Opiniile lui Grindea asupra operei lui Thomas Mann, opinii care preced declarațiile scriitorului, nu prezintă interes. Jurnalistul nu avea și vocație de critic, iar aprecierile sale, irevocabil datate, nu depășesc sfera locurilor comune, când nu sunt chiar de–a dreptul naive. În schimb, spusele lui Thomas Mann își păstrează până astăzi prospețimea și o certă valoare pentru stabilirea înrâuririlor care au concurat la formarea și desăvârșirea personalității sale.

„Adevărata educație a spiritului“, i–a declarat astfel Mann ziaristului bucureștean, „mi–am făcut–o la întâmplare, *à l'aveugle,* privind, absorbind cele mai diferite influențe. Am crescut sub farmecul povestirilor lui Andersen, în perioada adolescenței, când

compuneam versuri, m–au încântat Schiller și Heine, pe care îi recitam câteva ore pe zi. Pe urmă a venit rândul lui Shakespeare și Goethe". Iar apoi Nietzsche, cu care Thomas Mann a avut – după cum a consemnat Grindea – o relație spirituală sinuoasă, ba chiar contradictorie. Tânărul Mann a fost cucerit de concepțiile filozofului, dar mai cu seamă de stilul lui, care îl obseda nopți întregi. „În lucrarea mea *Betrachtungen eines Unpolitischen* se poate desluși influența magiei nietzscheene", a afirmat scriitorul, acum sexagenar. Dar gândirea filozofului n–a putut schimba totuși substanța ființei sale. „De altfel", socotea Thomas Mann, „nu cred ca vreo concepție filozofică să poată schimba mersul vieții noastre. Avem temperamentul nostru, intuiția, predestinarea caracterului nostru. Filozoful cu care încrucișăm spada rămâne, până la urmă, un adversar, un rival și nimic mai mult." Mai presus de acest presupus dat originar a fost, însă, faptul că, deși autorul lui Zarathustra îl fermeca, Thomas Mann simțea că nu poate crede în el, mai mult chiar, că nu–l poate lua în serios. „Ce puteam gândi despre acest filozof de geniu", întreba el retoric, „când, în ura lui năpraznică împotriva lui Wagner, opunea creației acestuia muzica lui Bizet? Modul cum îi disprețuia și batjocorea pe contemporanii săi, energia cu care pornea la niște bătălii absurde, mă îndrituiau să văd într–însul exact contrariul a ceea ce se străduia să afirme."

Înrâurirea exercitată de Schopenhauer a fost de altă natură. Într–adevăr, în timp ce Nierzsche l–a influențat mai degrabă în plan estetic, literar, Schopenhauer l–a transpus – la douăzeci de ani – într–o lume de „cugetare magică", consonantă cu

nevoia sa permanentă de introspecție, cu firea–i tristă și complicată.

În fine, după acești „ani de ucenicie" au venit anii de creație, despre care Thomas Mann a dat gazetarului bucureștean o sumă de amănunte, cunoscute însă acum și din alte surse și de aceea nu vom întârzia asupra lor... Apoi scriitorul a vorbit despre familia lui. Au fost două ore de vrajă intimă – cum avea să scrie Grindea –, dar, ca orice vrajă, și aceasta a fost risipită „de alți oaspeți mai importanți decât mine", a admis gazetarul. În speță, Bruno Walter de o parte, Șalom Aș de alta.

Și, totuși, strângerea de mână cu care Miron Grindea s–a despărțit în dimineața aceea de vară de Thomas Mann n–a însemnat chiar sfârșitul „vrajei". Căci, la numai o săptămână, întâmplarea i–a adus din nou față în față. „Plecasem, după amiază, lăsând orașul cernit[45], spre Tribschen, căsuța în care a locuit Richard Wagner și a compus ultimele sale opere", scrie Grindea. „Astăzi e un muzeu, unde se pot admira mărturii esențiale din viața de creator a lui Wagner; pianul pe care compunea, haina de lucru, manuscrisele, siluetele plopilor. Rătăceam de două ore printre documentele și fantomele genialului muzician, care a fost, nu mai puțin, un absurd rasist, când, în pragul ușii, apăru... Thomas Mann. Revederea era neașteptată. Avea ceva de meteor în iscarea ei. Thomas Mann, recunoscându–mă, mi–a întins mâna. Nu puteam să–i adresez o vorbă și, cu atât mai puțin, să–i pun întrebări. Coincidența trebuia acceptată și,

[45] Din cauza accidentului mortal suferit atunci de regina Astrid a Belgiei..

poate, pierdută, ca orice revelație prea frumoasă, prea vibrantă."

Sigur, cadrul nu era propice continuării interviului. Dar însoțindu-l pe scriitor în vizitarea muzeului, Miron Grindea a avut totuși parte de câteva reflecții despre Wagner, despre Mann însuși în raport cu compozitorul și chiar de câteva scurte remarci asupra actualității din patria sa.

Despre compozitor, Thomas Mann a exclamat, astfel, la un moment dat: „Wagner a fost, cred, visul formativ al vieții mele. În lumea lui sonoră, cu sensuri atât de multiple, cu o țesătură atât de complicată, mi-am găsit totdeauna liniștea. Firea mea încâlcită se calchiază, parcă, pe această muzică".

Însă oprit în fața dulapului cu lucrările teoretice ale lui Wagner, ce exhală adesea un iz de stătut și o gândire retrogradă, dominată de o mistică a germanismului și un penibil șovinism, Thoman Mann a observat: „Germanismul, și în momentul acesta mă gândesc la sensul lui spiritual, este desigur un mod de viață, dar care își găsește ilustrarea și justificarea numai într-un Hans Sachs, cizmarul preaslăvit chiar de Wagner în *Maeștrii cântăreți din Nürnberg,* în Kant și în Goethe. Unde idealitatea aceasta dispare, începe barbaria, promiscuitatea".

În 1935, Thomas Mann purta o luptă sfâșietoare cu sine însuși. Alesese cu bună știință exilul, dar acesta îl apăsa. Casa, biblioteca îi fuseseră confiscate, familia îi era împrăștiată și hărțuită. Cu toate acestea, el încă mai spera că „barbaria, promiscuitatea", ce se lățiseră peste patria lui, nu puteau dăinui, căci prea erau contrare rațiunii, bunului simț elementar. Încât, întrebat cu sfiiciune de Grindea ce părere avea despre

regimul nazist, obrazul i s-a crispat, dar răspunsul i-a fost scurt, lapidar. „Cred că, în curând, intelectualii și toți slujitorii spiritului vor putea iar trăi în Germania".

Până una-alta, Thomas Mann se stabilise, însă, în Elveția, după ce mai întâi crezuse că cel mai bine se va simți în Franța, țară de a cărei cultură era atât de strâns legat. „Când a trebuit să părăsesc Germania", i-a povestit el lui Grindea, „mi-am ales, împreună cu Schikele[46] și alți refugiați politici, un loc de adăpost în sudul Franței. M-a primit un soare excesiv de ospitalier, un mediu intelectual dintre cele mai delicate, pe scurt mă aflam în țara lui André Gide, scriitor care îmi este nespus de drag.

Nu-mi găseam totuși pacea. Și m-am retras lângă Zürich, la Küsnacht, unde locuiesc de doi ani. Nu-i departe de Lucerna, pe marginea cealaltă a lacului. De ce am venit aici? În primul rând pentru că se vorbește germana, pentru că peisajul e mai sobru, iar atmosfera e mai propice pentru cineva care resimte depărtarea de Germania."

Peste doi ani, acolo, la Küsnacht, avea să primească Thomas Mann vizita pe atunci tânărului poet și eseist timișorean Meliusz József, devenit apoi unanim respectatul și prețuitul senior al literaturii maghiare din țara noastră. Data exactă a vizitei a fost de două ori consemnată de ilustra gazdă. O dată pe un exemplar din primul număr al revistei „Mass und Wert", scoasă de Thomas Mann și Konrad Falke și pe care putem citi: „Doamnei și domnului Josef Mélius. În semn de mulțumire pentru vizita lor la Küsnacht, la 8 august

[46] René Schikele (1883–1940), publicist și scriitor bine cunoscut și apreciat în perioada interbelică. Prieten apropiat al lui Thomas Mann.

1937, Thomas Mann". Iar a doua oară în *Jurnalul* lui Thomas Mann pe anii 1937–1939, (publicat postum în 1980). Într–adevăr, la data de 8 august 1937, scriitorul nota: „La ceai tânăra pereche Meliusz, unguri din România. Despre absurdul proces și dedesubturile sale politice". Cum despre acest proces vom stărui pe larg în alt capitol, acum ne vom mulțumi să semnalăm doar că Thomas Mann aflase despre bunele sentimente pe care i le purta Meliusz József, căruia marele scriitor îi și comunica, la 24 iulie 1937[47]: „Mă va interesa foarte mult și sunt cu plăcere dispus să–l salut la mine pe domnul Josef N. Meliusz și să discut cu el problemele pendinte. E adevărat, nu e absolut sigur dacă între 3 și 10 august ne vom afla la Küsnacht, dar în orice caz vom fi în Elveția, așa încât cu siguranță se va putea aranja o întâlnire".

Cum am văzut, Thomas Mann s–a aflat, totuși, la Küsnacht în perioada amintită. La 8 august, Meliusz József era în drum spre Paris. La Zürich, redactori de la editura Humanitas i–au făcut telefonic legătura cu vila scriitorului, iar acesta s–a declarat dispus să–l primească pe oaspetele din România în aceeași după–amiază.

Meliusz a descris de două ori neuitata întrevedere. Mai întâi într–un articol intitulat *O după–amiază la Thomas Mann*[48], iar ulterior în volumul memorialistic *File rupte din jurnal (1931–1960)*[49], apărut în 1963. Și, întrucât ambele relatări cuprind elemente revelatoare

---

[47] Originalul scrisorii lui Thomas Mann se află în arhiva scriitorului Meliusz József.

[48] Vezi Meliusz József, *Egy déltuán Thomas Mann–nál,* în „Igaz Szó", anul V, nr. 7, iulie 1957.

[49] Meliusz József, *Kitépett Naplólapok* (1931–1960), Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1963, p. 146–148.

atât despre ambianța convorbirii cât și despre atmosfera epocii în general, în cele ce urmează vom apela la amândouă, în măsura în care nu se suprapun.

Să începem, totuși, cu începutul: „Poarta era deschisă, iar casa ascunsă printre pâlcuri de arbori. Pe cărare, suntem întâmpinați de un câine lup prietenos; stătea acolo parcă nu pentru pază, ci spre a primi oaspeții. Scriitorul locuia într–o casă nu luxoasă, dar cu o arhitectură agreabilă. La semnalele câinelui, ușa ne este deschisă de o femeie căruntă, dar cu fața zâmbitoare și trăsături tipic germane, soția lui Thomas Mann [...] Prin intrarea dinspre grădină, pătrundem în hol, sau, mai degrabă, în bibliotecă, iar de acolo într–o a doua grădină, respectiv o terasă, de unde, prin aerul cristalin, se zărea lanțul Alpilor elvețieni. Zürich–ul, cu turnul lui medieval, se întindea la picioarele noastre, iar și mai jos lucea, cu reflexe turcoaz, apa lacului".

După o așteptare de câteva minute a coborât din biroul lui de la etaj Thomas Mann. „Statura–i înaltă, ușor înclinată, capul lunguieț și nobil, nasul proeminent, mâinile fine și puternice, străbătute de vinele albăstrii ca niște nervuri de frunze, glasul adânc, muzical, de bariton, simplitatea–i dominatoare, toată prezența acelui om extraordinar umplu după–amiaza, plutind asupră–ne ca pescărușii deasupra apei scânteietoare. Un ceai auriu aburește în cești de vechi porțelan german, fructele de pe masă se oferă coapte ca frazele de cristal ale gazdei. Amețitorul fluid al simțului nimicniciei, care mă înfioară ori de câte ori trec prin încercările la care sunt supus de un spirit superior dispare și, odată cu aroma ceaiului ce îmi evocă Tibetul ancestral și Ceylonul, gust înțelesul

cuvintelor, înțelepciunea izvorâtă dintr–un mare suflet și o nestrămutată convingere."

E ușor de înțeles, „cel mai important eveniment din după–amiaza aceea", cum avea să se exprime douăzeci de ani mai târziu Meliusz, au fost spusele lui Thomas Mann. Pe care, însă, atunci când tânărul poet timișorean a încercat să le noteze, ilustrul său convorbitor, punându–i mâna pe braț și, aproape implorător, l–a împiedicat s–o facă spunându–i:

„Um Gottes willen, nur kein Interview!"[50]

Așa încât, după două decenii, tânărul, pe atunci, interlocutor nu a putut reproduce din memorie decât chintesența discuției.

Iar, sub acest raport, lucrul care l–a uimit cel mai mult în momentele acelea când s–a aflat alături de Thomas Mann și i–a rămas cu deosebire în amintire, a fost modul de a se exprima al acestuia, cu rezonanțe noi, încă surprinzătoare atunci la el, cu „formulări antifasciste neechivoce", foarte, foarte depărtate de acelea ale autorului *Reflecțiilor unui apolitic* din timpul primului război mondial.

Așa se face, de pildă, că, în clipa când Meliusz și–a anunțat gazda că avea intenția să–l viziteze și pe Ernst Glaser, autorul *Contingentului 1902* (un român care făcuse multă vâlvă în deceniul al treilea), scriitor stabilit și el în Elveția după înscăunarea hitleriștilor, Thomas Mann s–a încruntat, obrazul i–a căpătat o „expresie ciudată" și glasul i–a devenit aspru: *„Ich wahre Sie, besuchen Sie ihn nicht... Er ist ein gefährlicher Mensch, ein Agent der Gestapo. Er bekennt sich aber als unpolitisch."*[51]

---

[50] Pentru numele lui Dumnezeu, fără interviu! (lb. germ.)

[51] Vă previn, nu–l vizitați. E un ins periculos, un agent al Gestapoului. Dar se pretinde „apolitic". (lb. germ.)

E adevărat, aparențele pledau împotriva lui Glaser care, ceva mai târziu, s–a și înapoiat în Reich–ul nazist, fără a deveni, totuși, vreodată un rapsod al acestuia[52]. Avertismentul lui Thomas Mann era însă, poate, mai cu seamă simptomatic pentru propria–i poziție care, pe măsura trecerii vremii, evolua tot mai categoric către o ireductibilă adversitate față de guvernanții celui de–al Treilea Reich și de instrumentele lor de toate soiurile și mărimile. În același timp, autorul *Morții la Veneția* era ferm încredințat că Germania lui, Germania cea adevărată, avea să se deștepte din coșmarul pe care îl trăia, întrucât Istoria se întemeiază pe o dreptate imanentă ce nu poate întârzia, oricâte piedici i–ar sta în cale.

Soții Meliusz au rămas la Küsnacht până în amurg. În timp ce vaporașul îi purta înapoi spre Zürich, cerul începea să se spuzească de stelele verii. Și, în liniștea și răcoarea ce se așterneau treptat peste catifelatele împrejurimi, privind cupola încă luminată

[52] De altfel – picantă ironie a Istoriei – cu un an înaintea morții lui Thoman Mann și în plin „război rece", când marele scriitor era adesea încolțit de scutierii noii Restaurații, aceea a „miracolului economic" vestgerman, Ernst Glaser a publicat, în revista „Illustrierte Woche" din Freiburg (în numărul din 21 august 1954, p. 922), un cald elogiu al celui despre care scria că:

„Este regele–cetățean al literaturii germane. Printre scriitorii de limbă germană de astăzi nu există altă figură care să se bucure de un prestigiu similar cu acela al lui Thomas Mann. E bine ca discuțiile și atacurile, care privesc îndeosebi poziția lui politică, să nu se înșele asupra acestui lucru. Reprezentativitatea operei sale e intangibilă. Ea oglindește spiritul umanist al burgheziei germane, dar nu voioșia cristalină a unui Theodor Fontane, ci tristețea pentru amurgul unei substanțe odinioară atât de încrezătoare în ea însăși. Magicul arc al declinului ei începe cu *Familia Buddenbrook* trece prin *Muntele vrăjit,* și sfârșește cu *Doktor Faustus.* El nu e însoțit de patosul bubuitului de tunet, ci de melancolia norilor crepusculari".

Să fi citit oare și Thomas Mann acel articol?

de o ultimă rază de soare a Grossmünster–ului, domul ce amintea de vremea lui Carol cel Mare, cuprinzându–și pe după umeri soția tânărul timișorean – avea să–și rememoreze peste ani romancierul și poetul apreciat nu numai în țara noastră – i–a șoptit: „Deși am numai douăzeci și opt de ani, aș vrea să pot și eu spera la fel de senin ca Thomas Mann, să cred la fel de nestrămutat ca el în Istorie și să fiu convins că arborii de pe maluri își iau un tăcut rămas bun doar de la duminică, nu și de la libertate".

Dar nu, optimismul lui Thomas Mann era prematur. Lumea abia trebuia să–și iasă din țâțâni, înainte ca amurgurile zilelor de duminică să poată fi gustate în toată tihna.

...ȘI CE ȘTIA THOMAS MANN DESPRE ROMÂNI ȘI ROMÂNIA?

Este o întrebare ce se impune aproape de la sine cititorului care a avut răbdarea să parcurgă paginile anterioare, căci, dacă poate fi interesant să stabilim conexiunile pe care – pe diverse planuri – oameni de cultură de la noi le-au avut cu omul Thomas Mann, este fără îndoială nu mai puțin incitant să constatăm și ce imagine își făcea acesta despre mișcarea de idei din țara noastră și, în genere, despre români și România.

Sub acest raport avem la îndemână atât notații sumare, cât și opinii circumstanțiate, atât declarații explicite, cât și propoziții indirecte. Încât, pentru a putea creiona un cadru de ansamblu al relației dintre Thomas Mann și realitățile românești, va trebui să facem apel la procedeul utilizat în puzzle, adică să procedăm la o reconstituire a întregului din fragmente decupate. Care, vom vedea, din fericire, se îmbină

armonios, chiar dacă provin din izvoare și epoci diferite ori sunt, fatalmente, inegale ca însemnătate.

Dar mai întâi o precizare, pe care e bine ca cititorul s–o rețină. Prin forța împrejurărilor, Thomas Mann a putut să–și culeagă informațiile despre situațiile de la noi mai întâi din surse străine sau din publicațiile de limbă germană care apăreau în România. De aceea și prima certificare indubitabilă a interesului său pentru mișcarea culturală de la noi ne este oferită de colecția revistei „Klingsor", frumoasa publicație brașoveană de pe vremuri. Pe coperta ultimă a numărului 8 din 1925, găsim, de pildă, aceste rânduri de gratitudine ale scriitorului: „Vă mulțumesc mult pentru frumoasele caiete și vă rog să fiți încredințat că sunt din tot sufletul alături de activitatea dumneavoastră". Ele sunt culese cu corp mare și fac, evident, parte dintr–o scrisoare adresată lui Heinrich Zillich, romancierul și eseistul brașovean, editorul publicației, care avusese grijă să i–o trimită încă de la apariția ei.

Câțiva ani mai târziu, în numărul pe aprilie 1930 (anul VIII de apariție a revistei), în chenar și cules cu corp 18, astfel încât cuprinde o jumătate din copertă, aflăm acest amical elogiu al lui Thomas Mann la adresa revistei brașovene: *„Prin lărgimea viziunii lor spirituale și nivelul lor literar"*, afirma proaspătul laureat al Premiului Nobel, *„caietele împlinesc ceea ce de la bun început făgăduiau, așa că nu sunt de fel mirat să aud că această revistă germană din Transilvania a devenit între timp o instituție culturală recunoscută și activă. Îl felicit cu toată sinceritatea pe editor pentru*

energia, răbdarea și dragostea cu care, în împrejurări dificile[53]*, își desfășoară buna și utila sa activitate".*

Într-adevăr, prestigiul și audiența revistei depășeau obișnuita ei arie de răspândire. Dar faptul că Thomas Mann citea cu regularitate „Klingsor" mai îmbracă și un alt aspect peste care nu putem trece, anume acela că revista brașoveană publica frecvent, în traducere, literatură populară și cultă românească și că, în felul acesta, și Thomas Mann a putut veni în atingere cu scriitori și opere de care altminteri n-ar fi avut cum să ia act.

De altfel, dacă ne este îngăduită o mică digresiune, această frumoasă latură din activitatea excelentei reviste de limbă germană de la Brașov i-a atras simpatia și prețuirea unora dintre cele mai alese spirite ale intelectualității românești ale vremii. Un Lucian Blaga, bunăoară, a caracterizat-o, în „Adevărul literar și artistic", drept „unica revistă germană din țara noastră vrednică de luat în seamă". Iar la împlinirea unui deceniu de la apariție, Emanoil Bucuța i-a închinat un cald și afectuos omagiu în revista sa „Boabe de grâu" (anul V, nr. 2, februarie 1934).

[53] Aluzie la grava criză economică ce izbucnise cu un an înainte și afecta întreaga lume și toate tărâmurile de activitate umană. Ca și multe alte publicații, „Klingsor" avea și ea de înfruntat o grea situație financiară. A fost, însă, generos ajutată de Direcția Culturii Poporului, în fruntea căreia se afla pe atunci poetul Emanoil Bucuța, căruia redactorii de la „Klingsor" au ținut, de altfel, să-i mulțumească public cu aceste cuvinte (vezi nr. 10, octombrie 1930, p. 422): „Fără s-o fi cerut, rezervat și fără condiții, «Klingsor» primește acum, din partea Direcției Culturii Poporului, o subvenție în valoare de 20 000 lei. [...] Primul ajutor ne-a fost oferit de Direcția Culturii Poporului și dorim să exprimăm și pe această cale sincerele noastre mulțumiri merituosului ei conducător Emanoil Bucuța. Știm prea bine care sunt gândurile ce-l însuflețesc: educarea poporului, indiferent de naționalitate. Străduințele noastre coincid astfel cu ale sale".

„Trăiește la Brașov", afirma Bucuța, „o revistă pe care foarte puțini dintre noi o cunosc... Limba germană în care este scrisă n-o pune la îndemâna tuturor... Revista se cheamă «Klingsor» și are în fruntea ei, ca întemeietor și director, pe Heinrich Zillich. De curând a împlinit zece ani de apariție și la această zi de bucurie am fost chemați și câțiva scriitori români... Gândită de întemeietorul ei la Berlin, ea răsfrânge viața germană transilvăneană de astăzi. Nicăieri aceasta nu poate fi întâlnită mai întreagă și neacoperită decât aici. Numai această însușire s-o aibă și ar fi de ajuns. Dar «Klingsor» mai are o însușire, care nu e mai mică. Ea, atât de regională, pentru că vorbește de un transilvanism cultural, a îndrăznit aproape din întâile zile să afle și să arate mai departe că există o literatură vrednică să fie cunoscută. Bucăți de poezie populară sau de poezie și proză cultă de astăzi au acoperit multe din paginile ei cu traduceri adesea foarte izbutite. Am avut în această grădină răzoarele noastre..."[54]

Să ne întoarcem însă la Thomas Mann. Și să adăugum că „Klingsor" nu era singura publicație germană din țara noastră pe care o citea autorul *Muntelui vrăjit.* Într-adevăr, acesta cunoștea, urmărea și un cotidian de limbă germană, care apărea la Timișoara și avea, în același timp, o frumoasă ținută profesională și o constantă poziție democratică. „Temesvarer Zeitung" își câștigase, de aceea, o meritată notorietate și dincolo de hotarele țării, putea fi zilnic găsit atât la

[54] Când, însă, stipendiată și organizată de patronii celui de-al treilea Reich, presiunea elementelor hitleriste din sânul populației germane din țara noastră a devenit tot mai sufocantă, s-a petrecut o funestă modificare și în conducerea și atitudinea revistei „Klingsor". Odată cu numele lui Thomas Mann, a dispărut din paginile și cuprinsul revistei și literatura românească.

chioșcurile, cât și pe mesele marilor cafenele din Berlin sau Viena și era deseori citat de confrații din aceste capitale.

În 1930 ziarul și-a putut sărbători, cu firească mândrie, 80 de ani de neîntreruptă apariție, ceea ce nu e, desigur, la îndemâna oricărei publicații și, cu atât mai puțin, a uneia din provincie. De aceea jubileul cotidianului timișorean a și fost salutat de un mare număr de personalități românești ca: primul ministru Vintilă Brătianu, ministrul de externe I.G. Duca, ministrul industriei și comerțului Mihail Manoilescu, ambasadorul român la Viena Caius Brediceanu și mulți alții, ale căror sentimente au fost foarte bine exprimate de telegrama celui dintâi, care a scris: „Cum ziarul «Temesvarer Zeitung» propagă înțelegerea frățească între toți cetățenii români în cadrul unei atitudini leale și patriotice față de statul român, sunt fericit să-i pot ura să aibă și în România întregită o viață cel puțin la fel de lungă cum a avut până astăzi".

Thomas Mann s-a asociat la sărbătorirea ziarului timișorean printr-un mesaj de salut publicat în numărul festiv din 25 decembrie 1930, apărut, în mod excepțional, în 48 de pagini. „Cu sinceră simpatie", vestea el, „aflu de frumosul jubileu pe care ziarul dumneavoastră îl va sărbători curând. Timp de aproape trei generații, ziarul «Temesvarer Zeitung», ca organ al gândirii și simțirii culturii germane și sub destine politice diferite, a făcut cunoscută și a comentat pentru cititorii săi istoria contemporană, lucru care, pentru un scriitor german, constituie un suficient imbold de a se alătura acelora ce, cu acest frumos prilej, își exprimă mulțumirile pentru împlinirile de până acum. În același timp cu această felicitare,

care privește trecutul, doresc să fac ziarului și cele mai bune urări pentru un viitor la fel de frumos și de falnic."

Poate că, luat în sine, acest text nu mai spune prea mult cititorului de astăzi, dar, reașezat în contextul epocii și al împrejurării care l-a generat, el ni se revelează, totuși, ca o semnificativă asociere a marelui scriitor la un autentic fapt de cultură din țara noastră.

După cum, poate, nu e lipsit de interes dacă amintim și că, tot atunci, ziarul timișorean a mai fost gratulat și de alți scriitori și oameni de cultură germani și austrieci, precum celebrul istoric al artei Julius Maier Graefe, bănățean de origine. Franz Werfel, Felix Salten sau Roda-Roda, care i-a închinat chiar o poezioară amuzantă și săltăreață, sută în sută vieneză. Adică de tot atâtea personalități bine cunoscute în epocă și atașate – ca și Thomas Mann – unui sistem de valori umane și spirituale pe care și „Temesvarer Zeitung» le reprezenta și apăra. Însă tocmai pentru că acesta nu a înțeles să abdice de la convingerile sale, ci să rămână mai departe o oază de democrație într-o ambianță tot mai adversă, la repetatele și presantele injoncțiuni ale conducerii naziste a așa-numitei „Deutsche Volksgruppe" (Grupul etnic german); în sumbra, înnegurata toamnă a anului 1940 mareșalul Ion Antonescu a pus capăt nonagenarei existențe a ziarului fără ca redacția să aibă măcar dreptul de a-și lua un fugar rămas bun de la vechii și fidelii ei cititori.

În 1931, semnătura lui Thomas Mann, alături de aceea a lui Albert Einstein și a scriitoarei daneze Karin Michaelis, a apărut în josul unei telegrame publicate de ziarul „Facla", de sub direcția poetului și mult

talentatului publicist care a fost Ion Vinea. Cei trei semnatari protestau pe lângă ministrul de interne Constantin Argetoianu împotriva unui val de arestări de studenți, muncitori și țărani. Desigur, astăzi este destul de dificil să știm cât de sigură a fost informația lor și la ce evenimente anume s-au referit. Dar, oricum, acest soi de evenimente nu erau deloc rare în epocă, iar telegrama era o dovadă peremptorie a interesului pe care cei trei mari semnatari îl arătau față de rezistența forțelor democratice românești împotriva unui regim de draconică, incontestabilă încălcare a libertăților cetățenești[55]. Iar, în ce-l privește pe Thomas Mann, reacția sa era într-o anume măsură și surprinzătoare, întrucât pe vremea aceea autorul *Muntelui vrăjit* nu prea manifesta opțiuni politice atât de tranșante.

Și, cu aceasta, iată-ne ajunși – cronologic – la schimbul de scrisori dintre Thomas Mann si poetul Camil Baltazar. Deși asocierea acestor două nume poate să pară neașteptată la prima privire – ba chiar și la a doua. Căci nimic din formația spirituală sau din scrisul lor nu poate sugera vreo afinitate electivă între marele romancier de ținută clasică și poetul modernist, boem și cam fantast. Dar Camil Baltazar tradusese încă din 1930 *Moartea la Veneția,* iar versiunea sa purtase mențiunea „Singura autorizație dată de autor pentru

[55] Evident, răspunsul lui Argetoianu, politician cunoscut în epocă atât pentru propensiunea lui către o guvernare de „mână forte", cât și pentru cinismul cu care o afișa, nu putea fi decât unul de negare a faptelor incriminate. Și, într-adevăr, cei trei laureați ai Premiului Nobel au fost gratificați doar cu această tranșantă tăgăduire, nu lipsită totuși de nota de sarcasm specifică lui Argetoianu: „Pentru d. profesor Einstein. Totul e relativ, chiar și informațiunea. Nu cunosc nici un caz de arestare, nici de tortură, nici de omor pe întreg teritoriul românesc". Răspuns care, venit din partea lui Argetoianu, putea fi însă la fel de bine considerat și ca o elocventă dovadă a relativității propriilor sale afirmații!

România", ceea ce presupunea, evident, o autorizație expresă din partea lui Thomas Mann și, deci, o corespondență aferentă. Cartea se bucurase de o foarte bună primire din partea publicului cititor, fapt semnalat de revista „Vremea" (anul IV, nr. 166, 8 februarie 1931) în termeni care, la drept vorbind, ne fac să bănuim că aparțineau chiar traducătorului, întrucât C. Baltazar gira atunci paginile literare ale săptămânalului amintit. Ceea ce nu reduce, totuși, din valoarea faptului luat ca atare. Așadar, citim în „Vremea": *„...Moartea la Veneția* a repurtat, de asemenea, un succes care a uimit întâi librarii neobișnuiți să desfacă în trei luni o ediție de 4 000 exemplare. De obicei, în chestii de editori și tiraj se practică la noi un iezuitism și un sistem de a minți nerușinat. Aceste date oferite de noi sunt, însă, controlate în librărie, de la prima sursă, adică de la vânzător".

Încurajat, desigur, de reușita primei sale tentative, în 1933 Camil Baltazar și-a propus să traducă și primul volum din ciclul de romane biblice ale lui Thomas Mann. Și s-a adresat editurii berlineze S. Fischer, care-l publicase. Dar, în loc de un răspuns al editorului, a avut surpriza să primească o scrisoare de la însuși autorul romanului. Iată textul ei:

Zürich, Küsnacht, 20. X. 1933

Mult stimate domn,

Editura S. Fischer mi-a trimis mie cererea dumneavoastră din 16 octombrie, dat fiind că port personal tratativele pentru traduceri.

Ca atare, la întrebarea dumneavoastră vă răspund că romanul meu *Povestirile lui Iacob* este încă liber pentru România. În principiu sunt gata să vă acord, cu

mare plăcere, dreptul de a-l traduce. Condițiile mele obișnuite sunt o participare de 8% din prețul de vânzare, cu un acont corespunzător la încheierea contractului.

Aștept cu plăcere alte vești din partea dumneavoastră și vă salut.

Al dumneavoastră devotat
Thomas Mann

Intenția lui Camil Baltazar nu s-a putut materializa însă. Ceea ce nu l-a supărat, totuși, pe Thomas Mann care, în scrisorile ulterioare către poetul bucureștean, a adoptat chiar un ton mai prietenos, atunci când Baltazar și-a exprimat dorința de a traduce altă carte de-a sa. Și astfel, la 24 aprilie 1935, Thomas Mann îi scria:

Mult stimate domnule Baltazar,

Cu cele mai bune mulțumiri, vă confirm primirea, scrisorii dumneavoastră din 17 aprilie. Ideea ca proaspătul meu volum de eseuri Pătimirile și măreția maeștrilor să apară în limba română este cât se poate de îmbucurătoare pentru mine și vă acord cu plăcere dorita autorizație. Înteleg că, dată fiind aria nu prea largă de răspândire a limbii române, o asemenea carte nu poate beneficia de o desfacere importantă și vreau, deci, ca în acest sens să-mi formulez și pretențiile mele. Un onorar de 250 de franci elvețieni nu mi se pare exagerat și aș propune ca această sumă să se refere la primele două mii de volume. Dacă vânzarea va depăși această prevedere, va interveni o participare procentuală de 8% la fiecare exemplar vândut. În caz că aceste condiții vă convin.

vă rog să–mi trimiteți un contract. Dacă nu, sunt gata să ascult și contrapropunerile dumneavoastră.

Cu cele mai bune salutări.
Al dumneavoastră devotat, Thomas Mann

La 23 mai 1935, o nouă scrisoare către Camil Baltazar îl anunța că, întors tocmai dintr–o călătorie, Thomas Mann găsise contractul și se bucura că, în felul acesta, se va putea realiza și o ediție românească din *Pătimirile și măreția maeștrilor.* De asemenea, îl vestea că va confirma și editurii Cugetarea–Delafras primirea contractului, solicitându–i în același timp expedierea sumei stipulate. Odată cu scrisoarea pusese la poștă și un exemplar din cartea ce urma să fie tradusă. Și, cu adevărat, la data mai sus indicată putem citi în *Jurnalul* lui Thomas Mann: „Trimis «Maeștrii» lui Fey[56] și traducătorului român".

Dar au intervenit niște încurcături cu transferul devizelor, supuse atunci unui sever regim de așa–numită contingentare și editura nu i–a putut trimite lui Thomas Mann banii cuveniți. De aceea, într–o scrisoare datată 20 septembrie 1935, acesta i s–a plâns lui Camil Baltazar: „Spre mirarea mea, nu am primit până acum această sumă și nici vreo comunicare din partea editurii cum că ar dori să renunțe la obligația asumată. Vă rog să mă țineți la curent cu starea lucrurilor".

Probabil că poetul a răspuns numaidecât, întrucât ultima scrisoare către el, pe care o deținem, este din 6 octombrie 1935. Thomas Mann își exprima

[56] Maiorul Emil Fey era un cunoscut om politic austriac, de mai multe ori ministru în guvernele Dolfuss și Schuschnigg. Adversar al planurilor anexioniste ale lui Hitler, la intrarea trupelor naziste în Austria s–a sinucis.

satisfacția pentru faptul că editura continua, totuși, să depună eforturi pentru a obține aprobarea transferului de devize și speranța că, până la urmă, va izbuti să rezolve problema[57]. Iar, în încheiere, adăuga: „Veștile

[57] Nu a izbutit totuși, iar versiunea românească a *Pătimirilor și măreției maeștrilor* în traducerea lui Camil Baltazar a putut vedea lumina tiparului, într–o primă ediție, abia în 1947, inaugurând răzbaterea operei lui Thomas Mann în rândul noului public din țara noastră într–o măsură pe care, cu numai câțiva ani înainte, scriitorul ar fi putut–o considera, pe bun cuvânt, ca ținând de domeniul imposibilului.

Tot cu eșecuri s–au soldat, de altfel, în deceniul patru și câteva proiecte de a traduce *Muntele vrăjit.* La 3 octombrie, 1934, citând o informație oferită de editura Fundației pentru Literatură și Artă, revista „Reporter" vestea, de pidă, „apropiata apariție" a unei versiuni românești a acestei „capitale opere", care era, cum se exprima autorul respectivei note, „așteptată cu nerăbdare". Deși anonimul ei autor nu se putea, totuși, împiedica să nu vădească un anume scepticism față de succesul acelei încercări. „E de văzut numai", scria el, „dacă traducătorul, domnul Beldiman, a reușit (fără să fie scriitor de profesie) să recreeze în limba românească *Zauberberg".* O lună mai târziu, și revista „Azi",de sub direcția lui Zaharia Stancu, comentând același proiect nota: *„Der Zauberberg,* cartea greșit tradusă în românește «Muntele vrăjit», va apare în românește. Thomas Mann, autorul masivei cărți *Buddenbrooks,* va face cunoștință cu masa cititorilor noștri. Până atunci sperăm că titlul cărții va fi tradus bine. Nu din franțuzește – „La Montagne magique" – ci din original". Pe de altă parte, în 1935, însuși Thomas Mann i–a transmis jurnalistului Miron Grindea, care–l intervievase: „Calde urări pentru traducerea românească a *Muntelui vrăjit".* Iar în 1936, referindu–se, probabil, la intenția lui Grindea, revista „Vremea" din 19 ianuarie își exprima, la rându–i, nedumerirea pricinuită de titlul asupra căruia se oprise noul traducător și o propunea tocmai pe cel... repudiat de „Azi": „Firește, înțelegem că nu totdeauna o carte se traduce cu același titlu ca în original, dar nu înțelegem de ce unii traducători [...] ne aduc aminte de limba strămbunilor de acum trei sute de ani. Vrem să spunem, cu alte cuvinte, de ce persoana care și–a luat faimosul angajament de a traduce *Zauberberg*–ul lui Thomas Mann intitulează această carte „Măgura vrăjilor", când ar putea, și ar trebui, – să o intituieze simplu „Muntele vrăjitor" (ceea ce înseamnă cu totul altceva)?"

Oricum, disputa n–a depășit sfera titlului și prima ediție în lirnba română a *Muntelui vrăjit* a apărut abia după cel de–al Doilea Război Mondial.

pe care mi le dați despre activitatea d-lui Ion Marin Sadoveanu m-au interesat în cel mai înalt grad și m-au bucurat. Nu încape îndoială că volumul de eseuri ar beneficia mult dacă el i-ar scrie o prefață. De mai multă vreme dăinuie planul unui turneu de conferințe în România, și îndeosebi la București, pe care l-am amânat numai pentru că mai întâi aș dori să termin romanul pe temă biblică la al cărui al treilea volum tocmai lucrez. Sper, însă, cu tot dinadinsul ca la anul să-mi pot face timp pentru această călătorie și va fi pentru mine o bucurie ca atunci să vă pot cunoaște personal, atât pe dumneavoastră, cât și pe domnul Sadoveanu".

Era o speranță pe care Thomas Mann avea s-o mai comunice în aceeași toamnă (mai exact, la 13 noiembrie) și altui corespondent din țara noastră, anume unui pe atunci încă tânăr medicinist bucureștean, dar stabilit ulterior la Brașov, rămas până la moarte un fervent închinător al celebrului său corespondent și colecționând cu pasiune toate edițiile princeps ale operelor acestuia. Walter Hermann, cum se numea viitorul medic, a studiat mai întâi medicina la München, iar apoi, tot în capitala Bavariei, a audiat și cursurile Academiei de Artă. De acolo, deci, în plin regim nazist, el i-a trimis lui Thomas Mann o scrisoare plină de căldură și participare umană la neplăcerile de care avea parte scriitorul, iar acesta, atât de sobru în exprimarea stărilor sale sufletești, i-a răspuns[58]: „Scrisoarea dumneavoastră mi-a făcut o reală plăcere. Vă mulțumesc din toată inima. Dumneavoastră îmi scrieți din orașul [München] în care eu mi-am petrecut cea mai mare parte a vieții – și exact în aceste din urmă zile am tratat în legătură cu o călătorie în orașul dumneavoastră de baștină [București], pe care aș dori

cu multă plăcere să-l pot vizita odată, întrucât se pare că acolo există multă simpatie pentru activitatea mea".

Putem presupune, fără a trebui să ne temem că am avansa o supoziție hazardată, că Thomas Mann fusese întărit în această din urmă convingere și de Oscar Walter Cisek, pe care-l întâlnise în aceeași vară – respectiv la 6 iunie – la Praga, unde vorbiseră destul de mult despre români și România. De altfel primele cuvinte pe care Mann i le adresase lui Cisek au și fost:

„Sunteți din țara unde s-a născut soția[59] prietenului meu Hermann Hesse". După care, fără tranziție, adăugase: „Un popor înzestrat – românii. Îl au pe Constantin Brâncuși (Mann pronunța: Brancuzi), părintele sculpturii moderne. Criticul Paul Westheim mi-a vorbit acum câțiva ani despre el. Numai superlative. Se spune că ar fi un nou Adam al artei europene".

Iar apoi s-a interesat dacă Brâncuși semăna cumva cu Walt Whitman. Iar când Oscar Walter Cisek i-a spus că, prin alura lui de țăran, Brâncuși era mai impunător decât fusese poetul american, Thomas Mann e exclamat: „Frumos!... Frumos". Și, parcă puțin supărat pe el însuși că se lăsase o clipă pradă unui sentimentalism necontrolat, a repetat, pe un ton devenit brusc mai tăios: „popor înzestrat. Și-l mai aveți pe acest Titulescu, pe Nicolae Titulescu, omul care, pentru a doua oară, a fost ales președinte al Ligii Națiunilor. L-am cunoscut cândva pe plaja de la Lido. După câte mi-aduc aminte, am fost și fotografiați împreună. Vorbea franceza mult mai fluent decât mine.

---

[58] Vezi „Volk und Kultur", nr. 6, iunie 1972.

[59] Într-adevăr, Ninen Döblin-Ausländer, cu care binecunoscutul autor al *Lupului de stepă* și laureat al premiului Nobel pe anul 1946 se căsătorise în 1931, era originară din România.

Și André Gide, prietenul meu, își mușcă respectuos buzele când vorbește despre acest fenomen".

În mod curent, însă, în afară de Ninon Hesse, Thomas Mann putea prea bine să discute despre țara noastră și cu o altă cunoștință de-a lui, anume scriitorul german de origine română Valeriu Marcu[60], personalitate binecunoscută în lumea literelor din perioada Republicii de la Weimar, dar aproape total ignorat în patria-i de baștină. După înscăunarea la putere a naziștilor, Valeriu Marcu a părăsit și el Germania, împărțind o vreme cu Thomas Mann exilul american al acestuia, până când moartea l-a cosit subit în toiul unei reuniuni între prieteni. Dar cu siguranță că interlocutorul care l-a putut ajuta cel mai bine pe Thomas Mann să se familiarizeze cu realitățile din țara noastră a fost profesorul Oprescu. În orice caz, nu există nici o îndoială, discuțiile dintre ei nu se refereau numai la obiectul lucrărilor Comitetului Permanent pentru Litere și Arte[61].

Pe Franyó Zoltán, talentatul poet, traducător și publicist timișorean, Thomas Mann nu l-a cunoscut personal, dar a avut toate motivele să-i fie

---

[60] Valeriu Marcu (1899–1942) și-a dobândit mai cu seamă notorietatea grație unor scânteietoare eseuri biografice *(Scharnhorst, Macchiavelli)* și unor monografii politice *(Die Geburf der Nationen* – Nașterea națiunilor sau *Die Vertreibung der Juden von Spanien* – Alungarea evreilor din Spania), dar și percutantelor sale cronici literare, printre care una și despre Panait Istrati. Scria o germană admirată sau invidiată de mulți dintre corifeii cercurilor intelectuale ale vremii. Ernst Jünger care, se știe, nu era de fel risipitor cu elogiile, i-a închinat câteva frumoase pagini în faimoasele sale volume memorialistice *Strahlungen* (Iradieri)

[61] În *Jurnalul* pe anii 1933– 1934 al lui Thomas Mann ponte fi găsită, de pildă, această notație: „Sâmbătă, 28.VII.34. Lido – Veneția. H. des Bains. La sfârșitul dineului aflăm prin Oprescu despre sângeroasa nebunie de la Viena, asasinarea lui Dolfuss și tot restul. Mare consternare și îngrijorare".

recunoscător pentru o inițiativă pe care a și prețuit-o cum se cuvenea și care l-a putut convinge, o dată mai mult, că avea realmente mulți admiratori și prieteni ai operei sale în România. Dar iată despre ce a fost vorba. În vara anului 1936, un grup de inlelectuali democrați din Ungaria, grupați în jurul revistei „Szép Szó", l-a invitat pe Thomas Mann la Budupesta spre a ține o conferință. Cu acest prilej, József Attila a scris în cinstea oaspetelui o poezie pe care urma s-o citească înaintea conferinței. Dar poliția horthystă, de teamă să nu-i supere cumva pe guvernanții de la Berlin care tocmai se dezlănțuiseră împotriva lui Thomas Mann, au interzis lectura omagiului în versuri și poezia a putut apărea abia în numărul 1/1937 din „Szép Szó"[62]. Franyó Zoltán a tradus-o neîntârziat în germană și a trimis-o atât la Zürich cât și redacției budapestane care a și publicat-o ca atare, în numărul din mai 1938, sub titlul *Gruss an Thomas Mann* (Salut lui Thomas Mann) și cu semnătura traducătorului timișorean. Ceva mai târziu, într-o scrisoare către scriitorul maghiar Hatváry Lajos, exprimându-și durerea pricinuită de tragica moarte a lui József Attila – care, la 3 decembrie 1937, își curmase viața din cauza mizeriei în care se zbătea –, Thomas Mann i-a mărturisit: „Moartea poetului mă afectează cu atât mai mult cu cât l-am cunoscut personal și am aflat de intenția lui de a citi pe scena teatrului poezia pe care mi-o dedicase, lucru pe care, din motive nu prea lesne de înțeles, poliția l-a împiedicat s-o facă. Am putut totuși s-o citesc în frumoasa talmăcire a lui Zoltán Franyó și să mă bucur de ea..."

[62] Vezi Kuban Endre: *Thomas Mann și Franyó Zoltán,* în „Orizont", Anul XXX, Serie nouă, nr. 6 (569) 8 februarie 1979.

Interesul marelui scriitor pentru stările de lucruri din țara noastră n–a pălit nici când, sub presiunea evenimentelor, a trebuit să părăsească Europa și să–și caute un adăpost și mai depărtat de patria sa, în Statele Unite. *Jurnalul* lui intim constituie, incontestabil, cea mai concludentă ilustrare a acestui interes.

La 21 septembrie 1939, în timp ce se afla la Princeton, Thomas Mann a notat bunăoară: „Reportajul radiofonic al lui Swing[63] despre România, Rusia, Germania, drama franceză etc.; încurajator. Asasinarea primului ministru român[64], guvern militar antinazist". Joi, 1 februarie 1940, însemna: «Nation» despre războiul propagandistic. În Balcani, și în special în România, se crede ca Germania a pierdut de pe acum războiul". Dar vineri, 24 iunie 1940, nota îngrijorat: „În România, fascism deschis sub Carol, care a pus în libertate Garda de Fier și a inclus în guvern membri ai acesteia". Iar vineri, 6 septembrie 1940, în timp ce se afla la Brentwood, remarca: „Fuga regelui român. Dictatura Gărzii de Fier care, se înțelege, face ravagii".

Între timp, corespondase cu scriitorul Joachim von Kurenberg, la Dubrovnik, în Iugoslavia, în legătură cu un personaj episodic de origine română din romanul *Lotte la Weimar*.

---

[63] Ziaristul Raymond Gram Swing era, atunci, un comentator foarte cunoscut și bine informat. Cum, atât înainte cât și după Primul Război Mondial, fusese corespondent la Berlin și cunoștea amănunțit situația din Germania, Thomas Mann avea mare încredere în judecățile sale.

[64] Era vorba, desigur, de uciderea de către legionarii aflați în slujba Berlinului a primului ministru Armand Călinescu și nu.. Hermann Călinescu, cum i–a transcris numele editorul *Jurnalului* lui Thomas Mann.

Cititorii acestuia își amintesc, poate, că undeva, în capitolul șase, în cursul convorbirii dintre Lotte și August von Goethe, cea dintâi se informează: „Contele Elbing n–a luat cumva de soție o prințesă din Moldova?..."

Citind și el această frază, von Kurenberg crezuse că trebuie să... conteste soției lui Elbing calitatea de prințesă și–și sprijinise argumentarea pe datele ei biografice. Deoarece contesa Elbing a trăit aievea.

Încât, dacă putem ignora în toată liniștea natura întâmpinării lui von Kurenberg, se cuvine totuși să precizăm cine a fost în realitate personajul, ceea ce ne permite să ne încredințăm încă o dată despre acribia cu care se documenta Thomas Mann.

Contesa de Elbing, a fost, de fapt, Ruxandra Sturdza (1794–1854), fiica lui Scarlat Sturdza și sora lui Alexandru Sturdza și deci coborâtoare a unei vechi familii boierești și domnești din Moldova, ceea ce îl putea îndreptăți pe scriitor să o considere „prințesă din Moldova." Pe contele Elbing l–a cunoscut în cursul unei vilegiaturi la Baden–Baden. Ruxandra Sturdza a fost domnișoară de onoare a țarinei Elisabeta a Rusiei și s–a bucurat de încrederea țarului Alexandru I. În ultima parte a vieții s–a consacrat, mai ales, operelor de binefacere, la Odessa și pe moșia Mânzari. A avut și oarecari ambiții literare, dar mai puțin afirmate ca acelea ale fratelui ei.

În următorul capitol vom vedea, însă, cum cartea unui alt român, de astă dată a unuia cu o existență extrem de aventuroasă, i–a furnizat lui Thomas Mann însăși ideea ultimului său roman.

UN IZVOR ROMÂNESC AL ULTIMULUI ROMAN

La fel cum se întâmplă cu toți marii creatori, și în cazul lui Thomas Mann critica și istoria literară au fost, în chip firesc, încercate de ispita de a stabili înrâuririle ce au prevalat în formația sa spirituală sau izvoarele ce au putut servi drept impulsuri primare pentru clocotitoarele șuvoaie ale gândirii și creației sale artistice.

În ambele aceste privințe, exegeții operei lui Thomas Mann au fost, de altfel, generos serviți de înseși mărturisirile scriitorului care, în cursul anilor, a evocat în repetate rânduri afinitățile sale elective sau sursele directe utilizate ca material brut, sau ca liant în monumentalele sale construcții epice.

Într-adevăr, există sute de referiri ale lui Thomas Mann la geneza operelor sale, la perioada lor de gestație, la lecturile în care se cufunda înainte sau în timp ce lucra la ele. Mai mult, el părea chiar să încerce o anume, secretă, ironică plăcere în a-și etala bateriile, ceea ce denotă, desigur, pe de o parte o

remarcabilă probitate intelectuală, dar pe de alta și o ascunsă, discret savurată conștiință despre formidabila superioritate a propriei reușite în comparație cu modelele utilizate. De aceea, uneori, el nu ezita să vorbească chiar despre un așa-numit principiu al montajului existent în operele sale, să amintească de un „soi de superioară transcriere", la care apela încă de la începuturile sale scriitoricești. Astfel, într-o scrisoare către Theodor W. Adorno, datată 30 decembrie 1945, el îi mărturisea, de pildă, cum, pentru a descrie boala micului Hannno Buddenbrook, se folosise de articolul despre tifos dintr-un dicționar de conversație *(Konversations Lexicon)* pe care îl copiase întocmai. Și de ce ar fi ezitat s-o facă, când apropierea între un articol de dicționar și un capitol din *Familia Buddenbrook* nu putea decât să pună și mai bine în evidență tocmai harul artistului în stare să înalțe splendide și perene catedrale ale spiritului din materiale amorfe sortite unei rapide, inexorabile caducități!

Și, tot din aceleași motive probabil, când – la solicitarea unor prieteni, admiratori sau cercetători – era rugat să dea lămuriri asupra unor izvoare utilizate cu zeci de ani înainte, Thomas Mann nu șovăia să se supună la adevărate eforturi spre a-și împrospăta memoria, mai cu seamă că, prin plecarea din Germania, pierduse cea mai mare parte a bibliotecii sale. Nu înțelegea să lase, însă, astfel de întrebări fără un răspuns, fie el și aproximativ. „Îmi amintesc, totuși, de o lucrare de biologie", afirma Thomas Mann în 1940, referindu-se la perioada când lucrase la *Muntele vrăjit,* „pe care am studiat- o atunci, dar nu mai pot numi nici autorul, nici titlul. Știu însă sigur", ținea el, în schimb, să adauge, „că cineva, un necunoscut, mi-a trimis

atunci o carte despre masonerie pe care am utilizat–o în disputele francmasonice dintre Naphta și Settembrini. [...] Îmi amintesc apoi că am citit o carte despre Evul Mediu, care a jucat un anume rol în ideile dezvoltate de Naphta". Iar când mai avea la îndemână sursele, cum era cazul cu *Iosif și frații săi,* așternea o întreagă listă de autori și titluri. Deși, își informa tot el corespondentul, „o particularitate a spiritului meu mă face să uit uimitor de repede aceste mijloace artistice, ba până și cunoștintele pe care ele mi le–au oferit. Îndată ce și–au îndeplinit misiunea, au intrat într–o lucrare, au fost prelucrate și s–au topit în ea, ele îmi dispar din minte și din fața ochilor de parcă nici n–aș vrea să mai știu de ele".

Și, de altfel, era și cât se poate de firesc să se întâmple așa, de vreme ce în fiecare nouă carte Thomas Mann aborda alt registru și altă specie literară. Cu *Familia Buddenbrook* făcuse tabloul unei societăți, cu *Tonio Kröger* nuvela unei stări de spirit, *Tristan* se voise o burlescă, *Alteță regală* o comedie – și, împreună cu alte exemple ce stau la îndemâna oricui – toate laolaltă confirmă permanenta disponibilitate a scriitorului către mereu alte deschideri și noi experiențe atât în plan ideatic cât și în acela al virtuozității stilistice.

Această turnură a spiritului lui Thomas Mann izvora din permanenta sa aspirație către mari exemple din literatura universală care, la un moment dat, îi păreau înrudite cu propriile intenții sau – cum spunea chiar el – din aspirație către „prototipuri a căror contemplare îl binedispune [pe autor n. n.] și către care el năzuiește" (vezi scrisoarea către Ida Herz din 6 septembrie 1953).

În felul acesta, tot mulțumită lui Thomas Mann, știm cu certitudine și modelul pe care l–a avut el în vedere atunci când a început să lucreze la *Mărturisirile escrocului Felix Krull.* Ceea ce ne scutește, evident, de supoziții, de conjecturi care, în astfel de cazuri, pot fi ușor falacioase. Într–adevăr, în 1923, în corespondența lui cu Felix Bertaux, un binecunoscut germanist din perioada interbelică, el i–a relatat cum, înainte de Primul Război Mondial, lucrase la două romane: unul cu minuțioase analize psihologice și referiri politice, filosofice și pedagogice, cu titlul *Muntele vrăjit* și marcând tentativa sa de a reînnoi „romanul de educație", și un altul care, „persiflând autobiografia goetheean–rousseauistă", cu tendințele ei moralizatoare, a narat aventurile unui escroc și șoarece de hoteluri. Această idee i se păruse, pentru a uza tot de cuvintele sale, „plină de comic", iar lucrarea la care se înhămase „cea mai personală", întrucât urma să exprime poziția lui față de tradiție, poziție deopotrivă „afectuoasă și critică". Este un subtext ce se vădește, de altfel, chiar din titlul lucrării: *Die Bekenntnisse des Hochstaplers Felix Krull.* Căci în germană, celebrele *Confessions* ale lui Rousseau au fost traduse tocmai prin *Bekenntnisse.* Iar cine a citit *Felix Krull* știe cât se poate de bine că întreaga narațiune e învăluită în grația volatilă a rococo–ului, o artă menită să farmece și să celebreze parcă însuși triumful iluziei. Dar, pentru ca parodia autobiografiei rousseauist–goetheene să fie reușită, ea trebuie să mimeze neapărat construcția și stilul modelului adoptat. Și, într–adevăr, oricine poate recunoaște, fără greș incontestabila înrudire dintre parodie și arhetip. În ambele cazuri, de pildă, evenimentele sunt consemnate nu în ordinea lor firească,

cronologică, ci selectate și dispuse doar după bunul plac al autorilor, ce și-au arogat dreptul de a decide asupra valorii și importanței lor. Cu alte cuvinte, și o dată mai mult, *Poezie și adevăr!* La fel cum și în plan stilistic se impun, de la prima privire, în *Felix Krull* calchierile unor turnuri tipice pentru literatura memorialistică a secolului al XVIII-lea. Capitole ce încep cu invocări directe adresate prezumtivului lector: „Cititorule necunoscut! Nu fără a fi lăsat mai întâi deoparte condeiul cel sprinten..." sau „Mă va crede cineva că în acea noapte...". ori: „Observ, totuși, pe chipul cititorului grija că aș fi uitat în mod cu totul ușuratic de consecințele atât de diverse..." Apoi expresii menite să trezească sensibilitatea cititorului, presupus neapărat gata să se înduioșeze de suferințele eroului și de aceea simțitor la sintagme ca: „torentul lacrimilor", „muzica cea mai sublimă", „cel mai îndatoritor respect". Ori sentențe chemate să dovedească adânca înțelepciune a naratorului și marea-i experiență de viață, deci cugetări ca: „Nimeni nu înțelege ceea ce nu are din naștere și nu dorește ceea ce nu i se potrivește...", sau: „Sărăcia, cum bine se spune, nu este o rușine, dar asta e doar o vorbă. Fiindcă este cât se poate de înspăimântătoare pentru cei ce au parte de ea" – adică mostre caracteristice și pentru stilul de cancelarie din *Poezie și adevăr* sau din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister.*

După cum se vede, deci, intențiile lui Thomas Mann, atunci când a început să scrie *Felix Krull,* erau cât se poate de clare. Dar impulsul care le-a generat i-a fost oferit, indubitabil, din afară. Și anume de lectura memoriilor unui faimos aventurier al vremii, pe numele său adevărat George Manolescu, dar operând

în fauna marilor hoteluri, a saloanelor mondene sau a sălilor de joc sub apelațiunea mai sonoră – și mai adecvată cadrului – de „prințul Lahovary". Aceste memorii apăruseră în 1905. Dar impresia pe care ele au produs-o asupra scriitorului trebuie să fi fost cu adevărat foarte puternică, de vreme ce ecourile ei aveau să stăruie vii și opt ani mai târziu, în 1913, când – constatând o netă deplasare a preferințelor publicului dinspre literatura de ficțiune spre cea memorialistică – Thomas Mann avea să remarce, de pildă, în *Prefață la romanul unui tânăr decedat* (Vorwort zu dem Roman cines Jungverstorbenen): „Astăzi, când un val de proaspăt editate memorii și culegeri de scrisori, când de la Cellini la Casanova și de la Casanova la amintirile acelui scânteietor domn Manolescu *(„jenes glänzenden Herrn Manolescu")* pe care, după cât se aude, o mare editură modernă se pregătește să le publice într-o nouă ediție, tot ce este publicație primară, directă și documentară are asigurate tiraje de masă..."

Așadar marelui scriitor nu i se părea defel hazardat și nu șovăia defel să alăture, sub raportul interesului artistic, operele lui Cellini și Casanova de suvenirurile cavalerului de industrie Manolescu. Și avea să-și expliciteze interesul pe care acestea din urmă i le-au stârnit și după mai bine de două decenii, mai exact în 1930, când în autobiografia sa *Lebensabriss* a afirmat: „După ce am lăsat deoparte *Alteță regală,* am început să scriu *Mărturisirile escrocului Felix Krull,* un proiect curios către care, cu mulți ani în urmă, am fost îmboldit de lectura memoriilor lui Manolescu. Era vorba, evident, de o nouă variantă a motivului artei și artistului, de

psihologia unui mod de existență neverosimil și iluzoriu". În fine, mai există și o altă declarație neechivocă a lui Thomas Mann asupra relației dintre *Felix Krull* și memoriile lui Manolescu, provenită dintr-o perioadă posterioară cu aproape un sfert de veac față de cea precedentă. O aflăm într-un răspuns, datat 6 august 1954 și adresat cercetătoarei Eva Schiffer de la Universitatea din Massachussets (Statele Unite). Vizibil marcat acum de povara vârstei și de avatarurile unei existențe ce numai liniștită nu fusese, scriitorul s-a văzut atunci silit s-o dezamăgească pe amintita cercetătoare, scriindu-i: „Din păcate, nu pot să vă spun unde au apărut memoriile lui Manolescu. Cartea care, acum mai bine de patruzeci de ani, mi-a dat într-adevăr primul impuls pentru *Felix Krull* a rămas la München și de atunci n-am mai văzut-o niciodată. Dar cred că New York Central Library sau, în orice caz, «The Library of Congress» din Washington, care are totul, vă pot da informația cerută". Pentru noi, însă, acest răspuns este cât se poate de reconfortant, întrucât confirmă, o dată în plus, însemnătatea pe care acest izvor românesc a avut-o pentru geneza ultimului roman al marelui scriitor.

Grație investigațiilor întreprinse de profesorul Hans Wisling, directorul „Arhivei Thomas Mann" din Zürich (și, în această calitate, conservatorul unei mari moșteniri literare rămase de pe urma scriitorului) știm, de altminteri, astăzi, mult mai multe lucruri decât își putea aminti acesta în amurgul vieții. Putem stabili, de pildă, momentul când s-a gândit el prima oară să abordeze tema escrocului – și anume în anul 1906 –, cum s-a fixat asupra numelui pe care i l-a dat

acestuia și, mai ales, cine i-a atras luarea aminte asupra memoriilor lui Manolescu. Într-adevăr, dintr-un schimb de scrisori între Thomas Mann și scriitorul Kurt Martens, autor care a utilizat, după propria-i mărturie (vezi: *Schonungslose Lebenschronik* München, 1924, vol. II, p. 44), unele sugestii din amintirile aventurierului Manolescu în nuvela *Soții Kuminski,* s-ar părea că el a fost cel care i-a semnalat lui Mann existența insolitelor memorii. Deși acesta din urmă a putut avea și multe alte prilejuri să afle despre ele, anume din nenumăratele comentarii cu care presa germană le-a însoțit și salutat apariția. Și care, de multe ori, nici nu erau comentarii, ci adevărați ditirambi. Într-adevăr, o seamă de cronicari ai celor mai răspândite cotidiene berlineze ale epocii nu s-au dat atunci în lături să le califice ba drept „un document pentru istoria omului, iar, prin lărgimea vederilor și însemnătatea lor culturală și istorică, deloc mai prejos decât memoriile lui Casanova", ba ca „pe confesiunea unui geniu", a cărui valoare etică poate fi recunoscută abia atunci când, îndărătul diverselor întâmplări, știm să întrevedem legile imuabile ale cauzalității, ca pe un apel către omenirea cultivată", ca pe „un adevărat tezaur pentru procurori, avocați, judecători, medici, psihiatri și filosofi", ori, în fine, chiar ca pe „o carte pentru care asemănarea cu *Gil Blas* al lui Le Sage, cel mai celebru roman picaresc, este o impietate".

Dar cine a fost, totuși, acest Manolescu, despre care în propria-i patrie nu se mai știe acum mai nimic și al cărui nume a fost repus în circulație, în ultimii ani, mai întâi de cercetători din Elveția, Germania și Statele Unite ale Americii?

Și ce e cu memoriile sale din care în marile biblioteci românești nu există – după știința noastră – decât primul volum? Pentru că, de fapt, sunt două, cu titluri distincte și apărute, la un interval de câteva luni unul de altul, în editura Paul Langenscheidt din Berlin, în același an: 1905.

Nu avem aici nici intenția, nici posibilitatea de a pune în lumină toate avatarurile unei existențe pe cât de tumultuoase pe atât de reprobabile, dar trebuie să pomenim măcar de câteva dintre ele pentru a înțelege vâlva stârnită mai întâi de personaj și apoi de ipostaza, total neașteptată, de memorialist.

Așadar, născut în 1871 la Ploiești, în familia unui mic moșier și căpitan de cavalerie în retragere, pe nume Balasache Manolescu, junele George nu se simte defel atras de învățătură; în schimb, fire voluntară și mândru, după o sancțiune disciplinară suferită la Școala de marină din Galați, își ia lumea în cap și fuge la Constantinopol. Repatriat de legația română, fuge pentru a doua oară, în 1887, de astă dată la Atena unde, pentru a–l convinge pe ministrul român de acolo să–i înlesnească o dată mai mult întoarcerea în țară, căci nu izbutea să–și facă nici un rost, își trage un glonț în piept chiar în biroul diplomatului.

Un an mai târziu, pleacă din nou și, după multe peripeții, ajunge, în fine, la Paris, ținta mult visată, cu gândul să contracteze o căsătorie avantajoasă care să–i îngăduie un trai ușor, scutit de griji. Mânat de această idee, ce avea să–i domine, de fapt, toată existența–i de aventurier internațional și pentru a–și crea aparențele necesare încheierii unui astfel de mariaj și a pătrunde repede în „lumea bună", el trebuia însă mai întâi să–și construiască măcar decorul a ceea

ce voia să pară. Cu alte cuvinte, o alură de tânăr ca atare, elegant și generos, primit în societate și familiarizat cu ea. Manolescu nu ezită prea mult asupra mijloacelor care să-i permită să-și atingă țelul și se lansează în furtul de bijuterii a căror vânzare – socotea el – îi poate aduce curând banii râvniți. Dar – cruntă dezamăgire – e prins și, la 11 iunie 1890, se alege cu o primă condamnare la patru ani de închisoare, pe care o și ispășește la Gaillon, în departamenlul Eure.

Revenit în 1894 la Paris, beneficiază de o parte din moștenirea maternă și, stăpân pe 14 000 de franci – sumă mare la vremea aceea – pleacă la Monte Carlo să-și încerce norocul. Pierde, însă, cea mai mare parte din bani, iar cu restul pleacă la Halifax, în Canada, unde recâștigă, la jocul de cărți, 17 000 de dolari, ceea ce îi permite să se prezinte apoi, la Chicago și Boston, drept „prinț de Padua" și „duce de Otranto" – tot cu gândul să pună mâna pe o moștenitoare avută. Nu izbutește însă și, făcând un ocol prin Hawai și Japonia, își încearcă norocul în Anglia. Unde nu reușește decât să-și piardă iar banii la cărți, comite un furt de bijuterii, e demascat și ispășește o pedeapsă de șase luni închisoare.

Din Anglia se duce la Nisa, câștigă mai întâi – evident, tot la cărți – 250 000 de franci, pe care îi pierde însă la fel de repede, săvârșește un nou furt de bijuterii și se pricopsește cu alte optsprezece luni de închisoare la Nîmes.

În 1897 cunoaște în tren o contesă – autentică – cu care, în fine, se căsătorește. În 1898, tinerei perechi i se naște o fetiță. Dar, cum contesa poseda doar speranța unei viitoare moșteniri, iubitorul soț hotărăște

să plece la Cairo. unde – stăpân cum era pe cunoașterea mai multor limbi – nădăjduia să obțină un post de conducere într–un mare hotel. Până să ajungă totuși în Egipt, în cursul unei opriri la Lucerna, comite iar un furt, fuge și e arestat tocmai la Frankfurt–pe–Main. Extrădat în Elveția, unde îl așteaptă o pedeapsă foarte aspră, Manolescu hotărăște să simuleze nebunia; pus sub observație medicală, izbutește să se prefacă atât de bine și să ducă de nas tot soiul de psihiatri, încât e declarat iresponsabil și, în loc de zece ani detenție grea, se alege doar cu șase luni de închisoare corecțională. Însă și fără soție, care divorțează.

În septembrie 1900 iese din închisoare și pleacă glonț la Philadelphia, unde un tăinuitor, căruia îi trimisese prada furată la Nisa, îi înșelase încrederea, neexpediindu–i contravaloarea convenită. Îl găsește, îl amețește cu o țigară în al cărei tutun amestecase opiu, îi subtilizează bijuterii în valoare de 800 000 de franci și le vinde la Bremen pentru 300 000 de mărci.

După care descinde, o dată mai mult, la Paris, atras de Expoziția Universală din acel an, apoi la Boulogne–sur–Mer, unde face cunoștință cu o tânără, bogată și frumoasă văduvă americană cu care–și dă întâlnire la Berlin. Până una–alta, însă, revine la Paris unde, cu obișnuita–i facondă și cu uimitoarea–i dibăcie de a mima comportamentul „înaltei societăți", dar mai cu seamă cu banii proveniți din furtul de la Philadelphia, duce un trai de mare senior sub numele de „prințul Georges Lahovary". Cheltuielile nebunești pe care le face îi impun, însă, să–și completeze veniturile. Cazinoul din Spa, celebru în acea vreme și unde câștigă din prima zi 155 000 de franci, îl scoate

din încurcătură. Încât, odată ajuns la Berlin, spre a o găsi pe frumoasa americancă, își poate permite să continue o existență extrem de costisitoare – echipaje luxoase, lachei în livrele cusute cu aur, secretar, curier – dar care în scurt timp îl face să dea iar de fundul sacului. Și, pentru a nu o pierde pe bogata americancă, recurge la vechile expediente: furturi din luxoasele hoteluri Bristol și Kaiserhof. Dar neprevederea unui amic de ocazie căruia, din mărinimie îi încredințase spre vânzare câteva bijuterii din proaspăta-i pradă, pune poliția pe urmele lui și, la 1 iunie 1901, e încarcerat la închisoarea Moabit.

Simulează din nou nebunia, încât între 1 octombrie și 11 noiembrie 1901 e pus sub o atentă supraveghere medicală la spitalul Charité din Berlin, unde îi convinge, din nou, pe psihiatri că e realmente alienat mintal, încât la 28 mai 1902 e internat, pe termen nelimitat, în ospiciul din Herzberge. Se satură, însă, repede de rolul de nebun și, în ciuda unei paze foarte severe, evadează în 1903 și – prin Viena și Budapesta – izbutește să ajungă, la sfârșitul aceluiași an, la București.

Se înțelege, această expunere nudă și foarte rezumativă a faptelor nu poate da toată măsura personajului, dar asupra resorturilor sale interioare, a psihologiei sale vom avea prilejul să stăruim ceva mai încolo.

Oricum cert este că, ajuns în București numai cu ce avea pe dânsul – adică haine furate dintr–un hotel german, după evadare, căci din ospiciu fugise în uniforma pensionarilor acestuia – Manolescu nu se pierde nici de astă dată; precedat de bine întemeiata–i faimă universală, se pricepe să atragă asupră–i atenția

lui Constantin Miile, directorul ziarului „Adevărul“ care, jurnalist experimentat, sesizează și el numaidecât ce vână de aur poate însemna Manolescu pentru tirajul publicației sale. Și, începând de duminică 7 decembrie 1903, ziarul „Adevărul“ începe să publice un lung interviu cu aventurierul, interviu semnat R. Porter (adică: Reporter) și din al cărui preambul citățm:

„Cine n–a auzit de aventurile lui Manolescu, falsul prinț Lahovary? Presa din lumea întreagă s–a ocupat de isprăvile acestui om demn de cel mai senzațional roman, real și autentic. Manolescu și–a câștigat, prin aventurile extraordinare, o celebritate internațională, tristă ce–i drept, dar nu mai puțin celebritate“.

Cu un uimitor cinism, intervievatul își etalează și amănunțește escrocheriile și furturile, dar, cu același prilej, aflăm din pana reporterului și descrierea aiurii și aplombului lui Manolescu, desigur două din atuurile sale capitale.

„Când îl vezi pe Manolescu pentru prima oară“, relatează jurnalistul bucureștean, „e imposibil să nu te frapeze distincțiunea care se degajă din toată persoana sa. E în vârstă de 33 de ani, dar totuși nu–i dai decât 28; brun, cu niște ochi adânci, negri, pătrunzători, de o statură mai mult înaltă; un păr moale, negru, așezat în mod ireproșabil, mustăți negre pe niște buze de o delicatețe femeiască, printre care apare o dantură ireproșabilă, în sfârșit un exterior ce respiră finețe și un aer de noblețe clasică. Manolescu e dotat cu calități fizice cărora nu le lipsește mult până la desăvârșire. Are o voce simpatică, se exprimă cu eleganță, își însoțește cuvintele cu gesturi și mișcări de o manieră aristocratică și are un zâmbet particular căruia, poate, Manolescu îi datorește în mare parte

momentele de succes în calea primejdioasă ce a apucat–o.

Manolescu vorbește la perfecție limbile franceză, germană, engleză, italiană și spaniolă. Când vorbește românește, găsește cu greu cuvintele și se exprimă cu acel accent caracteristic parizienilor."

Interviul a apărut în pagina întâi, în patru numere consecutive ale ziarului „Adevărul". Interesantă este și partea finală, cu subtitlul: „În București – ce va face Manolescu".

„Cunosc la perfecție șase limbi moderne", arată aventurierul, „și sper, cu ajutorul lor, să–mi găsesc o ocupațiune onorabilă în țara pe care o iubesc și în care vreau să mă stabilesc. Vreau să rup cu trecutul și să uit urâtul vis, himera pentru care am îndurat atâta. Dacă, în sfârșit, m–am hotărât să destăinuiesc tot trecutul meu în public e tocmai pentru că sunt sincer în inienționile mele și nu am de cine să mă feresc. Sper că, în țara mea, unde n–am comis nici o faptă rea, cu cunoștintele, cu experiența de om care a făcut școala vieții și cu munca mea să trăiesc în mod cinstit. Lepădând pielea de aventurier, am spus ultimul cuvânt acestei cariere în care orbul noroc n–a voit să mă favorizeze. Voi fi mulțumit să–mi câștig o existență modestă, căci am renunțat pentru totdeauna la ambițiuni mari. Sunt sătul de plăceri, de lux și... de suferințe. Actualmente locuiesc într–o modestă odaie de la hotel English, camera nr. 68, și când voi găsi o mică ocupațiune și liniștea necesară, îmi voi scrie memoriile [cum avea s–o facă și Felix Krull – n.n.] pe care am intenția să le tipăresc și să le public într–un volum în limba germană. Ideea asta mi–au dat–o diverși ziariști și oameni de litere din străinătate. O, vă

asigur, am de povestit multe, multe lucruri interesante, căci prin multe am trecut în cei 13 ani de aventuri. Și nota bene, numai fapte controlabile și exacte."

Nu știm cine–l sfătuise să–și publice amintirile în străinătate, și îndeosebi în limba germană, dar Constantin Miile a avut, se pare, argumente destul de convingătoare, desigur sunătoare, ca să–l determine pe Manolescu ca, mai întâi, să împărtășească cititorilor români ceea ce avea de gând să dea publicității peste hotare. Și cum directorul „Adevărului", ziar de seară, pregătea tocmai și publicarea unui ziar popular, de mare tiraj, cu titlul „Adevărul de dimineață" (cotidian care mai târziu avea să–și spună, simplu, „Dimineața" și să apară până în 1938, când a fost interzis de guvernul Goga–Cuza), el a hotărât să lanseze noua publicație chiar cu amintirile lui Manolescu, al cărui lung interviu stârnise, probabil, interesul scontat de redacție.

Și astfel, la 17 iunie 1904, o pagină specială din „Adevărul", tipărită cu litere de afiș vestea cu accente sortite, parcă, să meargă la inimă personajelor caragialești ale vremii – Lache și Mache, Mitică și Bibicu sau Veta și Zița, ori doamnele Piscupescu și Sachelarescu – mari amatoare de emoții și senzații tari:

> „La 1 februarie 1904, «Adevărul de dimineață» va începe publicarea senzaționalului roman / Aventurile prințului Lahovary / Povestite de el însuși / Povestire autentică a tuturor peripețiilor prin care a trecut un român în carne și oase / Alexandru [sic!] Manolescu și care aventuri încep de la vârsta de 14 ani./ „Prințul Lahovary" / Astăzi regretând tot ce a făcut se spovedește tuturor, și din întreaga povestire reiese morala sănătoasă / Nu faceți ca mine /

Dar în același timp prin povestirea celor pățite de el, extraordinare și dramatice întâmplări, prin varietatea lumilor ce a cutreierat si situațiile prin care a trecut, interesează până la lacrimi pe cititori. /Aventurile Prințului Lahovary / duc pe cititor în marile centre ale lumii / Constantinopole, Marsilia, Paris, Lucerna, Zürich, Berlin, Tokio, New York etc. etc. /Pretutindeni el aruncă aurul cu pumnul și de pretutindeni are / dureroase amintiri ale zilelor petrecute în închisorile tuturor / țărilor și mai la urmă în casa de nebuni Herzberge din Berlin / de unde fuga lui a făcut acum câteva luni o senzație / europeană/. Aventurile prințului Lahovary sunt deci menite să fie citite cu pasiune de toată lumea în / noul ziar care va apare la 1 februarie 1904 / Adevărul de dimineață / ziar popular de informațiuni și de reportaj telegrafic."

Acest insert, ce a urmat și a precedat altele, în redactări la fel de bombastic–naive era, însă, probabil pe gustul timpului, de vreme ce Constantin Mille, altminteri om cultivat și de bun simț, dar și gazetar cu mult fler, îl concepuse sau găsise că e bine să fie conceput astfel. În orice caz, concurenții săi din presă au intuit și ei ce plus de cititori putea aduce noului ziar publicarea acestor amintiri și s–au străduit să le diminueze dinainte efectul. Oficiosul Partidului Național–Liberal, ziarul „Voința națională", a găsit, pe de altă parte, că era un prilej nimerit să–și discrediteze permanentul adversar politic care era Miile. Și, la 22 ianuarie, într–o notiță veninoasă publicată în rubrica „Presa noastră" a acestui ziar, se putea citi de pildă: „... după câte aflăm, prințul Lahovary (escrocul Manolescu) a fost angajat de d.

Miile, nu numai ca să-şi scrie pentru «Adevărul» escrocheriile, dar şi să colaboreze zilnic la redactarea organului sionist-bizantin". (De ce sionist, de ce bizantin? E greu de spus. De altfel, diversiunea xenofobă n-a avut niciodată vreo noimă...). Evident, „Adevărul" n-a rămas dator cu răspunsul şi a replicat acid: „Ce vor fi *Aventurile prinţului Lahovary* [...] cititorii noştri vor şti când se va începe publicarea, precum şi dacă scrierea aceasta, care începe cu capitolul *Nu faceţi ca mine* este morală sau nu.

Ceea ce, însă, n-ar trebui să se vorbească la *Voinţa Naţională* ar fi să nu se prea deschidă vorba de colaborarea escrocilor, fiindcă, între altele, am fi nevoiţi să amintim de o prea sârguincioasă colaboraţiune a *Ocnaşului Mărgăritescu*. Şi să se observe bine că această colaboraţiune n-a fost o simplă povestire de aventuri ale unui om pocăit şi dispus să-şi câştige existenţa în chip onest, dar de o infamă întovărăşire intelectuală cu un ocnaş, pentru a fabrica acte şi mărturii false contra unui fost înalt prelat al ţării".[65]

Oricum, publicarea amintirilor aventurierului Manolescu a putut fi – cine ar fi bănuit-o – şi un pretext de polemică... politică! Ceea ce ne interesează, însă, acum este doar că ele au apărut zilnic în foiletonul noului ziar „Adevărul de dimineaţă", de la 1 februarie 1904 şi până la 18 aprilie acelaşi an.

[65] Aluzie la campania de o violenţă rar egalată purtată, în 1896, de oficiosul partidului Naţional Liberal împotriva mitropolitului primat Ghenadie Petrescu, caterisit atunci de Sinod la injoncţiunile guvernului prezidat de Dimitrie Sturdza. Printre alte acuzaţii formulate de „Voinţa naţională" a fost şi aceea că Ghenadie Petrescu ar fi fost implicat într-o crimă împreună cu ocnaşul Mărgăritescu, ale cărui declaraţii au fost preluate întocmai de ziar, fără beneficiu de inventar.

Cum de au ajuns, totuși, ele la cunoștinta editorului Paul Langhenscheidt din Berlin? Explicația ne-o furnizează ultimul apendice al ediției germane din *Ein Fürst der Diebe – Memoiren* (Un prinț al hoților – Memorii). El este redactat de un avocat german din București, pe nume Kutschbach, care relatează cum l-a cunoscut pe autor în redacția ziarului „Adevărul", cum l-a convins să-și scrie memoriile, deși – cu câteva rânduri înainte – recunoscuse că „deputatul Constantin Mille" îl însărcinase pe Manolescu „să descrie câteva episoade din viața-i agitată". Oricum, faptul că editorul Paul Langenscheidt a publicat datele oferite de Kutschbach despre Manolescu ne poate îndreptăți să credem că tot prin intermediul lui a ajuns și în posesia textului amintirilor scrise inițial – dacă e să ne bizuim pe mărturia avocatului – în franțuzește și apoi traduse în germană. Ceea ce nu stă, însă, în picioare în afirmațiile lui A. Kutschbach e că în „Adevărul" Manolescu a publicat doar câteva episoade și că editorul german i-a tipărit textul integral. O comparație între cele două texte ne arată că volumul *Ein Fürst der Diebe* este o reproducere a textului apărut în „Adevărul de dimineață", dar expurgat de unele pasaje, în speță de stigmatizarea, de către Manolescu, a cruzimii paznicilor ospiciului Herzberge și de micul capitol introductiv „Nu faceți ca mine", în care aventurierul, urmând, probabil, o sugestie moralizatoare a redacției bucureștene, afirmase: „pentru noi, fiii acestei cloște cu ouă de aur care se numește România, noi locuitorii unui pământ atât de fecund, e o greșeală de neiertat să ne părăsim țara pentru a merge să ne încercăm norocul aiurea, de vreme ce avem la noi acest noroc al solului român,

avem și această forță intelectuală, dacă nu superioară, cel puțin egală oricărei alte țări din lume". De asemenea, în textul german capitolul privitor la șederea lui Manolescu în Japonia este plasat la locul cerut de succesiunea în timp a evenimentelor și nu la urmă, cum a fost publicat în „Adevărul de dimineață", probabil din cauza unei scăpări a autorului îndreptată ulterior.

Cel de–al doilea volum al memoriilor lui Manolescu, apărut la numai câteva luni după primul – și tocmai datorită succesului de librărie înregistrat de acesta, succes care îngăduise editorului să tragă, la foarte scurte intervale, una după alta câteva ediții – s–a datorat, însă, exclusiv inițiativei lui Paul Langenscheidt. Acesta s–a deplasat special în Statele Unite – unde se stabilise între timp Manolescu, căci, „după căutări și așteptări zadarnice" (cuvintele sale – n.n), în cursul cărora nu izbutise să zdruncine fireasca neîncredere suscitată atât de persoana sa, cât și de brusca–i pocăință, părăsise din nou meleagurile natale. Deci în S.U.A l–a convins editorul german pe proaspătul autor să revină în Europa (și anume în Italia, unde nu săvârșise nici un delict și, ca atare, nu era urmărit de poliție) și să scrie o continuare la *Ein Fürst der Diebe*. Această continuare a fost, de fapt, aceea care i–a furnizat, mai ales, lui Thomas Mann, materia primă pentru creionarea figurii lui Felix Krull. Căci, dacă *Ein Fürst der Diebe* se mulțumise doar să relateze tribulațiile lui Manolescu, cel de–al doilea volum – intitulat *Gescheitert* (Naufragiat, eșuat) – este o explicație „dinăuntru" a celor întâmplate, o motivare a acțiunilor aventurierului și – cum a dorit editorul – un „document omenesc" destinat să satisfacă, fenomen

subliniat, și de Thomas Mann, gustul tot mai marcat al publicului epocii pentru biografii și lucrări documentare, în dauna literaturii propriu-zise, a operelor de ficțiune și a intrigilor lor.[66]

*

Și, cu adevărat, ceea ce l-a interesat pe Thomas Mann în memoriile lui Manolescu nu a fost atât viața agitată a acestuia, cât mai ales psihologia aventurierului, insolita opoziție și, în același timp, conjugarea dintre *a fi* și *a părea,* dintre existența ascunsă și cea afișată, conștient asumată de autorul lui *Gescheitert.* Care avea, în plus, și o surprinzătoare capacitate de a intui ceea ce fusese cu adevărat simptomatic pentru cariera lui și priceperea de a face observații și comentarii uneori de o surprinzătoare acuitate. „Este oare exagerat când afirm", întreba el de pildă, „că aproape pretutindeni ceea ce contează este doar aparența, nu esența, doar învelișul amăgitor și nu sâmburele dinăuntru?" *(Gescheitert,* p. 115).

Sigur, Krull nu este Manolescu; el este infinit mai complex, conturat din mult mai multe fațete. Ba, dintr-un anume punct de vedere, întreaga tonalitate a

[66] Ultimele veşti pe care le posedăm despre George Manolescu datează de la sfârşitul anului 1905. Ele sunt cuprinse într-o scrisoare către editorul său, expediată la 16 octombrie al acelui an din Milano. Manolescu îl încunoştiinţează că s-a logodit cu Pauline T., o „blondă fermecătoare" – de 24 de ani, fiica unui „cunoscut inginer; că întreaga familie ştie că el e „fostul aventurier" George Manolescu; că proaspăta fericită are o avere personală ce le poate îngădui să trăiască – vechea marotă – fără nici un fel de griji şi că mai târziu avea să moştenească, împreună cu fraţii ei, „milioanele tatălui".

Nu putem şti, evident, cât adevăr şi câtă fabulaţie ascund şi aceste amănunte generos oferite de Manolescu. Dar, oricum, rândurile care îi încheie scrisoarea sunt o nouă declaraţie despre definitiva lui ruptură cu viaţa de aventurier, în momentul când destinul îi lua o „nouă întorsătură".

romanului lui Thomas Mann se află într–o flagrantă opoziție cu aceea a memoriilor aventurierului român. Căci în timp ce acesta din urmă se ia tot timpul în serios, afișând o iritantă siguranță de sine, în ciuda faptelor prea puțin onorabile pe care le dezvăluie, frizează un complex de superioritate ce pare a se învecina uneori cu monomania, *Mărturisirile escrocului Felix Krull* mustesc, cum știm, de ironie, de umorul conferit de autorul lor, care a și pornit deliberat la lucru tocmai cu ideea parodierii unui anume tip de autobiografie. Dar, pe de altă parte, nu este mai puțin evident că memoriile lui Manolescu și–au pus o pecete indelebilă asupra cărții lui Thomas Mann căci i–au ajutat să descopere o sumă de interdependențe, ba, am fi tentați să spunem, însăși dialectica dintre „a părea" și „a fi", raportată la o zonă specifică din sfera socială, anume lumea interlopă și căile ce pot împinge pe individ într–acolo.

Ne aducem, desigur, cu toții aminte de lungile, stăruitoarele eforturi depuse de Krull, încă copil, spre a mima starea de boală și a–și înșela părinții și pe medicul curant al familiei, pentru ca în felul acesta să scape de școală. „În fața încercărilor lui [ale medicului – n.n.] de a intra în înțelegere cu mine", povestește Krull prin intermediul lui Thomas Mann, „ochii îmi deveneau și mai tulburi, obrajii mai scobiți, buzele mai lipsite de vlagă, respirația mai scurtă și mai neliniștită și, dacă părea să fie de dorit, eram gata să–l servesc și pe el cu o criză de vărsături"[67].

[67] Pasajele din *Mărturisirile escrocului Felix Krull* sunt reproduse după versiunea românească a romanului, în traducerea lui Corneliu Papadapol, Editura Facla, Timișoara, 1982.

Și iată cum procedase, înaintea lui, Manolescu pentru a se preface că și-a pierdut mințile, până și în fața soției venite să-l vadă în închisoarea elvețiană: „...atunci când am fost adus la vorbitor, căutătura mea nemișcată a rămas ațintită undeva în gol și n-am schițat nici cea mai mică urmă de înduioșare. Mai mult, n-am părut a-mi aduce aminte s-o mai fi văzut măcar vreodată pe femeia care stătea în fața mea și cu atât mai puțin că era nevasta mea.

M-am îndreptat spre ea cu privirea fixă, sticloasă. Când biata-mi soție a văzut în ce stare jalnică mă aflam, s-a repezit spre mine cu brațele deschise, m-a îmbrățișat și m-a așezat ușor pe bancă, lângă dânsa, de parcă s-ar fi temut să nu mă sparg"[68].

Pe talentul de histrion, pe îndemânarea aventurierului de a intra în pielea celui ce voia să pară a fi la un moment dat se rezemase de altfel tot succesul lui. „Un răufăcător trebuie să joace mereu un rol, să poarte o mască ce se deosebește cu totul de persoana lui", opina de aceea Manolescu (vezi *Gescheitert,* p. 36); el trebuie „să se prefacă a avea calități și să trezească impresii absolut contrarii adevăratei sale făpturi". Felix Krull a deprins și el această lecție, absolut necesară pentru a se drapa în noua postură în care aspira să se înfățișeze: în loc de chelner, frecventator sigur de sine al celor mai distinse localuri. Și, pe măsură ce se instala în această nouă ipostază, putea și el să constate că „asta ducea la un fel de viață dublă al cărei farmec consta în aceea că rămânea incert în care înfățișare eram într-adevăr eu însumi și în care doar travestit" *(Krull,* p. 208).

[68] *Ein Fürst der Diebe,* p. 161-162.

Pentru a dobândi, însă, perfecțiune în arta de a–și asuma o altă identitate decât cea reală, era nevoie de un lung, și migălos studiu; căci numai așa se putea ajunge la adoptarea expresiei, a măștii potrivite cu fiecare împrejurare. Și amândoi, aventurierul real și cel imaginat, aveau să recurgă la aceleași procedee. În *Gescheitert,* Manolescu povestește: „Înainte de a mă fi hotărât să devin hoț și aventurier, nu m–am sinchisit de această oglindă [e vorba de oglinda din camera lui de hotel de la Paris – n.n.] decât atât cât era nevoie pentru toaletă; însă după ce m–am decis pentru noua–mi viață, am cuprins–o pătimaș în inima mea. Căci ea trebuia să mă ajute să iau o expresie firească, potrivită cu cutare sau cutare situație și s–o schimb, la nevoie, pentru a adopta o alta în locul ei. De aceea, înainte de a mă îndrepta spre Louvre, Bon Marché sau Printemps,[69] împingeam un scaun înaintea dulapului cu oglindă și, ajutat de fantezie, îmi imaginam, de pildă, ce expresie trebuia să iau când intram într–un magazin pentru a sustrage ceva. Conferam trăsăturilor mele expresia convenabilă, o perfecționam mereu, cât puteam mai bine, renunțam la ea, apoi repetam de sute de ori furtul proiectat, până când fiecare cută a măștii de care aveam nevoie în acest scop bine determinat mi se imprima fără greș în creier. *(Gescheitert,* p. 38).

Beneficiar al acestei experiențe, și Felix Krull avea să–și compună, tot la oglindă și, după cum știm, cu aceeași minuțiozitate masca pe care a utilizat–o în fața comisiei de recrutare spre a o determina să–l declare inapt pentru serviciul militar către care nu simțea nici un fel de aplecare, sentiment care ni–l

[69] Mari magazine din Paris.

arată, de altfel, a fi foarte de aproape înrudit – pe acest unic plan – și cu autorul lui. Căci și Thomas Mann a recurs la simulare atunci când, în anul 1900, a fost chemat să-și facă serviciul militar; e drept, n-a simulat nebunie, ci o inflamație la un picior și, în plus, s-a bucurat de sprijinul unor „relații". Dar propria experiență cu milităria prusacă i-a stăruit multă vreme în minte și, în afară de *Felix Krull,* ea și-a mai găsit transfigurarea literară și în romanul *Supusul* al lui Heinrich Mann, căruia fratele său i-a comunicat o sumă de amănunte semnificative și acide.

Să ne întoarcem, însă, la Krull. Înrâurirea memoriilor lui Manolescu ar fi fost, cu siguranță, mai puțin importantă dacă ea nu s-ar fi transmis și asupra substanței ideatice a *Mărturisirilor escrocului Felix Krull,* iar când spunem aceasta ne gândim, în primul rând, la repetata subliniere în roman a similitudinii, ba chiar a semnului de egalitate, ce poate fi pus între așa-numita lume bună și lumea interlopă, între aristocrat și cavalerul de industrie, între doamna din înalta societate și demi-mondenă. Într-adevăr, ideea i-a fost indubitabil sugerată lui Thomas Mann de memoriile lui Manolescu. Krull filozofează bunăoară: „Cu îmbrăcăminte și comportare schimbată, cei ce serveau puteau fi de cele mai multe ori la fel de bine clienți, după cum cei ce se tolăneau în fotoliile adânci de nuiele, cu trabucul în colțul gurii, puteau face pe chelnerii. Era un simplu hazard că unii stăteau în locul celorlalți, hazardul bogăției, pentru că o aristocrație a banului este o aristocrație interschimbabilă, o aristocrație a hazardului". Or, această filozofie a iluziei creată prin impostură se poate regăsi cu brio expusă de Manolescu, care poseda, cert, măcar atâta

inteligență, încât să intuiască și să exprime, uneori în formulări percutante, condiționările personale și sociale ale existenței sale. „Dacă ești un tânăr cumsecade și umbli modest pe jos, scria el, nu se sinchisește suflet de om de tine. Dacă însă, imediat după aceea, același tânăr se lăfăie trufaș pe pernele unui echipaj pompos, purtat de niște cai pur sânge și mânat de un vizitiu și mai focos, cocoțat pe capră sau gonește pe străzi într–un automobil ce păcăne și scoate fum, ca un casier ce fuge în lume cu banii, mulțimea care abia îl lăsase să treacă fără să–l fi băgat în seamă, rămâne locului ca vrăjită, cuprinsă de o nețărmurită admirație și continuă să–i soarbă cu nesaț praful și multă vreme după ce păcănitoarea s–a topit în depărtări" *(Gescheitert,* p. 112–113).

De altminteri, atât Krull cât și Manolescu se considerau un soi de paladini aflați într–o înfruntare decisivă cu societatea ce nu le recunoștea presupusele merite, nu le oferea locul care, după părerea lor, li se cuvenea și, ca atare, îi îndreptățea să se răzbune asupră–i. „De ce tânăr, inteligent, de familie bună și cu înfățișare atrăgătoare, să mă mulțumesc, acum și pentru totdeauna, doar cu mizerele fărâmituri ale vieții...?", se întreba și întreba Manolescu *(Gescheitert,* p. 14). Iar Krull, la rândul lui, pentru a explica de ce se lansase în nesăbuitul lanț de înșelătorii și hoții, amintea cum în orășelul lui fusese „obiectul privirilor sumbre și disprețuitoare" ale concetățenilor săi, „inși insipizi și lipsiți de farmec", care îi tăiaseră lui, tânăr frumos și cu multe calități, până și pofta de a ieși în stradă. (Krull, p. 67).

În fine, tot în memoriile lui Manolescu trebuie căutată și prima sugestie pentru creionarea

pitorescului personaj Madame Houpflé, aspect care relevă, însă, mai cu seamă amplitudinea și adâncimea pe care arta lui Thomas Mann știa să le dea unui pretext cules din lecturile sale. Arhetipul manolescian e o doamnă grasă, trecută bine de a doua tinerețe sau, dacă vreți, „contemporană cu Termopilele" și cu tot atâta păr pe cap cât „coaja unui pepene verde" – cum se exprimă aventurierul – și care, în atriul cazinoului de la Monte Carlo, începe prin a-i arunca ocheade nostalgice, pe care le întețește treptat. Apoi, părând a-și aduce brusc aminte de ceva, se apropie repede de dânsul, îl întreabă dacă nu e și el convins că s-au mai cunoscut la Wiesbaden și, mai întâi mirată peste măsură de posibilitatea unei confuzii își revine totuși repede din dezamăgire și-l asigură, protectoare și posesivă: „Ei, nu-i nimic, de plăcut tot îmi placi!" *(Gescheitert,* p. 176).

Iar până la urmă, așa cum, după o noapte de amor, Felix Krull a văzut scânteierea bijuteriilor lui Madame Houpflé, Manolescu a putut admira a doua zi culoarea întremătoare a celor 80 000 de franci „împrumutați" de vijelioasa și întreprinzătoarea admiratoare de la Monte Carlo.

Numai că, în timp ce, în modul cum e relatat de Manolescu. episodul se rezumă la o banală și cam scabroasă aventură erotică a unui juisor fără scrupule, paginile în care Thomas Mann povestește investirea și luarea cu asalt a tânărului Krull de către invadatoarea Madame Houpflé poartă amprenta unui mare și adânc cunoscător al sufletului omenesc și respiră o indicibilă și atotînvăluitoare grație și ironie.

Oricum însă, nu încape îndoială, *Mărturisirile escrocului Felix Krull* au încorporat în ele câteva bune

fărâme din materia brută oferită de memoriile aventurierului român. Și e foarte probabil că dacă Thomas Mann nu s–ar fi întrerupt din lucrul la Felix Krull – pe care l–a reluat, după cum știm, după lungi interstiții și fără a–l duce până la capăt –, asemănările ar fi fost și mai sensibile. Un indiciu indubitabil în acest sens ne oferă chiar un fragment de frază de la sfârșitul capitolului întâi al părții a doua a romanului, unde Krull pomenește în treacăt de „clipa fatală" a primei sale întemnițări, ceea ce dovedește că scriitorul a avut, cel puțin până la un moment dat, intenția să evoce și alte arestări ale eroului său. Dar n–a revenit, atât cât a apucat să scrie din roman, nici asupra celor dintâi, nici asupra celor ulterioare, suferite de eroul său, asemeni arhetipului real. O dovadă, desigur și mai concludentă, ne relevă, însă, îndeosebi o schiță a biografiei lui Felix Krull, întocmită de Thomas Mann în 1910, pentru a–l ghida în desfășurarea acțiunii romanului la care tocmai începuse să lucreze. Această schiță ne spune că: „Felix Krull devine chelner la 20 de ani, la 21 de ani cunoaște un aristocrat în locul căruia călătorește. La 22 de ani se întoarce, până la 27 de ani e șoarece de hoteluri. Între 27 și 32 de ani face închisoare. La 34 de ani se însoară. La 39 de ani e iar arestat și dus de poliție la căpătâiul soției aflate pe patul de moarte. Fuge din închisoare și ajunge în Anglia". Această schiță poate fi, la rândul ei, coroborată cu un proiect, alcătuit în același an 1910, care prevedea următoarele capitole: „Partea întâi – Tinerețea; Partea a doua – Chelner și călătoria: Partea a treia – Șoarece de hoteluri; Partea a patra – Închisoarea; Partea a cincea – Căsătoria; Partea a șasea – Moartea fetiței. Evadarea. Sfârșitul." Ambele

aceste schițe de planuri, aflate acum în păstrarea „Arhivei Thomas Mann" din Zürich, mărturisesc astfel pe de o parte strânsa legătură ce se poate stabili între roman, mai cu seamă de la partea a treia încolo, și memoriile lui Manolescu, iar pe de alta cât de puțin a izbutit să realizeze scriitorul din proiectele sale inițiale. Ceea ce face ca cititorul să se despartă de Felix Krull aflat abia la începutul unei călătorii ce trebuia să-l ducă peste mări și țări și înainte ca el să devină șoarece de hoteluri, să sufere condamnări, să se însoare ș.a.m.d.

Ajunși aici, trebuie totuși neapărat să adăugăm că *Mărturisirile escrocului Felix Krull* se întemeiază și pe multe alte surse căci, urmaș al masivului și solemnului naturalist al secolului al XIX– lea, Thomas Mann simțea nevoia să se rezeme pe o solidă masă documentară, din care să decanteze prim planul, exact până la detalii, al substanței sale narative. După moartea scriitorului – a arătat prof. dr. Hans Wysling – „Arhiva Thomas Mann din Zürich a intrat în posesia unui mare număr de materiale utilizate sau care abia urmau să fie folosite la scrierea lui *Felix Krull:* tăieturi din ziare și reviste ilustrate, excerpte din studii de criminalistică și psihologie, jurnalul de călătorie în Argentina al Hedwigăi Pringsheim, soacra autorului, descrieri de orașe etc., ordonate în mape cu inscripții ca: „Hoteluri", „Călătorii", „Stațiuni de cură și de distracții", „Sport", „Serbări elegante", „Feminine", „Interioare", „Farse", „Arestări" ș.a. După cum, tot din aceeași sursă, știm acum și că memorabila discuție dintre Krull și profesorul Kuckuck este rezultatul unuia dintre cele mai caracteristice colaje din ultima parte a romanului. Argumentele de ordin biologic avansate în

conversație se sprijină pe manualul *Allgemeine Biologie* al lui Paul Kammerer, publicat la Berlin în 1915, iar cele de ordin astronomic pe lucrarea lui Lincoln Barnatt: *The Universe and Dr. Einstein,* apărută la New York în 1948.

Încât, pentru a conchide și a caracteriza, în genere, relația dintre Thomas Mann și izvoarele sale de inspirație, mi se pare cât se poate de potrivit să spunem ceea ce el însuși a afirmat odată despre Lessing: „Forța lui nu rezidă în invenție... el acordă acțiunii doar atât cât este strict necesar pentru a constitui coloana vertebrală a compoziției, în schimb întreg spiritul său se revelează în farmecul și consecințele pe care se pricepe să le extragă din acest minim, din modul cum îl prelucrează, îl utilizează, îl sondează, îl aprofundează, îl cizelează, cum luminează până și cele mai ascunse unghere ale modelelor sale, cum știe să facă atractive lucruri care, de fapt, ar trebui să fie plicticoase, iar la un altul chiar așa și sunt".

Cum s-a întâmplat, de fapt, și cu *Mărturisirile escrocului Felix Krull.* Un roman asupra căruia Thomas Mann s-a aplecat cu nu puțină plăcere și mirându-se uneori el însuși de ceea ce era în stare să scoată din acest filon, dar lovindu-se și de dificultăți „pricinuite îndeosebi de efortul de a menține multă vreme tonul cerut de parodierea biografiei caracteristice secolului al XVIII-lea, „ein heikles *Balancestück"* (o dificilă echilibristică), cum nota el, ceea ce explică în bună parte și desele întreruperi la o carte care, începută la tinerețe, avea să fie și cântul de lebădă al marelui artist.

UN PROCES DE PRETINS PLAGIAT ȘI DEDESUBTURILE LUI

La începutul anului 1972, cercurile literare românești au luat cunoștință, cu explicabil interes, dar și cu oarecare surprindere, de cuprinsul unei scrisori a lui Thomas Mann către profesorul George Oprescu. Datată 7 ianuarie 1937, scrisoarea[70] apăruse în revista „Manuscriptum", editată de Muzeul Literaturii Române din București, însoțită de o notă a criticului Radu Ionescu, apropiat colaborator al adresantului în ultima parte a vieții acestuia. Criticul își asumase misiunea de a pune ordine într-o moștenire literară cam haotică și, mai cu seamă, de a o feri de împrăștiere sau pierdere; în felul acesta, a putut revela, cel dintâi, și existența unor relații amicale între cei doi corespondenți.

Ceea ce a pricinuit însă, mai ales, mirare a fost obiectul scrisorii, care constituia o șaradă atât pentru cunoscătorii operei lui Thomas Mann, cât și pentru cercetătorii ce studiaseră convergențele dintre literatura

[70] Aflată acum în Fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române.

germană și cea română. Căci era vorba, nici mai mult nici mai puțin, decât de o acuzație de plagiat la adresa lui Thomas Mann, formulată cu o neobișnuită facondă de un obscur grafoman, de punerea la punct, în același timp uluită și energică, a scriitorului, de dorința acestuia de a afla opinia lui G. Oprescu despre toată tărășenia, iar, în caz că s–ar fi ajuns la o dezbatere în fața unei instanțe judecătorești, de eventuala mărturie a criticului și istoricului de artă român. „De la dumneavoastră", îi scria Thomas Mann lui G. Oprescu, „aș dori să știu dacă toată chestiunea trebuie luată în serios sau în glumă și ce se crede despre toate acestea în România. Dacă se va ajunge, totuși, la un proces, va fi nevoie, probabil, de un specialist în materie de literatură și cred că nu mai e nevoie s–o spun că mi–ar fi extrem de agreabil ca dumneavoastră, ori altcineva pe care dumneavoastră îl socotiți potrivit, să rostească în presa românească un cuvânt lămuritor despre tot acest scandal".

După treizeci și cinci de ani de la întâmplările evocate în această scrisoare, amintirea lor se estompase, însă, încât, în ciuda eforturilor depuse, descoperitorul ei n–a mai putut afla nimic despre împrejurările descrise și, în scurtul comentar cu care i–a întovărășit textul, a mărturisit deschis. „Informându–ne la câțiva dintre scriitorii români buni cunoscători ai literaturii germane și ai relațiilor scriitorilor germani cu țara noastră, nu am aflat detalii relative la această scrisoare. Ne mărturisim totodată speranța că cei care dețin date în legătură cu respectivul proces le vor comunica revistei spre publicare."

Dacă specialiștii români în literatura germană nu și–au putut, așadar, rememora acest obscur și sumbru

episod, scriitorii de limba maghiară ar fi putut, însă, oferi unele deslușiri, întrucât în mai 1957 el fusese pomenit, e adevărat în treacăt, în revista „Igaz Szó", de către Méliusz József care, la vremea respectivă, avusese unele contingențe cu tenebroasa afacere.

După trei ani de la publicarea în „Manuscriptum" a scrisorii[71] lui Thomas Mann, o bună parte din nedumeririle stârnite de cuprinsul ei au fost împrăștiate de un ciclu de articole publicate de ziaristul timișorean Szekernyés János sub titlul: *Der angeklagte Thomas*

[71] Din păcate nu ne este cunoscul și răspunsul lui G. Oprescu la scrisoarea lui Thomas Mann, dar nu poate fi nici o îndoială că trebuie să fi existat un astfel de răspuns, deși nici profesorul bucureștean n-ar fi putut spune mare lucru despre cel care proferase absurda, ridicola acuzație. Într-un anume sens avem, totuși, o dovadă peremptorie despre ceea ce putea el gândi, în genere, în legătură cu inspiratorii unei campanii de presă împotriva lui Thomas Mann. Ea ne este furnizată de un articol al său publicat, la câteva luni după primirea scrisorii scriitorului german, în revisla „Viața Românească" (nr. 10, octombrie 1937), sub titlul german: *„Entartere Kunst"* (Artă degenerată), în care, relatând despre o expoziție de artă plastică repudiată de regimul nazist, organizată în acel an la München și despre discursul ținut de Hitler la inaugurarea ei, când dictatorul ceruse... sterilizarea artiștilor vinovați de „tendințe bolnăvicioase", adică vinovați de a nu picta după gustul zugravului din Linz, G. Oprescu a stigmatizat întreaga atitudine a celui de-al Treilea Reich față de artă: „Am ascultat vara aceasta la Salzburg o minunată execuție a Simfoniei a 9-a de Beethoven, condusă de Furtwängler. Programul explicativ bine făcut ne informa că primele audiții ale acestei nemuritoare opere n-au fost înțelese; că publicul și critica unanim considerau Simfonia ca o lucrare ratată a unui nebun, haotică, anarhică, dezorganizată, mai ales că autorul ei era și surd, cel mai teribil «handicap» pentru un muzicant, după cum s-ar crede îndeobște. În aceste condiții, ar fi scăpat el, oare, de sterilizare? Iată o întrebare pe care ne-o punem cu oarecare neliniște. O neliniște care nu se referea, însă, evident, la destinul operei lui Beethoven, ci la tot ce se întâmpla în Germania nazistă. Căci și despre Thomas Mann se vorbea atunci în Reich ca despre reprezentantul unei arte morbide, străine de spiritul și sufletul „adevăraților germani", aceia ai crucii cu gheare."

Mann (Acuzatul Thomas Mann) în revista braşoveană „Karpaten Rundschau" (numerele 32–40), din august–octombrie 1975).

Apărute în limba germană, ele n–au ajuns însă şi la cunoştinţa cititorilor şi admiratorilor români ai lui Thomas Mann, pentru care enigma a rămas o vreme nedezlegată.

Încât ei nu s–au putut întreba cine a formulat uimitoarea, neverosimila acuză şi unde a fost ea proferată? Cine era autorul „lezat" de Thomas Mann? Cum a aflat scriitorul de toată intriga? Şi ce s–a ales până la urmă din procesul care i s–a intentat? Ce ecou a avut acesta în opinia publică a vremii? Şi poate încă multe altele.

Graţie datelor suplimentare ieşite între timp la iveală, în momentul de faţă se pot da, credem, răspunsuri mulţumitoare la toate aceste întrebări.

Dar, mai întâi, firesţe, să vedem cum a început toată intriga.

Ea a fost declanşată, cu mult tapaj, de un articol „bombă" publicat la 16 mai 1936 în ziarul „Porunca Vremii" (nr. 400, p. 3), sub titlul ostentativ: *Scriitorul ovrei Thomas Mann dat în judecată pentru furt de proprietate literară* şi cu subtitlurile la fel de răsunătoare: *Acuzatorul e scriitorul Aurel Păcurariu. Procesul se va judeca la Berlin.*

Uimitoarea acuzaţie apăruse într–o foaie care era şi ea ieşită din comun. Căci fituica, pe care presa democrată n–o numea decât „Spelunca Vremii" sau „Porcăria Vremii", nu era decât o versiune balcanică a oficiosului nazist *Der Stürmer,* specializat în propagarea antisemitismului şi uzând, ca şi arhetipul ei, de un limbaj marcat de o trivialitate şi deşănţare

calchiate aidoma după acelea ale paranoicului ideolog hitlerist Julius Streicher, judecat și condamnat, în 1946, la moarte prin spânzurătoare. La adăpostul fațadei de „naționalism integral", zgomotos și provocator afișat, căpetenia *Poruncii Vremii,* un anume Ilie Rădulescu, se mai deda de altfel și la tot soiul de afaceri suspecte și la șantaje notorii ce stârneau o repulsie generală, ceea ce a și făcut ca nici un scriitor român de seamă și nici un ziarist dintre aceia ce cinsteau presa noastră interbelică să nu-și fi pătat numele scriind vreun rând în regretabila fițuică. Revista *Vremea,* care nu-și plasa totuși simpatiile la stânga eșichierului politic, constata, totuși, în aceeași vară când indecenta foaie a lui Ilie Rădulescu pornise atacul împotriva lui Thomas Mann, că: „...opinia publică își dă seama că sub masca naționalismului de la «Porunca Vremii» se ascund apașii falsei noastre prese. Istoria politicii noastre românești cunoaște prin apariția acestei gazete de șantaj cel mai rușinos exemplu de decădere morală"[72].

Ce afirma, dar, *Porunca Vremii* în acel articol nesemnat, care n-a ajuns să fie cunoscut de Thomas Mann? Din respect pentru fila tipărită și pentru cititori nu vom cita aici decât pasajele cele mai puțin obscene.

În josul subtitlului *Un scriitor român furat,* din cadrul articolului cu pricina, se putea citi: „Mai acum câțiva ani, d. Aurel Păcurariu, un talentat scriitor, rămas totuși până-n prezent în anonimat, din motive pe care le veți vedea mai jos, a terminat un volum

[72] Vezi „Vremea", Anul IX, nr. 442, 21 iunie 1936, la rubrica *Vremea de după paravan.*

intitulat *Visul Faraonilor,* pe care–l scrisese în limba maghiară.

Romanul *Visul Faraonilor* odată terminat, este trimis de către autor unei mari edituri din Buda–Pesta. Aici însă, prin mijloace care urmează să fie descoperite, scriitorul jidan Thomas Mann intră în posesiunea romanului d–lui Păcurariu și cu puțin timp mai târziu același Mann scoate de sub tipar romanul «Iosif», aproape identic cu «Visul Faraonilor» și pentru care jidanul a fost laureat cu Premiul Nobel".

Iar, după un alt subtitlu, „Îndrăzneala ludei", același autor anonim continua după cum urmează:

„Acum, vă puteți închipui ce groaznică decepție a putut suferi creștinul Aurel Păcurariu, văzându–și deodată întreaga muncă nimicită. Vă puteți imagina ce durere trebuie să fi cuprins sufletul lui, când și–a văzut singura speranță nimicită, când știa prea bine că jidanul laureat PRIN FRAUDĂ petrece prin cine știe ce metropole a Europei, pe când el, blestemat de–o soartă vitregă, își poartă greul vieții de la o zi la alta, muritor de foame.

Iată, domnilor, până unde poate merge ticăloșia și îndrăzneala unui urmaș al lui Iuda".

Exista, totuși, și o licărire de speranță, căci Păcurariu, „aflând despre faptul susnumitului scriitor jidan, a intentat contra lui proces pentru plagiat, care se va judeca într–un foarte scurt timp la Berlin". După cum se vede, deci, *Porunca Vremii* își punea toate speranțele în tribunalele naziste. Ba o și spunea răspicat în finalul elucubrației: „Suntem convinși că justiția germană va fi la înălțime și va doborî de pe pernele [sic!] premiului Nobel pe copistul Thomas Mann".

Așa a început campania. La mai puțin de două luni după acest prim atac, la 5 iulie 1936 a urmat un altul, redactat cu aceeași impudoare și precaritate intelectuală, dar presărat, parcă, cu și mai multe injurii și neadevăruri și nesinchisindu-se defel de împrejurarea că se contrazicea, într-o serie întreagă de aserțiuni, cu primul articol. De astă dată aberația purta semnătura unui anume Sfetcu Petru și rezuma cuprinsul unei convorbiri pe care acest corespondent al *„Poruncii Vremii"* ar fi avut-o cu Păcurariu: „În anul 1929", afirma acest Sfetcu, „după ce scriitorul Păcurariu scoate de sub tipar «Visul Faraonilor», o adevarată capodoperă, dorind s-o facă cunoscută atât în țară, cât și în străinătate, înmânează un volum redactorului marelui cotidian budapestan «Budapesti Hírlap", anume Lippai Desideriu, alias Straussmann, pentru a-i face o recenzie și a-l traduce în limba germană.

Și astfel jidanul Straussmann pleacă cu volumul, lăsând pe d. Păcurariu cu iluzia că romanul său va fi tradus în limba germană. Și așteptarea a fost lungă, prea lungă și chinuitoare, pentru ca apoi, după patru ani, să afle că romanul „Iosif", scris în limba germană de Thomas Mann nu este altceva decât opera sa «Visul Faraonilor».

Iată cum a reușit jidanul Thomas Mann să intre în posesia romanului «Visul Faraonilor», pe care după câțiva ani l-a făcut proprietatea sa.

Straussmann, redactorul ziarului «Budapesti Hírlap» văzând că romanul scriitorului român este o capodoperă îl vinde lui Thomas Mann, pe care îl cunoștea ca... mare romancier".

După care, invocând lăcrimos „situația de plâns" a lui Păcurariu, Sfetcu Petru ridica mâinile la cer și cerea „dreptate" – tot tribunalelor naziste. „Totuși", scria el, „credem că justiția germană în baza unui certificat de paupertate va începe acțiunea de dare în judecată atât a hoțului Thomas Mann, cât și a editorului său «Fischer Verlag» și totodată va ordona confiscarea tuturor bunurilor mobile și imobile ale jidanului până la judecarea procesului. Cerem totodată Academiei Române, cât și maghiare, de a se interesa mai deaproape atât de capodopera, cât și de situația d-lui Păcurariu. E adevărat că d-nii de la respectivele Academii n-or fi auzit de acest Păcurariu, dar să nu se uite că anonimatul în care se află d-sa până în prezent nu se datorește decât acelui bandit cu renume mondial, Mann".

Cine a parcurs cele de mai sus a băgat, desigur, de seamă incongruențele cuprinse în cele două atacuri ale foii de extrema dreaptă, dar, mai cu seamă, flagrantele lor falsuri.

Mai întâi, afirmase autorul anonim, Păcurariu predase manuscrisul opului său unei mari edituri budapestane. Thomas Mann intrase în posesia lui prin mijloace ce urmau abia să fie descoperite, iar „puțin timp mai târziu" publicase romanul despre Iosif, pentru care fusese laureat al premiului Nobel.

Sfetcu Petru găsise că Păcurariu încredințase „romanul" său unui redactor al ziarului „Budapesti Hírlap", care, văzând că avea de a face cu o capodoperă, îl... vânduse lui Thomas Mann.

În atari împrejurări, ce importanță mai putea să aibă faptul că Thomas Mann primise premiul Nobel în 1929, deci înainte de meteorica ivire a lui Aurel

Păcurariu, și anume pentru întreaga sa operă, nu pentru *Iosif și frații săi,* roman publicat cinci ani după aceea?

Și de ce să se mai fi încurcat *Porunca Vremii* cu amănuntul că Păcurariu nici nu era autorul unui roman, ci al unui imens galimatias în versuri?

Ori că acest „scriitor român" năpăstuit și jefuit de produsul geniului său nu scrisese măcar vreun rând în limba română?

Sau că Thomas Mann nu era evreu ci, după înseși criteriile *Poruncii Vremii* și ale comanditarilor ei, „arian" sută în sută.

Că anunțatul proces ce ar fi urmat să se judece la Berlin nu era nici el decât o altă invenție a *Poruncii Vremii*... etc. etc.

Important era, fără doar și poate, doar imperativul ca *Porunca Vremii* să lovească, cu orice chip și sub orice pretext, în marele scriitor, fie chiar apelând la cele mai manifeste neadevăruri și speculând fără nici o reținere ignoranța și credulitatea cititorilor ei.

De ce, totuși, subita sete de justiție a oficinei hitleriste și atâta violență în apărarea prejudiciatului geniu de la Lipova după ani și ani de zile de la pretinsa lui spoliere?

Motivul, evident nedeclarat atunci, este astăzi cât se poate de străveziu și de ușor de explicat.

Se știe, din 1933 Thomas Mann nu se mai înapoiase în Germania, dar în ciuda aversiunii sale organice față de noii stăpânitori de la Berlin, se ferise, totuși, să ia poziție publică împotriva celui de-al Treilea Reich. Această atitudine de prudență expectativă îi fusese dictată de mai multe considerente: dorința de a nu-și pierde cetățenia germană, grija de

a evita confiscarea bunurilor sale și ale familiei și, nu în ultimul rând, speranța de a-și putea publica mai departe cărțile în Germania, unde editorul său încă își mai putea exercita activitatea și unde el însuși avea nenumărați și fideli admiratori și cititori. Un episod petrecut în toamna lui 1933 ne poate lămuri foarte sugestiv această poziție ambivalentă și, o vreme, cam ambiguă a marelui scriitor. La 10 septembrie 1933, ziarul *The New York Times* publicase, de pildă, un articol intitulat *Thomas Mann judecă statul nazist,* în care jurnalistul David Ewen se făcea ecoul revoltei și repulsiei scriitorului față de ceea ce se întâmpla în patria sa. Ziaristul american afirma astfel că, în cursul unei convorbiri, Thomas Mann îi declarase: „S-ar putea ca poporul german să fi învățat ce înseamnă să fii urât; dar tocmai asta ar fi trebuit să-l învețe că ura nu are ce căuta într-o lume civilizată. De aceea am hotărât să părăsesc pentru totdeauna Germania; pentru cine n-a încetat să situeze în rândul celor mai prețioase bunuri ale umanității simțul dreptății, toleranța și libertatea, Germania de astăzi este insuportabilă. Nu m-aș putea înapoia acolo înainte de a fi restabilite dreptatea și libertatea". Când declarațiile sale au apărut, însă, în „New York Times" – și în alte două ziare – Thomas Mann a dezmințit faptul că ar fi acordat vreun interviu celui dintâi, fără a nega, totuși, că se întreținuse cu David Ewem.

Rezerva pe care și-o impusese Thomas Mann dusese, de altfel, și la o adevărată dramă în propria-i familie. Astfel, atunci când, tot în 1933, fiul său mai mare, Klaus Mann, întemeiase, la Amsterdam, revista „Sammlung", gândită ca un punct de raliere și de afirmare a opoziției intelectuale germane față de

nazism, părintele său ceruse ca numele să-i fie șters de pe lista personalităților ce urmau să colaboreze la noua publicație. Ceea ce dusese la o cvasiruptură între scriitor de o parte, Klaus și fiica mai mare, Erika, de altă parte; aceasta cutezase chiar să-și acuze părintele că, în felul acesta, înjunghiase pe la spate opoziția antinazistă. De altfel, în anii aceia Erika, deși preferata tatălui ei, își permitea să-i vorbească și să-i scrie, în genere, în niște termeni pe care Thomas Mann nu i-ar fi iertat, cu siguranță, nimănui altcuiva.

Timp de trei ani, Thomas Mann nu luase astfel o poziție declarată, neechivocă împotriva noilor stăpânitori de la Berlin. O bruscă schimbare în atitudinea sa a fost provocată, însă, de un articol apărut la 26 ianuarie 1936 în influentul ziar elvețian *Neue Züricher Zeitung.* În acest articol, autorul său, Eduard Korodi, un publicist și critic cunoscut în țara cantoanelor și șeful „foiletonului" amintitului ziar, cu alte cuvinte al rubricii sale literare, pretinsese că toți oponenții intelectuali față de regimul nazist, cu excepția lui Thomas Mann, ar fi evrei. În aceeași zi, Klaus Mann și editorul Fritz H. Landshotf ceruseră telegrafic scriitorului să replice energic acestei crase denaturări a adevărului. Erika mersese și mai departe și îi reproșase în scris, în cuvinte foarte amare, că împingea prea departe rezerva lui. Iar până la urmă se ridicase împotriva tatălui și Elisabeth, fiica mai mică a lui Thomas Mann, iar Katia, soția sa, concepuse chiar o ciornă a ceea ce avea apoi să devină celebra „Scrisoare deschisă către Eduard Korodi" – publicată la 3 februarie 1936 tot în *Neue Züricher Zeitung* – și care avea să semnifice definitiva, ireversibila ruptură a

scriitorului cu „coşmarul german", pentru a uza de propriile–i cuvinte.

Condamnarea deschisă, în termeni pe cât de exacţi, pe atât de necruţători, a regimului nazist, venită din partea unei celebrităţi mondiale, pricinuise guvernanţilor de la Berlin o furie învecinată cu rabia. Presa nazistă dezlănţuise, la comandă, o campanie de o violenţă neobişnuită împotriva lui Thomas Mann, campanie care, în acelaşi an, a fost marcată de două măsuri ce aveau să suscite o vie şi generală reprobare în cercurile intelectuale din întreaga lume: retregerea titlului de doctor „Honoris Causa" al Facultăţii de filozofie a Universităţii din Bonn şi, ceva mai târziu, a cetăţeniei germane celui mai mare scriitor de limbă germană al veacului ce a trecut.

Acest context de circumstanţe explică foarte bine înverşunarea cu care, la circa trei luni de la dezlănţuirea campaniei orchestrate de Goebbels împotriva lui Thomas Mann, se năpustise asupra acestuia şi *Porunca Vremii.* Şi tot aceleaşi împrejurări ne pot ajuta să înţelegem şi de ce Thomas Mann – care ştia acum că se putea aştepta la orice infamie din partea regimului nazist –, informat despre cele puse la cale împotriva lui de sucursala balcanică a lui *Der Stürmer,* a socotit că trebuie să riposteze, oricât de ridicolă ar fi fost acuzaţia, în ioc s–o trateze cu dispreţul cuvenit, cum ar fi făcut, probabil, în altă conjunctură.

Aşa se face că, în a doua decadă a lunii iulie 1936, Thomas Mann a trimis mai multor ziare bucureştene o punere la punct, pe care o reproducem după traducerea făcută în redacţia *Adevărului*[73], care

[73] Vezi: „Adevărul", Anul 50, nr. 16101, 22 iulie 1936.

a publicat–o sub titlul: *D. Thomas Mann despre un articol foarte ciudat apărut în românește.*

Iată textul scrisorii lui Thomas Mann:

> Mi se trimile din România un ziar, *Porunca Vremii,* împreună cu traducerea germană a unui articol foarte ciudat, apărut în acest ziar. Cuprinsul lui este următorul: în anul 1929, se spune în acest articol, un scriitor român, Păcurariu, a tipărit pe cheltuiala lui un roman scris de el «Visul Faraonilor», care ar fi o adevărată capo d'operă. Păcurariu ar fi dat un exemplar unui redactor al lui „Budapesti Hírlap", Lippai Desideriu, alias Straussmann, ca să scrie o recenzie și să–l traducă în nemțește. În loc de asta, „jidanul Straussmann" a vândut capo d'opera „jidanului Thomas Mann" și acesta, adică eu, „prelucrându–l", am scos din el romanul meu «Iosif și frații lui», dar în așa chip, încât conține „nu numai aceleași idei în aceeași ordine", dar și aceleași „expresii" ca în «Visul Faraonilor». Acesta ar fi sistemul „așa–zisului scriitor", al „jidanului bandit cu renume mondial Thomas Mann". Locul lui ar fi, zice autorul articolului, în „codru". O asemenea fărădelege, săvârșită cu atâta îndrăzneală în ochii lumii civilizate, cere să fie pedepsită, de aceea ar fi de dorit să fim dați în judecată eu și editorul meu și, ca primă măsură, să se ceară „confiscarea tuturor bunurilor mobile și imobile ale jidanului". Semnat Sfetcu Petru.

E ușor de înțeles că am fost și sunt înclinat să nu privesc chestia decât ca un caraghioslâc, convins fiind că aceasta e singura atitudine potrivită. Acei care îmi trimit articolul îmi atrag, însă, luarea aminte că în ziua de azi nu tratezi cu dispreț nici cea mai vădită idioțenie, nici cea mai stupidă calomnie, și n–o lași fără dezmințire; și deoarece înțeleg ce vor să spuie ei, declar următoarele:

Afirmațiile d–lui Sfetcu sunt minciuni absurde și sfruntate. De când sunt n–am văzut și cu atât mai puțin am cumpărat, un roman cu numele «Visul Faraonilor», nici în românește, nici în altă limbă, nici tipărit și nici manuscris. Episoadele egiptene ale ciclului romanelor mele «Iosif și frații lui», care în privința materialului s–ar putea să se potrivească cu te miri ce alt roman din viața egipteană, încă nici n–au apărut.

Originea mea evreiască este o legendă. N–am, de fapt, nici o picătură de sânge evreiesc și nici un singur strămoș evreu. Asta n–o spun pentru că mi–ar fi rușine să fiu evreu, ci numai de dragul adevărului pe care dl. Sfetcu Petru îl maltratează într–un chip care nu–i spre cinstea presei românești.

Dacă vă rog, deci, să comunicați cititorilor dv. această a mea punere la punct, o fac nu numai în interesul meu, ci și în interesul presei românești".

Dedesubturile prea puțin literare ale întregii afaceri s–au vădit, de altfel, și în modul cum celelalte ziare au

reprodus sau au luat poziție față de precizarea lui Thomas Mann. *Dimineața,* ziar cu tendințe democrat–burgheze, comentând (în nr. 10.625, 24 iulie 1936) scrisoarea publicată de *Adevărul,* constata cu perspicacitate: „Acuzațiunea era atât de ridicolă, încât până și un «așa–zis scriitor» ca Thomas Mann a găsit nimerit să reacționeze. Nu pentru că laureatul Nobel și exponentul de glorie al literaturii germane s–ar fi simțit cumva amenințat în existența lui literară de afirmațiile «categorice» proferate de *Porunca Vremii,* ori fiindcă ziarul acesta a cerut confiscarea tuturor bunurilor mobile și imobile ale autorului și editorului său, „jidanul" S. Fischer din Berlin.

Ci pentru că în fața unui atac atât de odios era dator chiar un scriitor cu renumele lui Thomas Mann să pună lucrurile la punct.

E înjositor, pentru un om onest și demn, să răspundă unor calomnii. În schimb nu e deloc inutil, ci o datorie socială din partea unui nume notoriu să împiedice, prin scrisul și fapta lui, răspândirea unor aserțiuni care, depășind cadrul unui incident personal, apar ca expresia unei insanități universale, răspândite din belșug de factorii propagandei naziste".

În schimb, ziarul *Curentul* (Anul IX, nr. 3040, 20 iulie 1936) – cu afirmate simpatii de dreapta – a reprodus scrisoarea lui Thomas Mann într–o traducere dacă nu de tot stâlcită, în orice caz aproximativă și a subintitulat–o, voit neutru: „Un caz de proprietate literară". Un alt cotidian bucureștean. *Gazeta*[74] (Anul III, nr. 706, 21 iulie 1936), consacrând intervenției lui Thomas Mann o notă – în rubrica „Cărți–Teatru–Idei", conchidea, însă, caustic în final: „Suntem curioși ce va

[74] La care colaborau, printre alții, Vladimir Streinu, Mircea Ștefănescu, Ion Pas.

avea de răspuns scriitorul român, dl. Păcurariu. Va continua cu acuzațiile împotriva «jidanului» Thomas Mann sau se va resemna să mai citească o dată ambele texte. Cine știe, poate s–o fi înșelat!"

În provincie, cotidianul social–democrat timișorean de limbă germană „Neue Zeitung" (Anul IV, nr. 171, 28 iulie 1936) a reprodus replica scriitorului sub titlul lămuritor pentru poziția publicației: *O scrisoare a lui Thomas Mann către „Adevărul". D. Sfetcu Petru cunoscătorul de literatură din Lipova.* Iar, la alt capăt al țării, tot un cotidian de limbă germană, *Czernowitzer Morgenblatt* (Anul 19, nr. 5 367, 25 iulie 1936) și–a intitulat scurta introducere cu care a precedat scrisoarea: „Thomas Mann și extremiștii de dreapta. O severă recuzare a unei calomnii", semnalând cititorilor săi că: „Trilogia lui Thomas Mann «Iosif și frații săi» a dat unui anume Sfetcu Petru ocazia să formuleze în ziarul «Porunca Vremii», principalul organ al extremei drepte, acuzația că ea ar fi fost plagiată după romanul unui scriitor român, pe nume Păcurariu. Aflând de această grotescă învinuire, Thomas Mann trimite acum *Adevărului* o scrisoare care risipește această gogoriță și dă pradă ridicolului afirmația *Poruncii Vremii* că el l–ar fi plagiat pe dl. Păcurariu".

După toate acestea, e desigur timpul să vedem și cine a fost „victima"[75] lui Thomas Mann.

---

[75] Date biografice despre Aurel Păcurariu au fost revelate mai întâi de Méliusz József într–un articol publicat la 18 aprilie 1937 în ziarul „Bács megyei Napló" din Novi Sad (Iugoslavia). Alte amănunte în: Izsák László, *Un caz regretabil,* „Orizont", nr. 26 (244), 26 octombrie 1972 și Szekernyés János în ciclul de articole din „Karpaten Rundschau" amintit la începutul acestui capitol.

În 1936 Păcurariu era un om trecut de patruzeci de ani. Până în 1918 studiase dreptul la Budapesta, dar nu izbutise să termine facultatea. Apoi devenise secretar al liceului comercial din Lipova. Hrănind o hipertrofiată, maladivă încredere în niște iluzorii talente scriitoricești și într–un soi de omniștiință a sa, caracteristică definitorie a semidocților, muncise ani și ani de zile la *Visul faraonului*[76] (și nu *faraonilor,* cum tot afirmase „Porunca Vremii"), încurajat în această întreprindere de un profesor maghiar, călugăr din ordinul Clementinilor, bucuros că un român trudea cu atâta patimă la hexametrii ungurești.

În felul acesta, Aurel Păcurariu născuse până la urmă un inform „poem dramatic" în... treizeci de acte și patruzeci de mii de versuri, aglutinate în 1 152 pagini. Iar, pentru ca să–și tipărească într–o mie de exemplare opera chemată – cum spera el – să–i aducă o glorie universală, vânduse casa părintească și optzeci de hectare de pământ. Mica și primitiva tipografie a văduvei lui Beer Miklós din Lipova lucrase vreun an de zile la opul de grosimea unei cărămizi. Tipărirea acestuia îi adusese doar cea mai mare comandă primită vreodată. Și, cu toate că Păcurariu făgăduise proxima–i lucrare, *Statul și individul* – în care urma să dezbată probleme administrative și de politică financiară – unor edituri din Paris și Zürich, cum proclama el solemn în postfața la *Visul faraonului,* văduva Beer trăsese totuși nădejdea că fecundul autor n–o va neglija măcar atunci când va încredința

[76] Vezi Păcurariu Aurel – *Fáraó álma.* (Az istenek és az emberek harca. Dráma szinmű. Lippán nyomatott özv. Beer Miklósné könyvnyomdájában (Aurel Păcurariu – Visul faraonului. Lupta dintre zei și oameni. Poem dramatic tipărit la Lipova, în tipografia văduvei lui Beer Miklós), 1929.

tiparului alte opere literare sau științifice. Mai mult, încrezătoarea văduvă croise planuri să-și mărească tipografia și să-și procure și utilajele de legătorie aferente. pentru ca să nu mai fie silită să cedeze această din urmă operație unor concurenți din alte orașe și astfel să-și împuțineze viitoarele beneficii. Cu atât mai vârtos, cu cât Păcurariu vestise, în postfața la *Visul faraonului,* planul continuării acestuia printr-un alt volum de o mie de pagini, *Izrael fia Tzafénath Pachnenh József rabszolgából lett fejedelem* (Țafenat Pachneah Iosif, feciorul lui Israel, devine din sclav prinț). Această nouă epopee urma să cuprindă... o privire de ansamblu asupra istoriei umanității de la robia egipteană până la războiul cu perșii, dar în același timp să includă și considerații lirice asupra geologiei, a mersului stelelor, a consecințelor pe care le au pe Terra protuberanțele aștrilor, a geometriei și tainelor cerului, a ateismului și prejudecăților, a regularizării apelor Nilului, a genezei scrisului, construirii piramidelor, vieții lui Flammarion, precum și a diverselor științe și a relației lor cu adevărul.

În ceea ce privește *Visul faraonului,* singurul areopag pe care Păcurariu îl socotise demn să-i discute „opera" – cum aflăm tot din amintita postfață, uluitoare mostră de paranoia tipărită – trebuia să fie alcătuit „din trei istorici, trei chimiști din școala lui Pasteur, trei astronomi din școala lui Flammarion și trei biologi bătrâni, sub președinția comitetului Nobel". E adevărat, pentru cazul că „bătrânii biologi" aveau să constate totuși că el „nu izbutise să meargă mai departe", geniul din Lipova se declarase gata să-i lase pe ei să experimenteze „cu calm și răbdare", deși socotise nu mai puțin de datoria lui să-i avertizeze că

„să nu se sperie dacă dau de minuni, dacă în sânge, în cromozomi și în anumite alte părți ale trupului vor găsi o mică particulă ce le va releva puterea veșnică și, în același timp, antidotul tuturor bolilor".

Traducerea „operei" sale în orice țară din lume – întrucât Păcurariu anticipa o adevărată întrecere pentru achiziționarea dreptului de a o transpune în alte limbi – era condiționată de autor de existența unui mitic... „consiliu universitar suprem al națiunii respective, în calitate de girant al seriozității și competenței translatorului". După cum nu oricine ar fi fost îndreptățit s–o recenzeze în reviste sau ziare. „Critic", stipulase peremptoriu Aurel Păcurariu, „este numai cel care va fi recunoscut de consiliul suprem al Universității. Altcineva își poate spune părerea numai dacă consiliul Universității își asumă răspunderea pentru cunoștințele sale".

Acesta era insul căruia Thomas Mann îi „plagiase" opera. Acesta era „scriitorul" nedreptățit și împins într–un dureros anonimat de o infamă cabală internațională, cum clama *Porunca Vremii,* care ar fi fost, însă, pusă într–o teribilă încurcătură dacă cineva ar fi avut atunci ideea de a o soma să rezume cuprinsul sau ideile „operei" lui Păcurariu. Deși cel mai probabil este că *Porunca Vremii* ar fi ignorat, pur și simplu, o asemenea injoncțiune ori ar fi înecat–o sub un torent de invective, cu atât mai sigură de impunitate cu cât nici un critic român nu numai că nu cunoștea, dar nici nu auzise măcar de fantasmagoria grafomanului și nu avea, deci, cum să o compare cu splendidul roman al lui Thomas Mann.

Pentru un intelectual român din zilele noastre toată această uneltire poate să pară aproape

incredibilă, o fantasmă desprinsă dintr-un coşmar – şi acela imaginar. Sau, pentru a recurge la cuvintele poetei Ana Blandiana „...este realmente uluitor că presa a socotit incidentul drept o senzaţie şi că adversarii scriitorului antifascist au încercat să-l compromită pe temeiul unei acuzaţii absurde, dar ceea ce este şi mai uluitor e că – indiferent de motivele care au stat la baza acuzaţiei – autorul lui *Tonio Kröger,* al *Morţii la Veneţia,* al lui *Buddenbrooks* a putut fi acuzat de plagiat".

Desigur, aşa este. Dar să nu uităm că atmosfera politică a vremii era atât de încinsă, adversităţile atât de ireductibile, lipsa de scrupule a fascismului atât de nemărginită, încât până şi biata fantezie maladivă a unui posedat a putut servi drept pretext pentru declanşarea unei diversiuni politice. Ba, mai mult, această nedibace maşinaţie a putut lua chiar o amploare fără nici o măsură cu adevăratele ei proporţii.

Dar, mai întâi, să precizăm cum a aflat Thomas Mann de ceea ce se pusese la cale împotriva lui. În amintirile lui Méliusz József – depănate în 1957 – şi pomenite la începutul acestui capitol, venerabilul patriarh al literaturii maghiare din ţara noastră a relatat cum, în 1935 sau 1936 – căci nu mai ţinea bine minte data –, prin intermediul redacţiei revistei *„Szép Szó"* din Budapesta, el l-a informat pe Thomas Mann despre intriga urzită împotriva sa şi i-a recomandat un tânăr avocat din Timişoara, cu vederi antifasciste, care să-i apere interesele.

Şi, într-adevăr, în *Jurnalul* lui Thomas Mann pe anul 1937, la data de 21 ianuarie, poate fi aflată

următoarea însemnare: „Ofertă a unui avocat din Timișoara de a–mi prelua, fără onorar, apărarea“[77]. Iar, la 19 februarie al aceluiași an, o altă notație din *Jurnal* preciza: „La prânz cu K [Katia = soția scriitorului] la primărie, pentru a autentifica procura dată avocatului român“. De altfel, el și–a însoțit procura cu o scrisoare către avocat, reprodusă de „Temesvâri Hírlap“ (Anul XXXV, 4 martie 1937) în care, exprimându–și uimirea pentru împrejurarea că, deși i se intentase un proces, nimeni nu–i trimisese textul reclamației pârâtorului, adăuga: „Mă întrebați dacă, în legătură cu procesul

[77] Prin bunăvoința domnului Hans Wysling, conservatorul „Arhivei Thomas Mann din Zürich, care a avut amabilitatea de a-mi pune la îndemână fotocopia unei scrisori a acestui avocat, pe nume Kende József, datată 29 ianuarie 1937, știm acum că scriitorul a acceptat numaidecât oferta. Iată cuprinsul acestei scrisori a lui Kende:

„Mult stimate domnule doctor,

Confirm primirea onoratei dumneavoastră scrisori din 23 ale lunii curente și, în primul rând, doresc să vă mulțumesc pentru cinstea pe care mi–ați făcut–o acceptând să vă reprezint. Întrucât eu am fost plecat câteva zile în capitală, abia astăzi sunt în măsură să răspund la scrisoarea dumneavoastră, al cărei cuprins nu l–am comunicat, de altfel, nimănui, dat fiind că mai întâi trebuie să studiez temeinic dosarul ținând seama de legislația locală, ceea ce va duce implicit și la adoptarea unei anume poziții.

De la 1 ianuarie 1937 au intrat în vigoare în România un nou cod și o nouă procedură penală și nu se știe încă dacă veți putea fi, în genere, acționat în judecată la Timișoara, încât s–ar putea prea bine ca întreaga afacere să poată fi astfel înăbușită în față, deși nu este în interesul dumneavoastră ca procesul să fie câștigat pe considerente pur formale, întrucât, după cum probabil doriți, o deplină satisfacție ați dobândi dacă am combate cu succes și am invalida acuzație.

Înainte, însă, de a adopta o poziție definitivă, cred că trebuie să vă supun toate modalitățile de drept și politice. De aceea vă rog respectuos să mai aveți răbdare câteva zile, până când voi alcătui și expedia acest expozeu.

Cu deosebită stimă, vă salută, Dr. Kende“.

n–aș dori să iau poziție în presa românească. Or, eu am făcut acest lucru încă acum câteva luni, adresând presei române o scurtă declarație, suficientă, cred, odată pentru totdeauna. De altfel, nici n–aș ști ce aș mai putea să adaug la declarațiile mele de atunci. [...] Repet ceea ce v–am afirmat de mai multe ori în scrisoarea pe care v–am trimis–o: N–am văzut niciodată și sub nici o formă cartea lui Păcurariu, ce aș mai putea adăuga în plus?".

Ar mai fi însă, poate, ceva de completat în legătură cu modul în care scriitorul a aflat despre campania din „Porunca Vremii". Anume că s–ar putea ca Thomas Mann să fi fost informat despre ceea ce se punea la cale împotrivă–i nu exclusiv și nu în primul rând de Méliusz József – și iată de ce.[78]

Într–un articol cu titlul *Aurel Păcurariu contra lui Thomas Mann,* apărut în *Czernowitzer Tageblatt* (Anul 11, nr. 416, 29 decembrie 1936), se poate citi: „Domnul Aurel Păcurariu nu este un necunoscut pentru cititorii noștri. La timpul său, *Czernowitzer Tageblatt* a relatat despre acuzația formală împotriva lui Thomas Mann, în sensul că acesta l–ar fi plagiat pe Aurel Păcurariu. Din «*Czernowitzer Tageblatt*» straniul caz a fost preluat de presa occidentală, ceea ce l–a determinat pe Thomas Mann [...] să ia poziție în această chestiune". Desigur, afirmația e greu de controlat acum, dar cert este, pe de o parte, că *Czernowitzer Tageblatt* era un cotidian cu circulație

[78] În scrisoarea către G. Oprescu, Thomas Mann arăta: „La sfatul unor cititori ai ziarelor românești, care mi–au trimis un articol dintr–o foiță de extremă dreapta, am trimis încă de acum câteva luni o lămurire celor mai importante ziare bucureștene care, după câte știu, a și apărut în câteva din ele și care, socotesc eu, nu va lăsa nimic de dorit în ce privește claritatea".

europeană, iar pe de altă parte că cel puțin două importante ziare de limbă germană, anume *Pester Lloyd* din 9 august 1936 și *Der Bund* (din Berna) de la 2 august al aceluiași an, au relatat, la rândul lor, despre „Grotesca dispută în jurul lui Thomas Mann", cum și-a intitulat ziarul elvețian respectiva notă.

După cum tot din schimbul de scrisori dintre Thomas Mann și avocatul său timișorean rezultă că cel din urmă, care a fost pus la curent cu intriga de Méliusz József, n-a știut nimic despre declarația trimisă înainte cu câteva luni de scriitor unor ziare bucureștene și că a aflat despre toată întâmplarea abia când reclamația lui Păcurariu a ajuns în fața tribunalului din Timișoara, unde locuiau atât el cât și prietenul său.

În fine, însuși Méliusz József a avut amabilitatea să-mi pună la dispoziție o scrisoare, cu data de 23 martie 1937, expediată lui de redacția revistei budapestane *„Szep Szó"* și semnată de redactorul acesleia Ignotus Păi[79], prin care acesta din urmă îl înștiința că-i trimisese lui Thomas Mann o misivă de a sa cu sfaturi privitoare la desfășurarea procesului. Iar, dacă mai și coroborăm data scrisorii lui Ignotus Pál cu aceea a articolului – intitulat *Képtelen plágiumper Thomas Mann ellen* (Inimaginabilul proces de plagiat contra lui Thomas Mann) – publicat de Méliusz József în ziarul *„Bács megyei Náplo"* din Novi Sad la 18 aprilie 1937, pare într-adevăr a reieși că tânărul ziarist

[79] Cunoscut scriitor și publicist maghiar. În calitate de redactor ai revistei „Szép Szó", a rostit cuvântul introductiv al serii de lecturi ce a avut loc la Budapesta la 13 ianuarie 1937 și în cursul căreia Thomas Mann a citit din *Lotte la Weimer.* Vezi *Thomas Mann und Ungarn.* Eseuri. Documente. Bibliografie. Cu un cuvânt introductiv de Antal Mádl și Judit György, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

timișorean de atunci a intervenit în disputa declanșată de campania „Poruncii Vremii“ după riposta inițială a lui Thomas Mann.

În orice caz, după ce o vreme Aurel Păcurariu lăsase impresia că se înclinase în fața usturătoarei și categoricei replici a scriitorului, către sfârșitul anului 1936 „afacerea“ pretinsului plagiat a luat, dimpotrivă, o întorsătură mai dramatică, deși nu mai puțin hilară. Sub semnătura corespondentului său din Timișoara, ziarul bucureștean *Curentul* (Anul X, nr. 3.204, 3 ianuarie 1937) a socotit chiar că o putea pune alături de unele din cele mai pasionante subiecte ale presei de scandal a vremii, gornind vădit satisfăcut: „Dacă fosta prietenă a gangsterului american Dillinger, românca de origine, a revenit, după cum se știe, de curând în țară; dacă pe de altă parte aici în Banat s–au găsit unele neamuri ale d–nei Simpson[80], dacă mai departe, organizația teroristă de la lanca Pusta[81] și–a avut ramificația ei aici, și în fine dacă toate scandalurile internaționale își au ecoul în Banat, era imposibil ca să nu se ivească o nouă senzație, de data aceasta în domeniul literar“.

Această „nouă senzație“ era tocmai „denunțul în adevăr senzațional“ înaintat de Păcurariu, prin avocatul Eusebiu Nicorescu, tribunalului Timiș–Torontal împotriva lui Thomas Mann, dar de astă dată și împotriva unor „coacuzați“: firma „Polyglot“ din Cluj și „Literaria“ din Cernăuți, de fapt două librării care vânduseră romanele cu teme biblice ale scriitorului, firma „Fischer A.G.“ din Berlin care le editase, firma

[80] „Prietena faimosului gangster.

[81] Localitate din Ungaria, unde organizația teroristă croată a ustașilor a pregătit asasinarea, în 1934, la Marsilia, a regelui Alexandru al Iugoslaviei.

„Atheneum“ din Budapesta, care le tradusese în ungurește și, nu în ultimul rând, societatea „London Film“ din capitala Marii Britanii care, conform literii denunțului, „a prelucrat și editat pentru film“ lucrarea „plagiată“ după opera lui Păcurariu. Căci, pentru a cita proza corespondentului bănățean al *„Curentului“*, „în această operă există și un capitol în care este scoasă în evidență legenda biblică a lui «Iosif» legendă care stă și la baza romanului «Josef» al lui Thomas Mann“.

Pe de altă parte, tot din același izvor știm că denunțul lui Păcurariu afirma, într-o argumentare confuză și de un umor involuntar, tipică pentru autor: „Subiectul l-am luat din legenda lui Josef. Fără a folosi izvoare biblice sau egiptologice speciale, am construit cu proprie inspirație și individualitate o dramă puternică pe subiectul îndeobște cunoscut al lui Josef, prima lucrare în acest gen în literatura mondială“. Iar Thomas Mann îi plagiase: 1. concepția literară; 2. construcția scenelor; 3. alegoriile; 4. ideile și 5. arhitectura literară a legendei lui Iosif.

Pentru toate aceste considerente, Aurel Păcurariu se constituia parte civilă și cerea tribunalului timișorean să-i acorde următoarele despăgubiri: 20.000.000 de lei din partea lui Thomas Mann, specificând ritos „la valoarea de azi a leului“, câte 200.000 lei din partea firmelor „Polyglot“ și „Literaria“, 5.000.000 din partea editorului german și a celui ungur și 10.000.000 din partea societății „London Film“.

Încercările mele de a descoperi dosarul „cauzei“ – care a fost fie sustras, fie distrus – s-au dovedit infructuoase și, de aceea, mă văd silit să recurg și mai departe la transcripția făcută de corespondentul *Curentului* după plângerea lui Păcurariu. Și astfel se

poate afla că, în afara amintitelor despăgubiri băneşti, reclamantul mai solicita instanţei timişorene să dispună publicarea sentinţei în ziarul *Curentul* şi... „într–un alt ziar de tiraj mondial" şi, de asemenea, „distrugerea tuturor exemplarelor din lucrarea «Iosif» a lui Thomas Mann în orice limbă şi în orice ţară s–ar găsi ele".

Iar în speranţa unor viitoare corespondenţe tot atât de făgăduitoare de inedite emoţii pentru cititorii săi, jurnalistul timişorean vestea: „În Banat procesul acesta este aşteptat cu un viu interes. [...] Îşi poate orcine închipui senzaţia când Thomas Mann va apare personal pe banca acuzaţilor în faţa instanţelor timişorene!..."

Evidentele implicaţii extraliterare ale procesului au stârnit de altfel, şi interesul... Direcţiei Generale a Poliţiei din Bucureşti, care, la o adresă către Chestura poliţiei municipiului Timişoara, din 27 martie 1937, a anexat o notă, apărută la 20 martie în ziarul bucureştean „Tempo" şi a dispus „să se facă cercetări în sensul celor cuprinse, raportându–se rezultatul odată cu restituirea anexei". Cuprinsul notei din ziarul bucureştean „Tempo", cu nr.1 142 din 20 martie 1937, de fapt o corespondenţă telefonică din Timişoara, susţinea că:

„Astăzi vine spre judecare în faţa tribunalului local unul din cele mai senzaţionale procese ale anului.

Este vorba de acuzaţia de plagiat a unei cărţi al cărui autor este un român – plagiat făcut de cunoscutul scriitor european Thomas Mann.

Procesul a fost intentat de d(omnul) Prof(esor) Liviu [sic!] Păcurariu, care pretinde că cunoscutul

scriitor ar fi publicat unele lucrări pe care le scrisese el mai întâi într–o carte.

Acțiunea reclamantului va fi susținută în fața instanței de domnul avocat Eusebiu Nicorescu.

Scriitorul Thomas Mann trimite un avocal francez, care să–i apere cauza.

Procesul este așteptat cu mult interes de cercurile locale, dat fiind personalitatea scriitorului acuzat de plagiat".

Chestura poliției din Timișoara, biroul judiciar, a întreprins, evident, investigațiile ordonate și, la 21 aprilie 1937, raporta la București că „procesul de plagiat contra scriitorului Thomas Mann urmează să aibă loc abia la 19 mai de secția a IV–a Trib(unalului) T(imiș) T(orontal), astfel că ziarul «Tempo» a fost greșit informat, aducând la cunoștința publică, că procesul a fost judecat la 19 martie a.c.

Detaliile pe larg asupra procesului de plagiat se pot vedea pe larg din denunțul înaintat Tribunalului T(imiș) T(orontal) secția IV Loco, de către partea reclamantă prin avocatul Eusebiu Nicorescu și care a fost publicat în ziarul *«Curentul»* nr. 3 205 din 4 ianuarie 1937".[82]

Între timp începuseră și cercurile literare să ia poziție față de strania lucrătură judiciară. La 21 februarie 1937, în revista *Vremea* (Anul X, nr. 476), poetul Nicolae Davidescu, după ce constata că „romane ca *Buddenbrooks* sau ca *Muntele vrăjitor* [...]

[82] Vezi Arhivele Statului Timișoara, fond Chestura Poliției Municipiului Timișoara, dosar 51/1937, p. 21 și 22. Deosebirea dintre numerele și datele ziarului „Curentul" citat de noi și de autoritatea timișoreană se explică prin existența unei ediții de capitală și a alteia de provincie, postdatată.

își au cu totul altă elocvență decât aceea a cine știe căror zadarnice pledoarii juridice", remarca, cu bun cuvânt, că este greu de înțeles „cum un subiect biblic ar putea fi proprietatea exclusivă a cuiva" și întreba retoric: „Să fi izbutit, oare dl. Păcurariu să pună în învelișul biblic al subiectului d–sale un plus de relație necunoscut încă de nimeni, pentru a putea pretinde o proprietate care, atâta vreme cât nu i–a fost răpită textual, nu poate avea nimic personal?..." Și tot poetul răspundea, cu un abia voalat sarcasm: „Ar fi într–adevăr admirabil, și în cazul acesta și de dojenit, o modestie care va fi privat gândul și sensibilitatea românească de o adevărată revelație. Evident, atâta vreme cât nu avem de–a face cu o farsă sau cu un caz de morbidă înțelegere de sine". Iar revista satirică de stânga *Pinguinul*[83] (Anul I, nr. 3, 14 martie 1937) uzând de o ipocrită naivitate, plasa cu umor procesul intentat lui Thomas Mann în adevăratul lui context, cel politic. „Lăsând la o parte imprudența reclamantului de a face publicitate gratuită unui autor a cărui calitate mai evidentă e faptul că e refugiat politic", scria astfel unul din redactorii ei, care semna cu pseudonimul *Ambii–Doi,* „ne întrebăm dacă e bine să abordăm asemenea chestiuni numai de dragul succesului juridic. [...] Ilustrul scriitor Aurel Păcurariu și–a făcut de mult cunoscute în Univers meritele domniei–sale. pe care nu harța cu un cleptoman le mai poate evidența. Ce ne facem, însă, cu chestiunea plagiatului în sine? Și aici am vrut să venim. Părerea *«Pinguinului»* e că nu e tactic să vorbim de plagiat într–un moment când un

[83] La care colaborau Geo Bogza, George Macovescu, Gheorghe Dinu, poetul Andrei Tudor, redactorul ei ș.a. Publicația a fost în scurt timp suprimată de cenzură.

asemenea termen ar putea – Doamne ferește! – prilejui dușmanilor noștri cine știe ce pretexte de exploatare, mutând chestiunea pe alte terenuri, poate chiar mai delicate decât cele ale unui litigiu de proprietate literară. Ce ne facem, de exemplu, dacă un democrat clonțos se apucă să traseze un tablou al plagiatelor politice, arătând că dl. A. C Cuza[84] a căzut în recidivă, însușindu-și nu numai doctrina d-lui Adolf Hitler, dar chiar și haina și amuleta lui?... Sau că d. Manoilescu[85] e pus pe două coloane (nu de asalt) cu dl. Mussolini".

În aceste împrejurări, după lungi și zgomotoase prolegomene, la 20 mai 1937 s-a ajuns, în fine, și la prima ședință a mult trâmbițatului proces intentat de Aurel Păcurariu lui Thomas Mann. Dar, surpriză, deși cel dintâi își clamase de un an de zile acuza și se arătase atât de nerăbdător să-l zdrobească pe Thomas Mann sub povara dovezilor și să dobândească reparațiile despre care afirma că i se cuveneau, pledoaria avocatului său s-a rezumat doar la cererea de... amânare a procesului, din mai multe motive. Mai întâi pentru că nu era în măsură să înfățișeze completului de judecată traducerea în limba română a lucrărilor ce ar fi trebuit să facă obiectul dezbaterilor. În al doilea rând, pentru că reclamantul «înțelegea să-și... extindă acuzația și asupra volumului *Iosif în Egipt,* întrucât – deși nu citise decât versiunea maghiară – găsise și acolo pagini întregi „identice" cu

[84] Întemeietorul așa zisei „Ligi a Apărării Național-Creștine" ai cărei partizani arborau zvastica și uniforme calchiate după acelea ale formațiilor S.A.

[85] Admirator al fascismului italian: preconiza corporalismul „integral și pur" copiat după teoriile lui Mussolini. Ministru de externe în guvernul Gigurtu, a semnat Dictatul de la Viena.

versurile lui din *Visul faraonului* și, ca atare, voia să producă noi „dovezi" în sprijinul denunțului său. Iar, în al treilea rând, din cauză că, în ciuda eforturilor sale, apărătorul nu izbutise încă să afle... adresa studiourilor britanice London Film.

Constatând, dar, că nu poate trece la judecarea în fond a cauzei, completul Deleanu–Imbroane de la secția a IV–a a tribunalului timișorean a hotărât amânarea procesului pentru 29 septembrie al aceluiași an.

În pofida precarității poziției sale, Păcurariu nu înțelegea, totuși, să renunțe la „visul" lui de a cuceri o faimă universală, fie și pe temeiul unei sentințe judecătorești. Iar avocatul său a decis, la rându–i, că era, poate, momentul să încerce a zdrăngăni o nouă coardă care, în ambianța politică a vremii, îi putea eventual cuceri prețioase simpatii în cercurile mai mult sau mai puțin apropiate de oficialități, anume aceea a unui pretins „complot" de... Front Popular urzit spre a–i asupri clientul. Și astfel, într–un interviu publicat în ziarul *Déli Hírlap* (Anul XIII. nr. din 27 mai 1937) din Timișoara sub titlul *Coaliția de Front Popular face zid în jurul lui Thomas Mann în procesul de plagiat,* ignorând voit împrejurările reale în care fusese formulată acuzația lui Păcurariu, cine îl sprijinise pe acesta și, inversând brusc rolurile, avocatul Nicorescu nu s–a sfiit să afirme: „În primul rând, trebuie să constat că procesul în curs a intrat pe un făgaș politic. Se conturează o opinie subiectivă întemeiată mai puțin pe interesul pentru adevăr, cât pe anumite concepții politice. Nu e vorba despre scriitor, compătimit nu e laureatul promiului Nobel, ci umanistul Thomas Mann. În felul acesta, se ia poziție de luptă în favoarea unei ideologii... [...] De ce? De ce? pentru că, din punctul

lor de vedere, nu e vorba de un caz lilerar, ci de unul politic. E vorba de lupta pentru acel Mann care, împreună cu fratele lui, Heinrich Mann, președintele Frontului Popular german [care, în realitale, nu exista – n.n.] a fost silit să-și părăsească patria. În timp ce noi incriminăm activitatea-i literară, pe dinaintea noastră defilează partizanii ideologiei progresiste, cu toată armura lor". În felul acesta, avocatul trecea sub tăcere, pudic, dar nu și dezinteresat, de ce fusese nevoit Thomas Mann să nu se înapoieze în patria sa și pe cei care, mânați de o mânie oarbă, îl calomniau și-l urmăreau cu vindicta lor.

Pe măsură ce-și dovedea tot mai vădit inconsistența și dedesubturile ei, campania gălăgios dezlănțuită și grosolan purtată de *„Porunca Vremii"* încerca astfel să adopte forme mai subtile, mai insidioase.

Era însă și prea târziu, și inutil. Căci, în ciuda declarațiilor grandilocvente și sfidătoare, acuzatorii nu izbuteau să aducă nici un fel de probe. Și, de aceea, la 29 septembrie 1937, observând că, o dată mai mult, nu izbutise să intre în fondul procesului, tribunalul timișorean a hotărât din nou să-l amâne – de astă dată, însă, sine die.

Mult după moartea lui Thomas Mann, Aurel Păcurariu a avut, totuși, parte de o mică, tardivă și cam meschină reparație. Ba chiar tot la Timișoara, unde publicistul Izsák Lâszló[86], mânat pesemne de compasiune, a încercat o acțiune de salvare măcar a unei părți din *Visul faraonului.*

[86] Vezi Izsák László: *Un caz vechi regretabil,* în „Orizont", nr. 25 (244), 26 octombrie 1972.

Amintind, e adevărat, că procesul de plagiat se prăbușise „spre cinstea culturii românești, datorită eforturilor unor intelectuali progresiști și luciditații unor onești magistrați timișoreni", Izsák László a socotit, totuși, că „drama lui Aurelian Păcurariu nu este o lucrare fără valoare literară. Cel puțin parțial nu..." Și, făcând un calcul, poate matematic exact, dar cam surprinzător atunci când e vorba de a aprecia o operă literară, a opinat că: „partea sănătoasă, reprezentând circa 200–250 de pagini din totalul de 1 152, după părerea mea merită să fie salvată, recuperată".

Dar și acest „vis" s–a risipit numaidecât după apariția publicației ce a găzduit articolul. Deși, cum spuneam, el fusese inspirat de respectabile sentimente caritabile, după cum rezultă destul de limpede și din finalul articolului lui Izsák László: „Aurelian Păcurariu trăiește acum la Timișoara. E bătrân, are șaptezeci și nouă de ani. E mâhnit de gafa lui din 1936. Regretă procesul de plagiat, care i–a adus numai cheltuieli și suferințe reale".

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

(până în anul 1985)

I Opere (în limbile: română, germană, maghiară – bibliografie cronologică)

1925

Mann, Thomas. *Tristan.* În românește cu o notiță despre Thomas Mann de Eman. Cerbu, București (Editura Adevărul, 1925), 72 p. Biblioteca Dimineața, 34).

1926

Mann, Thomas. *Copilul minune.* Traducere de Otilia Ghibu. București, (Editura Adevărul, 1926), 61 p. (Biblioteca Dimineața, 83).

1930

Mann, Thomas. *Micul Domn Friedemann.* În românește de D. Mihai I, București, f.a., (1930), 31 p. (Lectura Floarea literaturilor străine, 256).

Mann, Thomas. *Moartea la Veneția*. Traducere de Camil Baltazar. București, (Editura Cugetarea, 1930), 237 p.

1936

Mann, Thomas. *Moartea la Veneția* (Nuvele). Traducere de Camil Baltazar. Ediția a 2–a, București, (Editura Cugetarea, 1936), 246 p.

Mann, Thomas. *Tonio Kröger*. Traducere de d–ra Th. Eucharis. București, (Editura „Universala" Alcalay; 1936), 106 p. + 3 f., (Biblioteca pentru toți, 1452–1453).

1947

Mann, Thomas. *Pătimirile și măreția maeștrilor. Richard Wagner – Goethe – Cervantes*. Traducere de Camil Baltazar. București, (Editura Institutului Român de Documentare, 1947), 188 p.

1955

Mann, Thomas. *Mario și vrăjitorul*. Întâmplare tragică dintr-o călătorie. În românește de Alexandru Philippide. Cuvant înainte de Alfred Margul–Sperber. București, (E.S.P.L.A. 1955) 104 p. (Meridiane).

* * *

Mann, Thomas. *Mario und der Zauberer*. Ein tragischer Reiseerlebnis. Mit einem Vorwort von Alfred Margul–Sperber. Bukarest, (Staatsverlag für Kunst und Literatur, 1955), 147 p.

* * *

Mann, Thomas. *Novellák*. 1-2 kötet. (A válogatás és szerkesztés Ottlik Géza munkája. A bevezetö tanulmányt

Lukács György írta. A könyv fedelét Csillag Vera tervezte. Bukarest, (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1955).

Mann, Thomas. *A Buddenbrook ház.* Egy család alkonya. Fordította: Lányi Viktor. A könyvet Ferenczy Bén. rajzai díszítik. Bukarest, (Állami Irodalmi és Művészeti kiadó, 1955), 708 p., cu ilustr.

1957

Mann, Thomas. *Casa Buddenbrook.* Declinul unei familii. (Voi. 1–2). În românește de Ion Chinezu. Cu o introducere de Hans Mayer. București, (E.S.P.LA., 1957), Voi. 1, 415 p. + 1 f. portr. Voi. 2, 368 p. (Clasicii literaturii universale).

*

Mann, Thomas. A. kiválasztott. Regény. Fordította Jékely Zoltán. Az előszót Szabó Edeérta. A jegyzeteket Szabó-Froreich Antal készítette. Budapest, (Magvető Könyvkiadó, 1957), 304 p. + 1 f. portr. (Világkönyvtár).

1960

Mann, Thomas. *Nuvele.* În românește de Alice Voinescu, Lazăr Iliescu și Al Philippide. Prefață de Al. Dima. București, (E.S.P.L.A., 1960), 336 p. + 1f. portr. (Clasicii literaturii universale).

Mann, Thomas: *Buddenbrook ház.* Egy család alkonya. Fordította Lányi Viktor. Harmadik kiadás Budapest, (Európa Könyvkiadó, Bukarest, 1960), 644 p.

1962

Mann Thomas. *Casa Buddenbrook. Declinul unei familii.* Roman. În românește de Ion Chinezu. Ediția a

2–a. București, (Editura pentru literatură universală, 1962). Voi. 1, 408 p.; Vol. 2, 376 p.

1963

Mann, Thomas. *Mario und der Zauberer.* Mit einem Vorwort von Victor Theiss. Auswahl Ruth Lissai. Bukarest, (Jugendverlag, 1963), 356 p. cu portr. (Kleine Schulbücherei, 13).

1964

Mann, Thomas. *Lotte la Weimar.* Roman. În românește de Al. Philippide. București, (Editura pentru Literatură Universală, 1964), 351 p.

1965

Mann, Thomas. *Moartea la Veneția.* Nuvele. Traducere de Lazăr Iliescu și Al. Philippide. Prefață de Eugen Schileru. București, (Editura pentru Literatură, 1965), XLVII + 463 p. + 1 f. portr. (Biblioteca pentru toți, 272).

Mann, Thomas. *Halál Velencében.* Elbeszélések. Az utószót Dimény István írta. A borítólap Szatmári Sándor munkája. Bukarest, (Irodalmi Könyvkiadó, 1965), 272 p. (Horizont).

1966

Mann, Thomas. *Casa Buddenbrook. Declinul unei familii.* Roman (Voi. 1–2). In românește de Ion Chinezu. Prefață de M. Șora. București, (Editura pentru Literatură, 1966). Vol, 1, LX + 420 p.; Vol. 2, 392 p. (Biblioteca pentru toți, 351–352).

Mann, Thomas. *Doctor Faustus. Viața compozitorului german Adrian Leverkühn povestită de un*

prieten. — Cum am scris Doctor Faustus. Romanul unui roman. În românește de Eugen Barbu și Andrei Ion Deleanu. Prefață de Ion Ianoși. București, (Editura pentru Literatură Universală, 1966), 736 p.

1967

Mann, Thomas. *Muntele vrăjit.* Roman. Traducere de Petru Manoliu. Prefață de Ion Ianoși. București (Editura pentru literatură universală. 1967), 767 p.

* * *

Mann, Thomas. *Királyi fenség.* Regény. Forditotta Szöllösy Klára. Bukarest, (Irodalmi Könyvkiadó, 1967), 311 p. (Horizont).

1969

Mann, Thomas. Muntele vrăjit. Roman. Traducere de Petru Manoliu. Prefață de Ion Ianoși. București, (Editura pentru literatură, 1969), 3 voi. (Biblioteca pentru toți, serie nouă, 533–535). Voi. 1, L + 294 p.; Vol. 2, 424 p.; Vol.3, 456 p.

1970

Mann, Thomas. *Doctor Faustus. Viața compozitorului german Adrian Leverkühn povestită de un prieten.* — Cum am scris Doctor Faustus, Romanul unui roman. În românește de Eugen Barbu și Andrei Ion Deleanu. Prefață de Ion Ianoși. București, (Editura Muzicală, 1970), 652 p.

1972

Mann, Thomas. *Casa Buddenbrook. Declinul unei familii.* Roman. În românește de Ion Chinezu.

București, (Editura Cartea Românească, 1972), 2. vol. Vol. 1, 575 p.; Vol. 2, 529 p.

Mann, Thomas. *Pătimirile și măreția maeștrilor. Wagner, Goethe și Cervantes.* Traducere de Iosefina și Camil Baltazar. Prefață de Valeriu Râpeanu. București, (Editura Muzicală, 1972), 264 p.

Thomas Mann îi scrie lui George Oprescu. Scriitori străini în arhive românești. Manuscriptum, 3, nr. 2, 1972, p. 158–160.

Mann, Thomas. A Buddenbrook ház. Egy család alkonya. Regény. Fordította: Lányi Viktor. A borítólapon Cseh Gusztáv rajza. Bukarest, (Kriterion, 1972), 672 p. (Horizont Könyvek)

1973

Mann, Thomas. *Lotte la Weimar.* Roman. În românește de Al. Phihppide. București, (Editura Cartea Românească. 1973), 464 p.

Mann, Thomas. *Buddenbrooks.* Verfall einer Familie. Mit einem Vorwort und Anmerkungen von Hannes Schuster. Bukarest, (Kriterion, 1973), 2 vol. 824 p., + 1 f. portr.

Mann, Thomas, Egy szélhámos vallomásai. Regény. Fordította: Lányi Viktor. Az utószót írta Deák Tamás. Bukarest, (Kriterion, 1973). 376 p. (Horizont Könyvek).

Mann, Thomas. *Egy szélhámos vallomásai.* Regény. Fordította: Lányi Viktor. Az utószót írta Deák Tamás. Bukarest, (Kriterion, 1973), 391 p., (Horizont Könyvek)

1974

Mann, Thomas. *Alteță regală.* Roman. Traducere de Mihai Isbășescu. București, (Editura Eminescu, 1974), 335 p. (Colectia Romanul de dragoste, 81).

Mann, Thomas. *Scrisori.* Traducere, prefață și note de Mariana Șora. București, (Editura Univers, 1974), XXIX + 482 p. (Corespondență. Memorii, Jurnale).

1975

Mann, Thomas. *Casa Buddenbrook. Declinul unei familii.* Roman. Vol. 1-3. În românește de Ion Chinezu. Prefață, tabel cronologic și bibliografie de M. Șora. București, (Editura Albatros, 1975), 3 voi. Voi. 1, XXX + 249 p.; Voi. 2, 304 p.; Vol. 3, 216 p. (Lyceum, 177–179).

Mann, Thomas. *Doctor Faustus.* Viața compozitorului german Adrian Leverkühn povestită de un prieten – Cum am scris *Doctor Faustus.* Romanul unui roman. În românește de Eugen Barbu și Andrei Ion Deleanu. Prefață de Ion Ianoși. București (Editura Muzicală, 1975), 673 p.

1977

Mann, Thomas. *Iosif și frații săi.* Roman. Voi. 1 Istoriile lui Iacob – Tânărul Iosif. În românește de Petru Manoliu. București, (Editura Univers. 1977), 535 p. (Romanul secolului XX).

Mann, Thomas. *Lotte Weimrban.* Regény. Fordíttotta: Lányi Viktor. Az utószót írta Deák Tamas. Bukarest. (Kriterion, 1977), 375 p. (Horizont Könyvek).

1978

Mann, Thomas. *Iosif și frații săi.* Roman. Vol. 2 Iosif în Egipt. Traducere de Petru Manoliu. București, (Editura Univers, 1978), 624 p. (Romanul secolului XX).

1981

Mann, Thomas. *Iosif și frații săi.* Voi. 3. Iosif, hrănitorul. Traducere de Petru Năvodaru. București, (Editura Univers, 1981), 535 p. (Romanul secolului XX).

1982

Mann, Thomas. *Mărturisirile escrocului Felix Krull: Prima parte a memoriilor.* Traducere de Corneliu Papadopol. Prefață de Ion Ianoși. Timișoara, (Editura Facla, 1982), 340 p.

1985

Mann, Thomas. *Lotte in Weimar.* Roman. Bukarest, (Kriterion, 1985), 496 p.

II. FRAGMENTE (în periodice – cronologic)

1927

Mann, Thomas. *Thomas Mann despre Germania.* Adevărul literar și artistic, 7, nr. 321, 30 ianuarie 1927.

1929

Mann, Thomas. *Tonio Kröger.* (Fragment). Traducere de K B., Adevărul literar și artistic, 9, nr. 468, 24 noiembrie 1929.

Mann, Thomas. *Thomas Mann despre sine însuși.* Traducere de J. B. Adevărul literar și artistic, 9, nr. 468, 24 noiembrie 1929.

Mann, Thomas. *Thomas Mann spricht über seinem „Erfolg".* Kronstädter Zeitung, 93. nr. 266, 20 noiembrie 1929.

1936

Mann, Thomas. *D. Thomas Mann despre un articol „foarte ciudat" apărut în românește.* O scrisoare

a ilustrului scriitor german. Adevărul, 50, nr. 16.101, 22 iulie 1936.

Mann, Thomas. *Ein Brief Thomas Manns an den „Adevărul" Herr Sfetcu Petru, der Lippaer Literafurkenner.* Neue Zeitung, (Timișoara), 4, nr. 171, 28 iulie 1936.

Mann, Thomas. *Thomas Manns Glückwunsch für Heinrich Mann zu dessen 65. Geburtstag.* Czernowitzer Tageblatt, 2, nr. 192, 1 aprilie 1936.

1937

Mann, Thomas. *Für das republikanische Spanien.* Neue Zeitung (Timișoara), 5, nr. 27, martie 1937.

1938

Mann, Thomas. *Creștinism și socialism.* Lumea românească, 2, nr, 445, 26 august 1938.

1955

Mann, Thomas. *A Hitler-fasizmusról.* Részletek az író naplójából. Utunk, 10, dr. 33 (355), 19 august 195.5.

1956

Mann, Thomas. *Hitvallás a szociális Köztársaság mellett.* Utunk, 10, nr. 37 (411), 14 sepembrie 1956.

1963

Mann, Thomas. *Lotte la Weimar.* (Fragmente). În românește de Al. Philippide. Secolul XX, 3, nr. 6–7, iunie–iulie 1963.

Mann, Thomas. *Thomas Mann despre Thomas Mann.* (Fragmente din primul volum al corespondenței). Texte alese și traduse de Ion Ianoși. Secolul XX, 3, nr. 6–7, iunie–iulie 1963.

Mann, Thomas. *Sfârșitul lui Lohgott Piepsam.* În românește de Ion Marin Sadoveanu. Secolul XX, 3, nr. 6–7, iunie–iulie 1963.

1964

„Și flăcările să nu mă mistuie. (Documente din timpul războiului antifascist. Cu un cuvânt înainte de Thomas Mann) Secolul XX, nr. 7-8, iulie-august 1964.

1965

Mann, Thomas. *Doctor Faustus.* Fragmente. În românește de N. Argintescu–Amza. Secolul XX, nr. 3, martie 1965.

Mann, Thomas. *Paiața.* În românește de N. Argintescu–Amza. Secolul XX, nr. 7-8, iulie–august 1965.

Mann, Thomas. *Romanul unui roman. Cum am scris „Doctor Faustus".* În românește de Eugen Barbu și Andrei Ion Deleanu. Secolul XX, nr. 3, martie 1965.

Mann, Thomas. *Scrisori din anii 1948–1955.* În românește de Sanda Ioanovici. Secolul XX, nr. 7-8, iulie–august 1965.

Mann, Thomas. *Tehnica amintirii.* Scriitori despre cinematografie. Cinema, nr. 4, aprilie 1965.

1966

Mann, Thomas. *Als Don Ouijote „der Gute" hiess.* Thomas Mann über Cervantes. Neuer Weg, 18, nr. 5.281, 25 aprilie 1966.

Mann, Thomas. *Din corespondența lui Thomas Mann* (Cu o prezentare de Andrei Ion Deleanu). Luceafărul, 9, nr. 37, 10 septembrie 1966.

1968

Mann, Thomas. *Dulapul.* În românește de A E. Moldovan. Tribuna, 12, nr. 25, 20 iunie 1968.

Mann, Thomas. *Tonio Kröger.* – Részlet. Fragment. Jóbarát, 2, 4 sz., 25 ianuarie 1968.

1969

Mann, Thomas. *Decepție.* În românește de A. E Moldovan. Tribuna, 12, nr. 11, 13 martie 1969.

Mann, Thomas. *Extazul demonismului* (Eseul „Dostoievski în limite restrânse" în prefața unui volum de povestiri dostoievskiene apărute în Statele Unite). Secolul XX, nr 4, aprilie 1969.

Mann, Thomas și (Mann, Heinrich). *Schimb de scrisori între Heinrich și Thomas Mann. Triumful spiritului asupra fascismului.* România literară, 2, nr. 3, 16 ianuarie 1969.

1970

Mann, Thomas. Arta romanului (Fragment). Cronica, 5, nr. 33, 15 august 1970.

Mann, Thomas. Német hallgatók! (Az utolsó üzenet abból a huszonötből, amelyet Mann az angal rádió közvetítésével intézett a németországi hallgatókhoz). Deák Tamás fordítása. Utunk, 25, 19 sz., 8 mai 1970.

1971

Mann, Thomas. *Martor al vremii.* Extrase din cele două volume de *Scrisori* publicate sub îngrijirea fiicei sale, Erika Mann și din *Opere complete* în 12 volume, apărute în Aufbau Verlag din Berlin, Republica Democrată Germană, Magazin istoric, 5, nr. 12, decembrie 1971.

1972

Mann, Thomas. *Martor al vremii.* (Documente din perioada celui de al Doilea Război Mondial și din anii de după război, extrase din volumele de *Scrisori* și cele 12 volume de *Opere complete,* apărute în Aufbau Verlag din Berlin, Republica Democrată Germană. Magazin istoric, 6, nr. 1, ianuarie 1973.

Mann, Thomas. *Moartea poetului.* În românește de P. Anton. Orizont, 23, nr. 17, 23 august 1972.

Mann, Thomas. *Schwere Stunde.* Karpaten Rundschau, 5, nr. 3, 21 ianuarie 1972.

1973

Mann, Thomas. *Artistul și societatea.* (Fragment). Prezentare și traducere: Monica Grigoriu. Ateneu, 10, nr. 8, august 1973.

Mann, Thomas. *Laudă somnului.* Prezentare și traducere de Cristian Unteanu. România literară, 6, nr. 29, l9 iulie 1972.

1974

Mann, Thomas. *Întâlniri cu Hofmannsthal.* (În opinia contemporanilor). În românește de Ana Frai, Secolul XX, nr. 2, februarie 1974.

Mann, Thomas. *Scrisori despre „Doctor Faustus".* În românește de Andrei Ion Deleanu. Luceafărul, 17 nr. 6, 9 februarie 1974.

1975

Mann, Thomas. *Briefe. Auszüge aus: Thomas Mann, Briefwechsel mit seinem Verleger Gottfried Bermann Fischer (1932–1955),* Herausgegeben von

Peter Mendelssohn. Fischer Taschenbuch Verlag. 1975. Neue Literatur, 26, nr. 6, iunie 1975, S. 53–91; nr. 8, august 1975, s. 49–78.

Mann, Thomas. Élet és művészet... Polgár és művészet. Ifjúmunkás, 26 sz., 26 iunie 1975.

Mann, Thomas. *Germania și germanii.* Cu o prezentare de... În românește de Ion Roman. Secolul XX, nr. 8, august 1975.

Mann, Thomas. *Die Hochzeitnacht.* (Fragment aus dem Roman *Joseph und seine Brüder).* Karpaten Rundschau, 8, nr. 23, 6. Juni 1975.

Der Künstler und die Gesellschaft. Auszüge aus einer Rede Thomas Manns, gahalten im Jahre 1952. Neuer Weg, 27, nr. 8.108, 7. Juni 1975.

Mann, Thomas. *Leiden an Deutschland.* Tagebuchblätter aus den Jahren 1933 und 1934, Neue Literatur, 26, nr. 5, Mai 1975.

Mann, Thomas. *Trei eseuri.* 1. Cuvânt la sărbătorirea a cincizeci de ani (1925). În românește de Roxana Theodorescu. 2. Gândire și viață (1941). Lauda vremelniciei (1952). În românește de Mariana Șora. Viața românească, 28, nr. 6, iunie 1975.

1976

Mann, Thomas. *Erotica lui Michelangelo.* În românește de Al. Șahighian. Secolul XX, nr. 3, martie 1976.

1978

Mann, Thomas. Kerényi, Karl și Mann, Thomas. *Creația românească și mitologia.* În românește de Alexandru Al. Șahighian. Secolul XX, nr. 2–3, februarie–martie 1978.

1979

Mann, Thomas. *„Pimaszság a világszellemmel" – kiadatlan naplójegyzetek.* Válogatta és fordította Ferencz László. A Hét, 10, nr. 1, 5 ianuarie 1979.

1980

Mann, Thomas. *Către tineretul japonez* (1932). *Preliminarii la Goethe.* În românește de Gheorghe Pascu. Secolul XX nr. 7–9, iulie–septembrie 1980.

Mann, Thomas. *Jurnal (1933–1934).* În românește de Gheorghe Pascu. Secolul XX, nr. 7–9, iulie–septembrie 1980.

1981

Mann, Thomas. *Spirit și democrație.* În românește de Ion Roman. Secolul XX, nr. 6-7, iunie–iulie 1981.

1982

Mann, Thomas. *Anekdote. Zum Lesen und zum Wiederlesen.* Neuer Weg, 34, nr. 10.306,14 iulie 1982, S 3; nr. 10.307,15 iulie 1982.

1983

Mann, Thomas. *Ibsen und Wagner.* Neuer Weg, 35, nr. 10.487, 12 februarie 1983.

1985

Mann, Thomas. *Către ascultătorii germani.* Mesaje de atitudine antinazistă. Secolul XX, nr. 1–3, ianuarie–martie 1985.

1986

Mann, Thomas. Napló 1943. Schweitzer Pál fordítása. Utunk, 41, nr. 8, 21 februarie 1986.

III. DESPRE THOMAS MANN ŞI OPERA SA
III. 1) In volume (alfabetic)

Auerbach, Erich. *Mimesis.* Reprezentarea realităţii în literatura occidentală. Bucureşti, (Editura pentru Literatură Universală, 1967), p. 573, 607, 608.

Bálint György, *Thomas Mann és a fasizmus.* Irodalomkritikai antológia. A magyar marxista kritika kezdetei. Az előszót írta Csehi Gyula. Válogatta és jegyzetekkel elátta Dávid Gyula. Bukarest. Ifjúsági Könyvkiadó 1969, p. 313-319.

Balotă, Nicolae. *Euphorion.* Eseuri. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969.

Balotă, Nicolae. *Universul prozei.* Bucureşti, Editura Eminescu, 1976, p. 215–232.

Bălan, George. *Dincolo de muzică.* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967.

Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini şi până în prezent.* Ediţia a 2–a revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 966.

Cisek, Oscar Walter. *Sufletul românesc în artă şi literatură.* Antologie. Cluj, Editura Dacia, 1974,p. 112–117.

Crohmălniceanu, Ov. S. *Literatura română între cele două războaie mondiale.* Vol. 1. Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 509–510.

Damian, S. *Duelul invizibil.* München XX sau puterea de anticipare a artei. Bucureşti Editura Cartea Românească, 1977, p. 66–154.

Deutsche Literatur 1848 bis zur Gegenwert. Bukarest, Staatsverlag, 1949, S. 154-171. (Mit Auszügen aus den Werken Thomas Manns).

Dima, Al. *Conceptul de literatură universală și comparată.* Studii teoretice și aplicative, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, p. 112–123.

Drîmba, Ovidiu. *Scriitori, cărți, personaje.* Ghid de literatură unlversală, 1969, p. 74.

Façon, Nina. *Varia Italia.* Studii. București, Editura Univers, 1975, p. 224–256.

Hăngănuș, Flavia. *Timpul mitic la M. Proust, J. Joyce, Th. Mann și W Faulkner.* Rezumatul tezei de doctorat. București, 1977, 1 foto + 25 p. multig. (Universitatea din București. Facultatea de limba și literatura română).

Hăngănuș, Flavia. *Timpul mitic la M. Proust, J. Joyce, Th. Mann și W. Faulkner.* Teză de doctorat. Conducător științific prof. dr. Zoe Dumitrescu Bușulenga. București, 1977, 204 p. dactilo. (Facultatea de limba și literatură română).

Ianoși, Ion, Thomas Mann. București, Editura pentru literatură universală, 1965, 324 p.

Isbășescu, Mihail. *Istoria literaturii germane.* București, Editura Științifică, 1968, p. 403-408.

Kosztolányi Dezső. Nero, a véres költő. Regény. (Az utószót írta Thomas Mann és Szilágyi Domokos) Bukarest, Kriterion Köyvkiadó, 1971, 347 p.

Lukacs, Georg. *Romanul istoric.* Traducere, note și indici de Ion Roman. Prefață și tabel cronologic... Vol. I p. XXXIII–XXXVIII, XL, XLV, 8, 10, 139, 184. Voi. 2 p. 153, 158, 190, 231, 272–273, 279, 282, 283.

Martini, Fritz. *Istoria literaturii germane de la începuturi până în prezent.* În românește de Eugen Filotti și Adriana Hess. Cuvânt înainte de Liviu Rusu, cu un studiu critic de Tudor Olteanu. București,

Editura Univers, 1972, p. 237, 277, 346, 405, 417, 445–447, 452-459, 469, 470, 518, 519, 532, 542, 546, 548, 562.

Méliusz József. *Kitépett naplólapok (1931-1960).* Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1963, p. 146–148.

Molter Károly. *Termitele.* Eseuri, articole. În românește de Andrei Fischof. Prefață: „Ura se hrănește mai ales din neștiință" de Alexandru Ivasiuc. București, Kriterion, 1973, p. 13–15, 50–55.

Sammlung von Kritischen Aufsätzen und biographischen Angaben zur Deutschen Literatur-geschichte. Bukarest, Staatsverlag für didaktische und pädagogische Literatur. 1954, p. 426–429: 429-440.

Scriitori străini. Mic dicționar. București, Editura Științifică și Enciciopedică, 1981, p. 364, 365.

Steinhardt, N. *Între viață și cărți.* București, Editura Cartea Românească, 1976, p. 57–65.

Streinu, Vladimir. *Pagini de critică literară.* Voi. 4. Marginalia, Eseuri. Ediție alcătuită de George Muntean, București, Editura Minerva, p. 442-444.

Streinu, Vladimir. *Studii de literatură universală.* București, Editura Univers, 1973, p. 400-402.

Șora, Mariana. *Unde și interferențe.* Studii, eseuri, articole. București, Editura pentru Literatură, 1969, p. 66– 118.

Tempeanu, Virgil. *Marele negustor german.* După „Buddenbrooks" de Thomas Mann. Fălticeni, Tipografia J. Bendit, 1938, p. 30.

Tertulian. N. *Experiență, artă, gândire.* București, Editura Cartea Românească, 1977.

Vartic, Ion. *Spectacol interior.* Cluj–Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 165–176.

Velea, Stan. *Paralelisme și retrospective literare.* București, Editura Cartea Românească, 1974, p. 20, 234, 238, 240, 245. 246, 263.

Vianu, Tudor. *Generație și creație.* Contribuție la critica timpului. București, Editura librăriei Universala – Alcalay et. Co. 1936, p. 90–110. (Biblioteca pentru toți, 1441–1442).

Vianu, Tudor. *Studii de literatură universală și comparată.* Edilia a II-a revăzută și adăugită. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1963, p. 545, 603, 605, 618.

III DESPRE THOMAS MANN ȘI OPERA SA
III 2) În periodice (cronologic)

1919

Molter Károly. *Buddenbrooks.* Zord Idő (Târgu Mureș), 1, nr. 6, 15 noiembrie 1919.

1924

Mann, Thomas. *Tonio Kroeger.* (Recenzie). Adevărul literar și artistic, 5, nr. 170, 9 martie 1924.

1925

Molter Károly. *A varázshegy.* Ellenzék (Cluj), 46, nr. 162, l9 iulie 1925.

Personalitatea literară a lui Thomas Mann. Adevărul literar și artistic, 6, nr. 248, 6 septembrie 1925.

Sadoveanu, Isabela. *Thomas Mann* – Tonio Kroeger. (Recenzie). Adevărul literar și artistic, 6, nr. 246, 23 august 1925.

Zillich, Heinrich, Vier grosse Romane. Klingsor (Brașov) 2, nr. 9, septembrie 1925.

1926

Fábry Zoltán. *Thomas Mann Számadókönyve Párizsról.* Korunk (Cluj), 1, decembrie 1926.

Nussbächer, Konrad. *Der Zauberberg.* Ostland, (Sibiu), 1, nr. 1, ianuarie 1926.

Un german european; Thomas Mann (Însemnări). Adevărul literar și artistic, 7, nr. 291, 4 iulie 1926.

Der Zauberberg. Însemnări. Adevărul literar și artistic, 7, nr. 272, 21 februarie 1926.

1927

I.D.G., *Thomas Mann: Unordung und Frühes Leid.* Adevărul literar și artistic, 8, nr. 327, 13 martie 1927.

Székely Béla. *Akik măr „Kiírták" magukat.* (Recenzie). Korunk (Cluj), 2, aprilie 1927.

Thomas Mann – *Lübeck als geistige Lebensform.* Viața Românească, 19, nr. 8–9, august–septembrie 1927.

1928

Capesius, Bernhard. *Thomas Mann liest vor.* Klingsor (Brașov), 5, nr. 5, mai 1928.

Mutius, Gerhard von. *Der „Zauberberg" von Thomas Mann,* Klingsor, 5, nr. 2, februarie 1928.

1929

Cine e Thomas Mann? – Adevărul literar și artistic, 9, nr. 472, 22 decembrie 1929.

Foti, Ion. *Premiul Nobel pentru literatură.* Universul literar, 45, nr. 51, 13 decembrie 1929.

J. B. *Thomas Mann, note bibliografice.* Adevărul literar și artistic, 9, 1929, nr. 468, 24 noiembrie.

Lakatos Imre. *A Nobel-díjas Thomas Mann.* Erdélyi Helikon, 2, nr. 10, decembrie 1929.

Mancaș, Mircea. *Thomas Mann.* Viața românească, 21, nr. 11–12, noiembrie–decembrie 1929.

Marian, Paul B. Thomas Mann. Vremea, 2, nr. 90, 21 noiembrie 1929.

Der Nobelpreis nur für Germanen. Die Tschechen beklagen sich. Temesvarer Zeitung, 78, nr. 265, 21 noiembrie 1929.

Premiul Nobel. Viața Românească, 21 nr. 9–10, septembrie-octombrie 1929.

Sadoveanu, Ion Marin. *Thomas Mann.* Rampa 14, nr. 3 547, 15 noiembrie 1929.

Thomas Mann a obținut Premiul Nobel pentru literatură. Rampa, 14, nr. 3547, 15 noiembrie 1929.

Thomas Mann. *Premiul Nobel pentru literatură.* Adevărul, 42, nr. 14.086, 22 noiembrie 1929.

1930

Aderca, Felix. *Pe urmele vechilor ciobani.* (Despre romanul lui Iacob și al Leei). Adevărul literar și artistic, 9, nr. 483, 9 martie 1930.

Antal János. *Thomas Mann.* Korunk (Cluj), 5, 1930.

Cisek, Oscar Walter. *Thomas Mann.* Gândirea (Cluj), nr. 1–2, ianuarie 1930.

K. a. *Ami Thomas Mannból Magyarországon kimarad.* Korunk (Cluj), 5 februarie 1930.

Lustrator. *Moartea la Veneția, de Thomas Mann.* Vremea, 3, nr. 106, 20 martie 1930.

Vianu, Tudor. *Thomas Mann (Premiul Nobel 1929).* Arhiva pentru știință și reformă socială, 9, nr. 1–3, 1930.

1931

á.o. *Embervásár.* Korunk, (Cluj), 6 ianuarie 1931.

Un roman al lui Thomas Mann. Adevărul literar și artistic, 10, nr. 568, 25 octombrie 1931.

1932

Andreescu, Gh. *Moartea la Veneția.* (Recenzie). Adevărul literar și artistic, 11, nr. 620, 23 octombrie 1932.

Andreescu, *Gh. Thomas Mann – Tonio Kröger* (Recenzie). Adevărul Literar și artistic, 11, nr. 621, 30 octombrie 1932.

Suchianu, D. I. *Thomas Mann, La montagne magique.* Viața Românească, 24, nr. 1–2, ianuarie–februarie 1932.

Thomas Mann și Arthur Schnitzler. (Convorbire cu redactorul ziarului „Neue Freie Presse"). Adevărul literar și artistic, 11, nr. 621, 30 octombrie 1932.

Thomas Mann. *Die Geschichte Jaacobs.* Adevărul literar și artistic, 12, nr. 681, 23 decembrie 1933.

1933

Bucuța, Emanoil. *Mari scriitori de astăzi.* Boabe de grâu, 4, nr. 8, august 1933.

Bucuța, Emanoil. *Thomas Mann.* România literară, 2, nr. 82, 30 septembrie 1933.

1934

Bözödy György. *Thomas Mann. Jakob.* Erdélyi Helikon, 7, nr. 5, mai 1934.

Thomas Mann și civilizația. Adevărul literar și artistic, 13, nr. 685, 21 ianuarie 1934.

1935

Anastasiu, Mihai. *Recitind „Muntele vrăjit" de Thomas Mann.* Șantier social–literar, 3, nr. 4, 1 aprilie 1935.

Comarnescu, Petru. *Thomas Mann.* Vremea, 8, nr. 382, 31 martie 1935.

Frații Thomas și Heinrich Mann. Adevărul literar și artistic, 14, nr. 783, 8 decembrie 1935, p. 10.

Grindea, Miron. *Întâlnirea marelui scriitor la Salzburg și Lucerna.* Cuvântul liber, 2, nr. 46, 21 septembrie 1935.

Philippide, Al. *Hans Castorp, eroul bine crescut.* Adevărul literar și artistic, 14, nr. 740, 10 februarie 1935.

V. L *Darul.* Vremea, 8, nr. 384, 14 aprilie 1935.

V. L. *Thomas Mann.* Vremea, 8, nr. 395, 7 iulie 1935.

1936

Aderca, Felix. Arta pe baricade. Cuvântul liber, 3, nr. 9, 4 ianuarie 1936.

i. n. *Aurel Păcurariu gegen Thomas Mann.* Czernowitzer Morgenblatt, 4, nr. 417, 29 decembrie 1936.

Croitoru, M. *Pe marginea romanului „Zauberberg".* Vremea, 9, nr. 429, 15 martie 1936.

Grindea, M. *În jurul unei scrisori a lui Thomas Mann.* Dimineața, 32, nr. 10.625, 24 iulie 1936.

Lipovai tánár plágiumvádja Thomas Mann ellen. Temesvári Hírlap, 35, nr. 114, 20 mai 1936.

Neufeld Béla. *Thomas Mann es a humanizmus.* Korunk, (Cluj), 11, iulie-august 1936.

O scrisoare a scriitorului Thomas Mann. O chestiune de proprietate literară. Curentul, 9, nr. 3.040, 20 iulie 1936.

Scriitorul ovrei Thomas Mann dat în judecată pentru furt de proprietate literară. Porunca Vremii, 5, nr. 400, 16 mai 1936.

Sfetcu, Petru. *Scriitorul jidan Thomas Mann fură dreptul de proprietate literară a unui scriitor român.* Porunca Vremii, 5, nr. 440, 5 iulie 1936.

Thomas Mann gegen Hitler. Czernowitzer Tageblatt, 2, nr. 144, 11 februarie 1936.

Thomas Mann und die Extremisten. Scharfe Zurückweisung einer Verleumdung. Czernowitzer Morgenblatt, 55, nr. 5.367, 25 iulie 1936.

1937

A nagy plágiumper tárgyalását elhalasztották. Déli Hírlap, (Timișoara), 13, nr. 111, 21 mai 1937.

A népfront-koalíció vonul fel Thomas Mann és ellene indított plágiumperben. Déli Hírlap, (Timișoara), 13, nr. 116, 27 mai 1937.

Ambii Doi. *Procesul unui plagiat. Se impune oarecare discreție.* Pinguinul, 1, nr. 3, 14 noiembrie 1937.

Arta și spiritul în fața umanității Thomas Mann și patria sa – un schimb de scrisori. Reporter, 5, nr. 11, 14 noiembrie 1937.

„Egy csep tenger" vagy „a tenger cseppje?" A Thomas Mann - Păcurariu-plágiumpert ma tárgyalta újra a bíróság. Temesvári Hírlap, 35, nr. 220, 30 septembrie 1937.

Gárdonyi István. *Thomas Mann megbízott képviseletével egy timișoarai ügyvédet.* Temesvári Hírlap, 35, nr. 54, 7 martie 1937.

Károly Sándor. *Plágium...* Hírlap (Arad), 23, nr. 3643, 23 mai 1937

Kovács László. *Ver - Thomas Mann novellája.* Erdélyi Helikon, 4, nr. 4, aprilie 1937.

N. D. *Thomas Mann.* Vremea, 10, nr. 476, 21 februarie 1937.

Păcurariu Aurel kiterjesztette vádját Thomas Mann új könyvére is. Hírlap, (Arad), 21, nr. 3.641, 27 mai 1937.

SD. IS. Thomas Mann despre Freud. Adevărul literar și artistic, 18, nr. 864, 27 iunie 1937.

Șerbescu, Pompiliu. *Un senzațional plagiat. Tribunalul Timișoara va judeca un plagiat ai scriitorului Thomas Mann.* Curentul, 10, nr. 3.204 3 ianuarie 1937.

Thomas Mann și Freudismul. Lumea românească, 1, nr. 13, 20 iunie 1937.

1939

Baltazar, Camil. *Călătorie pe mare cu Don Quijote.* (Recenzie) Adevărul literar și artistic, 19, nr. 960, 7 mai 1939.

Fábry Zoltán. *Thomas Mann hitvallása.* Korunk, (Cluj), 14 ianuarie 1939.

Györkös Ferenc. *Thomas Mann – Achtung Europa.* Korunk, 14 aprilie 1939.

Vasiliu, Grigore St. *Spiritul în exil.* Adevărul literar și artistic, 19, nr. 958, 23 aprilie 1939.

1940

Thurzó Gábor. *Lotte Weimarban.* Erdélyi Helikon, 13, nr. 6, iunie-iulie, 1940.

1955

Costa, Dan. *Thomas Mann.* Steaua, 1955, nr. 9, p. 71–76.

Daniel, Ion. *Thomas Mann* (1875–1955). T3năru! scriitor, 1455, nr.8.

Hîncu, Dumitru. *Mesajul unui mare artist al vremii noastre.* Gazeta literară, 23 iunie 1955.

Langfelder, Paul. *Mann Thomas. Mario și vrăjitorul...* Iașul literar, 1955, nr. 8, p. 107– 108; Viața românească, 1955, nr. 9, p. 249–251.

Látó Anna. *Hinni az emberben – Thomas Mann halálának hírére.* Utunk, (Cluj), 10, nr. 33 (355), 19 august 1955.

Margul-Sperber, Alfred. *Thomas Mann.* Kultureller Wegweiser 1955, Ig.7, nr.5.

Margui–Sperber, Alfred. *Thomas Mann gestorben.* Neuer Weg, nr. 1969, 14 august 1955.

Sadoveanu, Ion Marin. *Thomas Mann (1875–1955).* Gazeta literară, 25, 8, 1955.

1956

Lengel Ödön. Egy nagy író utolsó regénye (Thomas Mann: Egy szélhámos vallómásai). Utunk, (Cluj), 11, nr. 36 (41), 7 septembrie 1956.

Baer–Tomoșoiu, *Sevilla. Umanismul lui Thomas Mann.* Studii de literatură universală (voi. 1), 1956.

Sadoveanu, Ion Marin. *Destăinuiri scriitoricești sau Thomas Mann despre el însuși.* Viața Românească, nr. 11, 1956.

1957

Enescu, Radu. *Goethe și Thomas Mann.* Scrisul bănățean, 8, 5 mai 1957.

Méliusz József. *Egy délután Thomas Mann–nál.* Igaz Szó 7, 1957.

Oprescu, Horia. *După douăzeci de ani...* (Actualitatea cărții: „Avertisment Europei"). Tânărul scriitor, 6, 6 iunie, 1957, p. 100, 101.

1958

Radovici, E. *Noi mărturii despre Thomas Mann.* Steaua, 9, 11 noiembrie 1958.

1961

Peretz, Hertha. *Nuvelistica lui Thomas Mann.* Autoreferatul disertației pentru obținerea titlului de candidat în științe filologice, (București), editat de Universitatea C.I. Parhon, Facultatea de filologie, 19 p. lito.

Perez, Hertha. *Conflictul dintre artă și realitatea burgheză în proza lui Thomas Mann.* Studii de literatură universală, vol. 3, 1961.

1962

Perez, Hertha. *Începuturile literare ale lui Thomas Mann.* Analele științifice ale Universității Al.I. Cuza din Iași. Științe sociale. Istorie-filologie, 8, p. 129–141.

Stein, Helga. *(Mann Viktor. Wir waren fünf. Bildnis der Familie Mann. 2 Auflage Berlin, Buchverlag des Morgen,* 1962). Tribuna, 7, nr. 9, 28 februarie, 1963.

1963

Cioculescu, Șerban. *(Mann, Thomas. Doktor Faustus. Das Leben des deutschen Tonsetzers Adrian Leverkühn erzählt von einem Freunde. Berlin, Aufbau Verlag, 1955).* Secolul XX, 3, nr. 6–7, iunie– iulie 1963, p. 29–38.

Hirsch S. *Un alt vlăstar al familei Mann.* (Fiica lui Thomas Mann, Elisabeth Mann-Borghese), Secolul XX, 3, nr. 1, ianuarie 1963, p. 183, 184.

Ianoși, Ion. *Biografia ideilor. Pe marginea corespondenței lui Thomas Mann* (Mann Thomas, Briefe 1889–1936. Herausgegeben von Erika Mann. Frankfurt am Main, S. Fischer, 1961), Secolul XX, 3, nr. 6–7, iunie–iulie, 1963 p. 48–59.

Ludovic. D. *Tomas Mann în Italia.* Viața românească, 16, nr. 12, decembrie 1963.

Munteanu, Romul. *Corespondența lui Thomas Mann.* (Cărți și idei). (Briefe. 1889–1936. Bd. 1 S. Fischer Verlag, 1961). Gazeta Literară, 10, nr. 8, 21 februarie 1963, p. 8.

Sadoveanu, Ion Marin, *Thomas Mann umanistul.* Schiță de portret. Secolul XX, 3, nr. 6–7, iunie–iulie 1963. p. 19–27.

1964

Perez, Hertha. *Contribuția lui Thomas Mann la lupta împotriva fascismului.* Orizont, 1, nr. 1, ianuarie, p. 81–90.

Cisek Oscar, Walter. *Întâlniri cu Thomas Mann.* Evocări și portrete. Secolul XX, nr. 1, ianuarie 1964, p. 127–142.

Ianoși, Ion. *Artistul și vrăjitorul.* Gazeta Literară, 11, nr. 47, 19 noiembrie 1964, p. 1, 8; nr. 48, 26 noiembrie 1964, p. 6–7.

Ianoși, Ion. *Unitate în metamorfoză.* Luceafărul, 7, nr. 24, 21 noiembrie 1964, p. 11.

Vârgolici, Teodor. (Mann, Thomas. *Lotte la Weimar.* București, Editura pentru literatură universală, 1964), Gazeta Literară 11, nr. 11, 12 martie 1964, p. 2.

1965

Marian, Eugen N. *Romanul și pelicula.* Cinema, nr. 4, p. 11– 13.

Deák Tamás. *Thomas Mann levelei.* Igaz Szó, 14, 3 sz., martie 1966.

Ianoși, Ion. *Das Teufelsgespräch aus Dr. Faustus.* Auszug aus einem Essay über Thomas Mann. Neue Literatur. 16, nr. 4, august, 1965, p. 122-131.

Lazăr, Monica. *Un deceniu de la moartea lui Thomas Mann.* Steaua. 16, nr. 8, august 1965, p. 127–128.

Ludovic, D. *Corespondența Lui Mann.* (Mann, Thomas. Briefe, 1937-1947. Herausgegeben von Erika Mann. Frankfurt am Main. S. Fischer, 1964). Viața Românească, 18, nr 1, ianuarie 1965, p. 199–200.

Ulici, Laurențiu. *10 ani de la moartea lui Thomas Mann.* Contemporanul, nr. 34, 20 august 1965, p. 2.

1966

Balotă. Nicolae. *Thomas Mann – un ales?* Familia, 2, nr. 8, august, p. 16.

Perez, Hertha. *Thomas Mann despre munca de creație artistică.* Iașul literar, 17, nr. 10, octombrie, p. 67–70.

Bălan, George. *Thomas Mann și creația artistului.* Contemporanul, nr. 30, 29 iulie, p. 2. (1); nr. 31, 5 august p. 2 (11).

Baltazar, Camil. *Thomas Mann. Un portret al corespondenței sale.* Gazeta Literară, 13, nr. 9, 3 martie 1966, p. 8.

Bureriu Lucian (Ianoși, Ion. Thomas Mann. București, Editura pentru literatură, 1965). Orizont, 17, nr 2, februarie 1966, p. 81–82.

Csehi Gyula. *Esszé Thomas Mannról.* Utunk 21, 2, sz., ianuarie 21, 1966.

Georgescu, Paul. (Ianoşi, Ion. Thomas Mann. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965), Contemporanul, nr. 13, 1 aprilie 1966, p. 2.

„Homer şi Dante al Spaniei". Cervantes în conştiinţa scriitorilor lumii. Heinrich Heine, Victor Hugo, I.S. Turgheniev, Sainte–Beuve, Walter Starkle, Menendez y Pelayo, Ramon Menendez Pidal, Rodriguez Marin, Dostoievski, *Thomas Mann,* Luigi Pirandello, André Gide, André Suares, Jean Cassou, Ion Pillat, Tudor Vianu, George Călinescu. Secolul XX, nr. 4, aprilie 1966, p. 164–171.

Ianoşi, Ion. *The Import of the Myth in Thomas Mann's Work.* (Apare şi în ediţiile în limbile franceză, germană şi rusă ale aceleiaşi reviste). *Romanian Review,* 20, nr. 4, 1966, p. 69–74.

Munteanu, Romul. (Ion Ianoşi, Thomas Mann. Bucureşti, Editura pentru Literatură 1965). Scânteia 35. nr. 6.922, 17 martie 1966, p. 4.

Neumann Robert. 1. *Thomas Mann:* „Hamlet din Elsenor". 2. Heinrich Mann: „Hamlet II. *Anii tineri* (din *Mit fremdes Feder* 1955). Scriitorii parodiază scriitori. Gazeta Literară. 13, nr. 36, 8 septembrie 1966, p. 8.

Papu, Edgar. (Ianoşi, Ion. Thomas Mann. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965). Gazeta Literară, 13, nr. 15, 14 aprilie 1966, p. 2.

Papu, Edgar. *Thomas Mann.* Romanian Review. 20, nr. 3. 1966, p. 98–99.

Schumann, Iise. *Eine beachtenswerte Neuerscheinung im Verlag für Weltliteratur.* (Ion Ianoşi. Thomas Mann. Bucureşti Editura pentru Literatură). Colocvii 2, nr. 5, mai 1967, p. 21; Neuer Weg 18, nr. 5.201, 20 ianuarie 1966, p. 2.

Szász János. *Esszé Thomas Mannról.* Előre, 20, 7.518 sz. 22 martie 1966.

1967

Biberi, Ion. *Thomas Mann. Doctorul Faustus.* Luceafărul, 10, nr. 15, 15 aprille 1967.

Fles, Barthold. *Despre Thomas și Heinrich Mann.* Astra, 2 nr. 9 septembrie 1967.

Mann Thomas. *Doktor Faustus.* Igaz Szó, 15, 10. sz., octombrie 1967.

Nemoianu, Virgil. Thomas Mann. Gazeta Literară, 14, nr. 24, 15 iunie 1967.

Perian, Florica. A Thomas Mann–kutatás forrâsai. Korunk, 26, 2 sz., februarie 1967.

1968

Kormos Gyula. *Mann Thomas. Királyi fenség.* Utunk, 23, 9 sz., martie 1968.

Papu, Edgar. *Thomas Mann sau digresiuni la „Muntele vrăjit".* România Literară, 1, nr. 9, 5 decembrie 1968.

1969

Buzura, Augustin. Ridicăm, totuși ochii... (Pe marginea culegerii: „Scrisori ale unor condamnați la moarte din rezistența europeană", prefață de Thomas Mann). Tribuna, 13 nr. 5, 30 ianuarie 1969.

1970

Perez, Hertha. *Thomas Mann și romanul modern.* Cronica. 5, nr. 33, 15 august 1970.

Lovinescu, Vasile. Marginalii la „Doctor Faustus". România Literară, 3, nr. 30, 23 iulie 1970.

Munteanu, Aurel–Dragoș. Thomas Mann. *Doctor Faustus.* Scânteia, 39, nr. 8.502, 31 iulie 1970.

Papu, Edgar. *Thomas Mann și Veneția.* Secolul XX, nr. 7-8, iulie-august 1970.

Streinu, Vladimir. *Familia Buddenbrook.* Amfiteatru, 5 nr. 6, iunie 1970, p.3

Țurlea, Stelian. *Thomas Mann.* Doctor Faustus. Revista Bibliotecilor, 23, nr. 10, octombrie 1970.

Walter, Bruno. *Corespondențe cu Thomas Mann, Gustav Mahler, Hugo von Hofmannstahl ș.a.* Selecția scrisorilor Valeriu Râpeanu și Sanda Ioanovici. Traducere de Sanda Ioanovici. Secolul XX, nr. 9, septembrie 1970.

1971

Balotă, Nicolae. *Thomas Mann și procesul artei.* Steaua, 22, nr. 11, 1–15 octombrie 1971.

Papahagi, Marian. *Moartea la Veneția.* (Ecranizare după o nuvelă de Thomas Mann). Tribuna, 15, nr. 24, 17 iunie 1971.

Perez, Hertha. *Der Zauber des Zauberberges. Zur Thomas Mann-Forschung in Rumänien.* Karpaten Rundschau, 4, nr. 44, 5 noiembrie 1971.

Perez, Hertha. *Breb, ein guter Bruder Josephs. Zur Thomas- Mann-Forschung in Rumänien* (II) Karpaten Rundschau, 4, nr. 46, 19 noiembrie 1971.

Voia, Vasile. *Amintirea lui Thomas Mann la Lübeck.* Tribuna, 15, nr. 24, 17 iunie 1971.

1972

Ciucă, Valentin. *Thomas Mann. Pătimirile și măreția maeștrilor.* Contemporanul, nr. 50, 8 decembrie 1972.

Emanuel, Paul. *Corespondența lui Thomas Mann,* (Mann, Thomas. Lettres 1937–1947. Gallimard) Luceafărul, 15, nr. 37, 9 septembrie 1972.

Sbârcea, George. *Thomas Mann. Pătimirile și măreția maeștrilor.* Muzica, 22, nr. 9, septembrie 1972.

1973

Balotă, Nicolae. *Thomas Mann la Weimar.* România Literară, 6, nr. 37, 13 septembrie 1973.

Popa, Marian. *Muntele vrăjit* (de Thomas Mann). *Eșecul unui roman.* Amfiteatru, 8, nr. 6, iunte 1973.

Tertulian, N. Naphta Lukács și Thomas Mann. (Pe marginea studiului lui Yvon Bourdet, apărut recent la editura „Anthropos", sub titlul „Figures de Lukács". Luceafăral, 16, nr. 18, 5 mai 1973.

Stihi–Boos, Constantin. *Aspecte ale receptării și analizării muzicii și a situației compozitorului la Thomas Mann, Franz Werfel și Romain Rolland.* Studii și cercetări de istoria artei. Seria Teatru, muzică, cinematografie, 20, nr. 1, ianuarie–iunie, 1973.

Szegő Katalin. *A hagyomány természetéről. Prológus Thomas Mann nyomán.* Korunk, 32, 1 sz, ianuarie 1973.

Szőcs Géza. *Mann, Thomas. Egy szélhámos vallomásai.* Utunk, 28, 32 sz., 10 august 1973.

1974

Ionescu, Gelu. *Pătimirea și Ironia maestrului Doctor Faustus.* Luceafărul, 17, nr. 6, 9 februarie 1974.

Balotă, Nicolae. Corespondența lui Thomas Mann. România Literară, 8, nr. 8, 20 februarie 1974.

Balotă, Nicolae. Romanul augustei iubiri (Alteță regală). România Literară, 7, nr. 13, 28 mai 1974.

Balotă, Nicolae. *Thomas Mann in der rumänischen Literatur zum 100. Geburtstag des grossen humanistischen Schriftstellers.* Neuer Weg, 27, nr. 8.108, 7 iunie 1974.

Damian, S. *Cei întorși de pe muntele vrăjit* (Heinrich și Thomas Mann). România Literară, 8, nr. 21, 22 mai 1974

Damian, S. *Thomas Mann și spațiul ironiei.* Tribuna, 19, nr. 28' 10 iulie 1974.

Ivasiuc, Alexandru. *Detașarea lui Adrian Leverkühn* (eroul lui Thomas Mann). România literară, 7, nr. 2, 10 ianuarie 1974.

Perez, Hertha. *Symposion.* (Das internationale Thomas–Mann–Symposion in München). Karpaten Rundschau, 8, nr. 31, 1 august 1974.

1975

Bureriu, Lucian. *Thomas Mann muzicianul* (1–2). Orizont, 26, nr. 30, 25 iulie 1975; nr. 31, 1 august 1975.

Cristea, Corina. *Pecetea desăvârșirii.* Centenarul lui Thomas Mann. Luceafărul, 18, nr. 25, 21 iunie 1975.

Gálfalvi Zsolt. *Thomas Mann Weimarban* (1–11). A Hét, 6, 26 sz., 27 iunie 1975. 27 sz., 4 iulie 1975, și 28 sz., 11 iulie 1975.

Grigorescu, Gheorghe. *Thomas Mann și ironia.* Secolul XX, nr. 10–11, octombrie–noiembrie 1975.

Ivasiuc, Alexandru. *Thomas Mann despre Goethe.* România Literară, 8, nr. 30, 24 iulie 1975.

Johnn, Hans Henry. *Gruss an Thomas Mann.* Neue Literatur, 26, nr. 8 august 1975.

Kuczynski, Jürgen. *Humanismus contra Unmenschlichkeit.* Internationales Thomas-Mann-Jahr Volk und Kultur, 27, nr. 5, mai 1975.

Mann, Katja, *Így ismertem meg Thomas Mannt* (1–2). A Hét, 6, 1 sz., 10 ianuarie 1975, și 2 sz., 10 ianuarie 1975.

Mann, Katja. *1. „Thomas Mannt akarjuk hallani!" 2. Doktor Faustus és a halál.* A Hét, 6, 3 sz., 17 ianuarie 1975, și 4 sz., 24 ianuarie 1975.

Manolescu, Nicolae. *Thomas Mann și Dostoievski.* Convorbiri literare, nr. 4, aprilie 1975, p. 2.

Mendelssohn, Peter de. *Vrăjitorul.* (Fragment consacrat nuvelei „Moartea la Veneția"). Secolul XX, nr 8, august 1975.

Nicolae, Octavian. *Un umanist angajat.* (Th. Mann). Cronica, 10, nr. 24, 11 iulie 1975, p. 10.

Pavel, Amelia. *Thomas Mann și arta plastică.* La centenarul nașterii. Arta, 21, nr. 9, septembrie 1975, p. 18, 19.

Schuster, Hannes. *Dichter des Vorbehalts.* Zum 100. Geburtstag Thomas Manns. Neue Literatur, 26, nr. 6, iunie 1975, p. 47–52.

Sin, Mihai. *Dilema lui Thomas Buddenbrook.* Centenar Thomas Mann. Vatra, 5, nr. 7, 20 iulie 1975, p. 12, 13.

Steinhardt, N. *Thomas Mann și bucuriile simple.* Viața românească, 28, nr. 6, iunie 1975, p. 63 64.

Székely Erzsébet. *Thomas Mann humanizmusa.* Dolgozó Nő, 31, 9 sz., 14 septembrie 1975.

Székely János. *Thomas Mann népszerüsége* – Születésének századik évfordulójára. Igaz Szó, 23, 6 sz., iunie 1975.

Szekernyés János. *Der angeklagte Thomas Mann.* Übersetzt aus dem ungarischen von Ursula Bedners. Karpaten Rundschau, 8 (XIX), nr. 32 (1.126)–40 (1.224), 31 august–3 octombrie 1975.

Szilágy Júliâ. *Thomas Mann elsö évszázada.* Korunk. 34, 6 sz â iunie 97'

Şerban. Geo. Un martor român. (Despre nuvela „Moartea la Veneția" de Thomas Mann). Secolul XX. nr. 8, august 1975, p. 88.

Şora M. *Thomas Mann – voce a umanității.* (Un secol de la naștere). Viața românească, 28, nr. 6, iunie 1975. p. 4–7.

1976

Damian, S. *Pe urmele lui Thomas Mann și Paul Klee.* România Literară, 9, nr. 52, 23 decembrie, p. 24.

Damian, S. *Pachetele sigilate* (În legătură cu jurnalul lui Thomas Mann aflat în arhiva Universității tehnice confederale din Zürich). Viața românească, 29, nr. 2, februarie, p. 53–55.

1977

Manea, Norman. *O existență reprezentativă.* (Thomas Mann). Tribuna, 21, nr. 25, 23 iunie 1977. p. 7.

1978

Schwartz, Gheorghe. Despre (povestirea) *Dulapul de haine al lui Thomas Mann. Vatra*, 8, nr. 12, 20 decembrie 1978, p. 14.

1979

Balotă, Nicolae. *Thomas Mann și Geniul Narațiunii.* România Literară, 12, nr. 20, 17 mai 1979, p. 20.

Corbea, Andrei. *Thomas Mann și refuncționalizarea mitului* (Mann, Thomas. *Iosif și frații săi* (Roman). Voi. 2., Iosif în Egipt. În românește de Petre Manoliu). București, Editura Univers, 1978. (Romanul secolului XX). Amfiteatru, 14, nr. 12, februarie 1979, p. 12.

Cristescu, Maria Luiza. *În cârje.* (F.M. Dostoievski – Thomas Mann) Steaua, 30, nr. 3, martie 1979. p. 31.

Kubán Endre. *Thomas Mann și Franyó Zoltán.* Orizont, 30, nr. 6, 8 februarie 1979, p. 3.

Mașek, Victor Ernest. *În jurul unei traduceri.* Scriitori străini în arhivele românești. Thomas Mann. Manuscriptum, 10, nr. 2, aprilie–iunie 1979, p. 176–178.

Țeposu, Radu G. *Lecția de fiziologie.* (Despre Hans Castorp) unul din personajele romanului *Muntele vrăjit* de Thomas Mann). Amfiteatru, 14, nr. 4, aprilie 1979, p. 11.

Wenzel, G. (Mann, Thomas. Die Briefe Thomas Manns 1889–1955, Regesten und Register, Band 1: Die Briefe von 1889 bis 1933. Bearbaitet und herausgegeben von Hans Bürgin und Hans–Orto Mayer – unter Mitwirkung des Thomas Mann, Archiv Frankfurt–am–Main, S. Fischer Verlag, 1977). Neue Literatur, 30, nr. 4, aprilie 1979, p. 117– 118.

1980

Lászlóffy Aladár, *A könyv, a grál, a segitség. Huszonöt éve halt meg Thomas Mann.* Utunk, 35, nr. 33, 15 august 1980, p. 6.

Perez, Hertha. *Receptarea operei lui Thomas Mann în România.* Cronica, 15, nr. 36, 5 septembrie 1980, p.8.

1981

Fotiadis, Pierrette. *Thomas Mann despre Lev Tolstoi.* Romanoslavica, 20, 1981, p. 273-275.

Kardof, Ursula von. *Drei Tage auf dem Zauberberg.* (Regisseur Hans Geissendörfer verfilmt Thomas Manns Roman). Neuer Weg, 33, nr. 10.072, 10 octombrie 1981, p. 3.

Mărturii despre Karl Kraus; Waller Benjamin, Lucien Goldmann, Elias Canetti, Marcel Ray, *Thomas Mann,* Franz Werfel. În românește de Ion Goian. Secolul XX, nr. 6–7, iunie-iulie, 1981, p. 168-173.

Robescu, Marius, *Thomas Mann: unitate și orgoliu.* Viața Românească, 34, nr. 10, octombrie 1981, p. 92–94.

1982

Ciocârlie, Livius. *Iosif și frații săi* (1 și 3). Marginalii despre cartea cu același titlu a lui Thomas Mann). Orizont, 33, nr. 39, 1 octombrie 1982, p. 2; nr. 47, 26 noiembrie 1982, p. 2.

József Attila. *Gruss an Thomas Mann* (Aus dem ungarischenübertragen von Zoltán Franyó). Karpaten Rundschau, 15, nr. 41, 15 octombrie 1982, p. 5.

„Komponieren wie Benjamin Britten". Franz Seitz verfilmt Thomas Manns Roman *Doktor Faustus.* (Gekürzt aus „Filmschau" – Wiesbaden). Neuer Weg, 34, nr. 10.154, 16 ianuarie 1982, p. 4.

Kubán Endre. *Vermittlerdienst mit Zeitung und Übersetzung. Zoltán Franyó und Thomas Mann.* Karpaten Rundschau, 15, nr. 41, 15 octombrie 1982, p.5.

Răducanu, Sevilla. *Thomas Mann și receptarea germană a lui James Joyce.* Secolul XX, nr. 4, aprilie 1982, p. 72–76.

Raicu, Lucian, *Thomas Mann și tensiunile spiritului.* România Literară, 15, nr. 36, 2 septembrie 1982, p. 20–21.

1983

Manea, Norman. *Contra–timp.* (Despre opera lui Thomas Mann). Contemporanul, nr. 52, 23 decembrie 1983, p. 4–5.

Martin Luther in der deutschen Literatur. Eine Auswahl anlässlich seines 500. Geburtstages./Gedichte von/: Hans Sachs, Daniel Georg Marhof, Friedrich Schiller, Johann Wolfgang Goethe, Gottfried Keller, Conrad Ferdinand Mayer, Georg Maurer, Thomas Mann, Sarah Kirsch. Auswahl: Horst Nalewski. Neue Literatur, 34, nr. 11, noiembrie 1983, p. 29–36.

Wenzel, C. Die Briefe Thomas Manns 1889–1955. Regesten und Register. Band 3: Die Briefe von 1944 bis 1950. Verarbeitet und herausgegeben von Hans Bürgin und Hans–Otto Mayer. (Unter Mitwirkung des Thomas–Mann–Archivs des ETH Zürich). Frankfurt am Main, S. Fischer Verlag, 1982. Neue Literatur, 34, nr. 3, martie 1983, p. 88–89.

Wenzel, G. (Mann, Thomas. Aufsätze, Reden, Essays. Band 1. (1893-1913). Herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Harry Matte. Berlin und Weimar, Aufbau Verlag, 1983). Neue Literatur, 34, nr. 10, octombrie 1983, p. 88.

1984

Spiridon, Monica. *La Résurrection du topos de l'initiation chez Mihail Sadoveanu et Thomas Mann.* Syntesis, 11, 1984, p. 33–34.

Wenzel, G. (Mann, Thomas. Aufsätze, Reden. Band 2: 1914–1918. Berlin und Weimar, Aufbau Verlag, 1983). Neue Literatur, 35, nr. 3, martie 1984, p. 89.

1985

Horváth Andor. *Thomas Mann – G. Lukács: parabola unei afinități intelectuale.* Secolul XX, nr. 1–3. 1985, p. 71.

Lukács György. *Tragedia artei moderne. Doctor Faustus într–o lectură sociologică.* În românește de T.P. Sugár. Secolul XX, nr. 1–3, 1985, p. 60–70.

Végh, Margarete. *Atenție, Europa! Voci împotriva întunericului* (Thomas Mann și Klaus Mann). Secolul XX, nr. 1–2, 1985, p. 94–97.

CUPRINS

Cuvânt înainte 5
Argument 11
Momente ale receptării operei 15
Cei care l–au văzut, cei care l–au cunoscut 50
...Și ce știa Thomas Mann despre români și România . . .96
Un izvor românesc al ultimului roman 113
Un proces de pretins plagiat și dedesubturile lui 142
Bibliografie selectivă 174

Dr. Thomas Mann. Küsnacht-Zürich.

6.X.35.

Sehr geehrter Herr Baltazar:

Mit bestem Dank bestätige ich Ihnen den Empfang Ihres Briefes und höre mit Befriedigung, dass der Verlag sich in Sachen der Honorar-Ueberweisung weiter bemüht; hoffentlich wird es nun bald gelingen, die Angelegenheit zu regeln. Das Einfachste wird es sein, wenn der Betrag direkt an meine Privatadresse, Küsnacht-Zürich, Schiedhaldenstrasse 33 überwiesen wird.

Ihre Nachrichten über die Tätigkeit des Herrn Ion Maria Sadoveanu haben mich sehr interessiert und erfreut. Sicher wird es sehr im Interesse des Essaybandes sein, wenn er ein Vorwort dafür schreibt. Schon seit längerer Zeit besteht der Plan einer Vortragsreise nach Rumänien und besonders Bucarest, und ich habe ihn nur zurückgestellt, weil ich erst den grossen biblischen Roman, an dessen drittem Bande ich zur Zeit arbeite, vollenden möchte. Ich hoffe aber bestimmt, im nächsten Jahr für diese Reise, die mir sehr am Herzen liegt, frei zu sein, und es wird mir eine Freude sein, dann Ihre und Herrn Sadoveanus persönliche Bekanntschaft machen zu können.

Mit hochachtungsvoller Begrüssung

Ihr sehr ergebener

Thomas Mann

Thomas Mann către Camil Baltazar - 6.10.1935

6 Pagini

Adevĕrul

6 Pagini

Discursurile de la Cameră.-Interview cu aventurierul Manolescu

Facsimil după pagina din ziarul "Adevărul", care anunța interviul luat aventurierului Manolescu (7 decembrie 1902).

Tipografia S.C. TIR INVESTMENTS S.R.L.
Str. Poienii, nr. 52, SLATINA, Jud.OLT,
Email: office@tirinvest.ro; tirinvest@yahoo.com
Tel./Fax: +40 249 431159
Mobil: 0744 577993

Adresa editurii:
Str. Polonă nr. 92,
Bl. 17 A+B, Ap. 1, Sector 1,
București
Tel. și fax: 210.88.97
email: editvivaldi@xnet.ro
site: www.edituravivaldi.ro

Desigur, din însuși subtitlul acestei cărți cititorul își va da seama că ea nu vrea să fie o exegeză a operei, a monumentalei opere a lui Thomas Mann.

La originea cercetării a stat descoperirea, în arhive publice sau particulare, a unor documente și scrisori ce pot completa imaginea pe care studiile de specialitate de peste hotare au conturat-o despre personalitatea și opera scriitorului. Apoi, din aproape în aproape, subiectul cucerindu-mă, pe măsură ce m-am cufundat în investigație, am putut constata că ea se vădea cu atât mai fertilă și mai necesară, cu cât lucrările bibliografice străine referitoare la opera lui Thomas Mann sunt, din păcate, foarte lacunare atunci când e vorba de surprinderea reverberației ei în România.

Dumitru Hîncu

Scrisă de un erudit în domeniu, dar accesibilă unei largi categorii de cititori, cu eleganță și pasiune care completează perfect informațiile de strictă specialitate și însoțită de o utilă bibliografie selectivă, cartea lui D. Hîncu este una dintre reușitele genului.

„Curierul Național"

Dumitru Hîncu a strâns, cu un lăudabil efort toate bucățelele rămase prin arhive și le-a asamblat cu multă răbdare, după ce le-a verificat autenticitatea. Valoarea de bază a cărții este una documentară. Dar din scrisori, articole de ziar, fragmente de jurnal sau de memorii reînvie, complex, anul Thomas Mann.

„România literară"

Vivaldi

ISBN 973-9473-81-4
978-973-9473-81-1

19,62 lei